

# ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

ΕΤΟΣ ΙΓ'

ΜΑΪΟΣ 1950

ΑΡΙΘ. 104

## ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΙ ΤΩΝ ΣΥΜΜΟΡΙΟΠΛΗΚΤΩΝ

1. Τὸ πρόβλημα μένει.

Ὁ σάλος τῶν ἐκλογῶν καὶ τὰ ἀποτελέσματά τους, τὰ διαθήματα τῶν Ἀμερικανῶν γιὰ τὴν ἐθνικὴ μας ἀνασυγκρότησι, ἡ θολοῦρα ποὺ ἄρχισε νὰ πυκνώνεται πάλι στὸν διεθνή ὁρίζοντα ἔχουν τραβήξει ἀποκλειστικὰ τὴν προσοχή μας καὶ τὸ ἐνδιαφέρον μας. Ἐπει, ἐκτὸς ἀπὸ ὀλίγες σχετικῆς ἀνταποκρίσεις ποὺ δημοσιεύονται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, στὶς ἐφημερίδες, καὶ ποὺ εἶναι ζήτημα ἂν ἔχομε τὴν διάθεσι νὰ τὶς διαβάσωμε, τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ πολλοῦ κόσμου περιορίζεται στὸ νὰ παρακολουθῆ τὶς σύντομες ἐπίσημες ἀνακοινώσεις καὶ εἰδήσεις, ποὺ κάθε τόσο βλέπουν τὸ φῶς στὸν τύπο, σχετικὰ μὲ τὸν ἐπαναπατρισμὸ τῶν προσφύγων.

Ἐχει ὁμως τακτοποιηθῆ τὸ μεγάλο καὶ σπουδαῖο αὐτὸ ζήτημα; Ἐπειδὴ ἄλλα θέματα πρὸ ἐπίκαιρα ἔχουν ἐκκλίνει τὸ ἐνδιαφέρον μας, σημαίνει ὅτι τὸ πρόβλημα τῶν προσφύγων ἔχει τελειώσει; Ἄς μὴ ξεγελάμε τὸν ἑαυτὸ μας! Τὸ πρόβλημα μένει. Ὅσοι ἀπὸ τὸν συμμοριτοπολέμο, ἀρχίζει ἢ ἄλλη, ἢ δυσκολότερη μάχη: ὁ ἀγὼν γιὰ νὰ ξαναζωντανέψουν τὰ χίλια τόσα χωριά μας, ποὺ ρημαχτήκαν ἀπὸ τὸν συμμοριτισμὸ. 750.000 ψυχές, ποὺ, φεύγοντας τὴ μανία τῶν συμμοριτῶν, ζοῦσαν ἐπὶ χθόνια ὡς πρόσφυγες μέσα στὶς πόλεις, ἐγύρισαν τώρα στὸ μέρος, ὅπου πρὶν ἦσαν τὰ χωριά τους. Γιατὶ τὰ χωριά τους, ὅπου ζοῦσαν πρὶν, σχεδὸν δὲν ὑπάρχουν. Οἱ πρὸ τυχεροὶ ἀπ' αὐτοὺς, ὅπως ξέρομε, εἶναι ἐκείνοι ποὺ βρίσκουν τοῦλάχιστον ὄρθια τὰ τέσσερα γυμνά ντουβάκια τοῦ σπιτιοῦ τους. Ὅλοι ὁμως εἶναι χωρὶς ζῶα καὶ ἐργαλεῖα,

γιὰ νὰ ξαναρχίσουν τὴ δουλειά τους, χωρὶς σπιτικό, γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ ζήσουν ἔστω καὶ φτωχικά. Δίχως τρόφιμα, χωρὶς ρούχα καὶ σκεπάσματα. Μιὰ κόττα δὲν ὑπάρχει πολλὰς φορὲς στὸ χωριὸ γιὰ νὰ πάρουν ἕνα αὐγὸ γιὰ τὸ ἀδυνατισμένον παιδάκι, οὔτε μιὰ κατσάρα γιὰ νὰ ἔχουν μισὴ ὀκτὴ γάλα γιὰ τὸν ἀσθενικὸ γέροντα.

Ταυτοχρόνως τὰ Σχολεῖα καὶ οἱ Ἐκκλησίες εἶναι γκρεμισμένες, τὸ ὑδραγωγεῖο καὶ τὰ γεφύρια χαλασμένα, οἱ δρόμοι κατεστραμμένοι. Ἦσαν ποὺ ἦσαν τὰ χωριά μας ἀπὸ πάντα φτωχά. Τώρα, ἀπόγιναν.

2. Τί γίνεται τώρα;

Πολλὰ γίνονται. Διωρθώθηκαν χιλιάδες χιλιόμετρα δρόμοι, ἐκτίσθηκαν πολλὰ χαλασμένα γεφύρια, ἀνοικοδομήθηκαν χιλιάδες σπίτια, στεγάσθηκαν προσωρινὰ ἑκατοντάδες χιλιάδες ἄτομα, ἐφτιαχτήκαν πάμπολλα ὑδραγωγεῖα. Ἄρχισαν νὰ ξανακτίζονται τὰ Σχολεῖα καὶ οἱ Ἐκκλησίες, καὶ ἄλλα πολλά.

Μόλις ἀντικρῖση κανεὶς στὰ σοβαρὰ τὸ πρόβλημα αὐτὸ, δύο διαπιστώσεις προβάλλουν. Ἡ μία εἶναι ὅτι, ὅσα καὶ ἂν γίνονται ἀπὸ τὸ Κράτος καὶ τοὺς ἄλλους ὀργανισμοὺς δὲν εἶναι ἀρκετὰ γιὰ νὰ ἀποκαταστήσουν τὸν πρόσφυγα στὸ χωριὸ του καὶ νὰ τὸν κάμουν καὶ πάλι ἕναν μικροοικονομικὸν, ποὺ ἔπαψε πρὶν νὰ εἶναι πρόσφυγας. Ἡ δευτέρα διαπίστωση εἶναι ἀκόμα πρὸ σοβαρὴ καὶ βγαίνει ἀπὸ ἀποτελεσματικῆς πρώτης. Εἶναι ἕνας κίνδυνος. Ἐνας τεράστιος κίνδυνος γιὰ ὁλόκληρο τὸ ἔθνος: ὁλόκληρη ἢ Ἑλλάς ν' ἀρχίσῃ νὰ καταποντίζεται μέσα στὰ ἐρεῖπια τῶν ρημαγμένων

χωριῶν μας. Γιατί, καινούργιος χειμῶνας μὲ πρόσφυγας, εἶναι κάτι πού θά γονατίσει πιά τὴν τόσο ταλαιπωρημένη πατρίδα μας. Ἐνας χρόνος ἀκόμη προσφυγιάς γιὰ τὸ ἔνα δέκατον τοῦ πληθυσμοῦ τῆς, εἶναι κάτι πού δὲν ἀντέχει νὰ τὸ βαστάξῃ μιὰ φτωχὴ καὶ κατεστραμμένη χώρα, σὰν τὴν δική μας. Γι' αὐτὸ πρέπει, μέχρι τὸν ἐρχόμενο χειμῶνα, οἱ πρόσφυγες αὐτοὶ νὰ ἔχουν τακτοποιηθῆ κάπως, νὰ μποροῦν νὰ δουλέψουν, νὰ διαθέτουν ἕνα μέρος νὰ κοιμηθοῦν, νὰ ἀποκτήσουν ἕνα κτίριο, ὅπου θὰ πᾶνε τὰ παιδιὰ τους γιὰ νὰ μάθουν γράμματα, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τους γιὰ νὰ πᾶνε τὴν Κυριακὴ. Ἑλληνικὸ χωριὸ χωρὶς Ἐκκλησίαν καὶ Σχολεῖο δὲν εἶναι δυνατό νὰ ὑπάρξῃ.

Γιὰ τίς κατοικίες καὶ τὰ δημόσια ἔργα, ὅπως καὶ γιὰ τὴν ἀγροτικὴ τους ἀποκατάστασι, φροντίζει τὸ Κράτος καὶ τὸ Σχέδιο Μάρσαλ, γιὰ τὰ Σχολεῖα καὶ τίς Ἐκκλησίες φροντίζει ὁ Ἔθνος τοῦ Βασιλέως, καὶ γιὰ ὅλα μαζί ἐργάζονται ἤδη σκληρὰ καὶ οἱ ἴδιοι οἱ πρόσφυγες. Κτίζουν σπίτια, διορθώνουν σκεπές, ξεχερσώνουν χωράφια, περιποιῶνται τοὺς δρόμους, καλλιεργοῦν τὰ κτήματα καὶ τὰ περιβόλια.

Ἐκτός ὅμως ἀπ' αὐτὰ, γιὰ νὰ πάψουν οἱ συμμοριοπλήκτοι, καὶ μέσα ἀκόμα στὰ χωριά τους νὰ ζοῦν ὡς πρόσφυγες, χρειάζονται καὶ ἄλλα: ἐκεῖνα δηλαδή πού χρειάζεται τὸ σπιτικὸ στὸ χωριὸ κουβέρτες καὶ γενικά εἶδη κλινοστρωμνῆς, ἐνδύματα, ὑποδήματα ὑφάσματα, εἶδη φωτισμοῦ, ἐργαλεῖα, σχοινιά, σχολικὰ εἶδη, ὅτιδήποτε εἶναι δυνατόν νὰ χρησιμοποιηθῇ γιὰ μαγείρεμα πάνω στὴν φωτιά, πιάτα, μαχαίρια, πηροῦνια, κοντάλια, κτύπελλα. Ἐπίσης μερικὰ πράγματα, πού θὰ μπορούσαν νὰ αποτελοῦν περιουσία ὀλόκληρη τοῦ χωριοῦ, ὅπως π.χ. ἕνας ἀργαλειός, μιὰ ραπτομηχανή, μεγάλη γεωργικὰ ἐργαλεῖα κλπ.

Γι' αὐτὲς τίς ἀνάγκες ποῖος θὰ φροντίσει; Ὅπως εἶναι τὰ πράγματα οὔτε τὸ Κράτος, οὔτε τὸ Σχέδιο Μάρσαλ, οὔτε ὁ Ἔθνος τοῦ Βασιλέως θὰ ἦταν δυνατόν νὰ ἐπαρκέσουν ποτὲ γιὰ νὰ δοθοῦν αὐτὰ τὰ πράγματα στὶς 250.000 πρόσφυγικὲς οἰκογένειες.

Λοιπόν, τότε, ποῖος θὰ τὰ κάμῃ αὐτὰ;

### 3. Ἐνα τεράστιο κεφάλαιο.

Τὸ «Δέμα τοῦ Ἐπαναπατρισμοῦ» πού ἔγινε ἀπὸ τὸν Μακαριώτατο Ἀρχιεπίσκοπο κ. Σπυρίδωνα, σὰν ἀπάντησις στὴν ἔκκλησι τῆς Α.Μ. τοῦ Βασιλέως καὶ πού ἀπετέλεσε γιὰ ὅλα τὰ πρόσφυγικὰ χωριά ἕνα χᾶδι τῶν ἀνθρώπων πού ζοῦν στὶς πολιτεῖες πρὸς τοὺς πονεμένους κατοίκους τῶν βασανισμένων χωριῶν μας, ἐνῶ δὲν ἔλλυσε τὸ πρόβλημα τοῦ συμμοριοπλήκτου χωριοῦ, ἔκαμε ὅμως μιὰ ἀποκάλυψι. Ἐδειξε, δηλαδή, ὅτι μέσα στὴν ψυχὴ τοῦ λαοῦ μας ὑπάρχει μιὰ τεραστία δύναμις, ἕνα ἀνεκτίμητο κεφάλαιο: ἡ ἀλληλεγγύη καὶ ἡ ἀγάπη ὅλων πρὸς τοὺς δυστυχισμένους κατοίκους τοῦ ρημαγμένου χωριοῦ. Ἔτσι, τὸ «Δέμα τοῦ Ἐπαναπατρισμοῦ», μὲ τὴν ἀποκάλυψι τοῦ αὐτοῦ, ἔθεσε ἕνα πρόβλημα. Καὶ τὸ πρόβλημα εἶναι ὅτι, ἀφοῦ ἔχομε στὴ διάθεσι μας ἕνα τέτοιο τεράστιο κεφάλαιο, δὲν θὰ πρέπει νὰ κάμωμε τὸ κάθε τι γιὰ νὰ τὸ ἀξιοποιήσωμε;

Μιὰ τέτοια προσπάθεια εἶναι ἡ ἐργασία, πού ἄρχισε μετὰ τὸ «Δέμα» ἀπὸ τοὺς «Φίλους τοῦ Χωριοῦ». Σὲ λίγους μῆνες μέσα, μὲ τὴν πρωτοβουλία ὀλίγων προσώπων πού εἶχαν πάρει στὰ ζεστά τὴν ὑπόθεσι, ὅλες οἱ οἰκογένειες πενηντατεσσάρων χωριῶν ἐπῆραν ἢ θὰ πάρουν σὲ λίγο ἀπὸ ἕνα μαοῦλο, πού ἔχει μέσα ὅ,τι χρειάζεται γιὰ ἕνα σπίτι στὸ χωριὸ.

Τὰ Ἄρματα τῆς Κονίτσης τὰ φρόντισαν τὰ μέλη τῆς Ἐθνικῆς Γυναικείας Ὁργανώσεως «Σπίθα», τοὺς Ἀσπραγγέλους Ἰωαννῖνων οἱ «Φίλοι τοῦ Χωριοῦ», τὸ Βασιλικὸ Πωγωνίον ὁ Ροταριανὸς Ὁμίλος, τὴν Βάλτιστα Ἰωαννῖνων οἱ «Φίλοι τοῦ Χωριοῦ», τὸν Γεροπλάτανο Δωδώνης ἡ Ἑλληνικὴ Πολεμικὴ Περιθάλψις Καναδᾶ. Τὴν Δόλιανη Ἰωαννῖνων ἡ Κοινότης Ἀμαρουσίου, τὸ Ἐλατοχωρὶ Ἰωαννῖνων ἡ Ἐνωσις Σύντακτῶν, τὸ Ζάβροχο Ἰωαννῖνων τὸ Ἐθνικὸ Συμβούλιο Ἑλληνίδων, τὸν Κοκόλακκο Ἰωαννῖνων ἡ νήσος Κέα, τὸν Καστανῶνα Ἰωαννῖνων ἡ Ἑλληνικὴ κοινότης Μασσαλίας, τὸ Μακρονὸ Ἰωαννῖνων ἡ Οἰκοκυρικὴ Ἐπαγγελματικὴ Ἐνωσις Ἑλληνίδων, τὴν Μανασσῆ Ἰωαννῖνων οἱ Φοιτητὰι τοῦ Πανεπιστημίου, τὸ Μαυρόπου-

λο Ἰωαννίνων αἱ Καλάμα, τὸ Τρίστενο Ἰωαννίνων ἢ ἑλληνικὴ παροιμία Λονδίνου, τὸ Φλαμπουράκι Ἰωαννίνων ἢ τρίτη ὁμάς Ναυτοπροσκόπων Πειραιῶς, τὸ Ἀνταρτικὸ Φλωρίνης ὁ Ροταριανὸς Θεσσαλονίκης, τὸν Ἀκρίτα Κιλκίς τὸ Λύκειον Ἑλληνίδων, τὴν Βογκόπετρα Κοζάνης ἢ Καναδικὴ Πρεσβεία, τὸ Βογαταϊκὸ Φλωρίνης κάτοικοι τοῦ Καναδά πού κατάγονται ἀπὸ τὸ Βογαταϊκὸ, τὰ Λίβερρα Κοζάνης τὸ «Ἑλληνικὸ Σπίτι» Λονδίνου, τὸ Μικρὸ Λάσος Κιλκίς οἱ «Φίλοι τοῦ Χωριοῦ», τὴν Παλιάλωνα Κοζάνης ἢ Γ.Κ.Α.Π.Α., τὸ Τετραλόφον Κοζάνης οἱ Φοιτηταὶ Πανεπιστημίου, τὸ Δριάνοβον Ἐλασσόνας ἢ «Ἑλληνικὴ Μέριμνα», τὴν Μπεζούλα Καρδίτσης ὁ Μορφωτικὸς Σύλλογος Πατρῶν, τὸ Νόστιμον Αἰτωλίας, ἢ Σχολὴ Ἀρσακείου, τὰ Ἄνω Ραβένια Ἰωαννίνων τὰ Κτίσματα Ἰωαννίνων, τὸ Ἀηδονοχώρι Ἰωαννίνων, τὸ Κρμηνιον Κοζάνης, τὸ Ἐλατον Κοζάνης, τὸ Ἐλεύθερον Κοζάνης, τὴ Μηλιὰ Κοζάνης, τὸ Βούτυρον Αἰτωλοακαρνανίας, τὸ Μεγάλον Χωριὸ Τρικιάλων, τὴς Κορυσσάδες Αἰτωλοακαρνανίας, διάφοροι Ἀγγλικοὶ Σύλλογοι, μέσῳ τοῦ Λόρδου Δημάρχου τοῦ Ἐδιμβούργου, τὰ Κάλοτα Ἰωαννίνων, τὸ Σταυροσκαδὶ Ἰωαννίνων, τὴν Ἐξοχὴ Κοζάνης, τὸν Μεσολόγγο Κοζάνης, τὰ Βασιλικὰ Φθιώτιδος, τὴν Καστάνιαν Ἰωαννίνων, τὴν Πυρσόγιαννη Ἰωαννίνων, τὸ Παλαιόκαστρον Κοζάνης, τὴν Ἀμυγδαλιὰ Κοζάνης, τὸ Δομένικον Λαρίσης, διάφορες Ἀγγλικὲς Ὄργανώσεις, μέσῳ τῆς Πρεσβείρας Λαίδης Νόρτον, τὸ Σενιζὸν Ἰωαννίνων, τὴν Χίγκα Ἰωαννίνων, τὴν Σκάφη Κοζάνης, τὴν Σπηλιὰ Κοζάνης, τὸν Φτέλιωνα Κοζάνης, τὴν Ἀγορηλιὰ Τρικιάλων, τὰ Σκόπια Λαρίσης, τὸν Τυμφορηστὸ Φθιώτιδος, διάφορες Ἀγγλικὲς Ὄργανώσεις, μέσῳ τῆς κ. Σίμφσον, τὸ Ρόκαστρο, μέσῳ τοῦ «Hellas» τῆς Ζυρίχης, Ἐνώσεως τῶν φίλων τῆς Ἑλλάδος.

#### 4. Μιὰ ἀληθινὴ σταυροφορέια.

Ἡ ἐργασία αὐτὴ, ὅμως, πού μέσα σὲ λίγους μῆνες ἔγινε γιὰ τὰ πενηντατέσσερα κατεστραμμένα χωριά, πρέπει, μέσα στοὺς ἔξι μῆνες πού μεσολαβοῦν μέχρι τὸν ἐπό-

μενο χειμῶνα, νὰ γίνη γιὰ ὅλα τὰ κατεστραμμένα χωριά. Περισσότερα ἀπὸ χίλια ἑλληνικὰ χωριά, μέσα σ' αὐτοὺς τοὺς ἔξι μῆνες, πρέπει νὰ ἔχουν κάποια ὑποφερτὴ στέγασι γιὰ τοὺς κατοίκους, νὰ ἀποκτήσουν τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ Σχολεῖόν τους, καὶ τὰ ἄλλα ἀπαραίτητα δημόσια ἔργα τους, ἀλλὰ καὶ οἱ κάτοικοι ὄλων τῶν χωριῶν αὐτῶν νὰ νοικοκυρευθοῦν, νὰ μποροῦν νὰ ζήσουν κάτω ἀνθρωπινά.

Γιὰ τὸ καταφέρομε ὅμως αὐτό, γιὰ νὰ εἶναι δυνατόν, τὸν ἐρχόμενον Νοέμβριον νὰ ποῦμε ὅτι ὁ περυσινὸς ἦταν ὁ τελευταῖος χειμῶνας μὲ συμμοριοπλήκτους, γιὰ νὰ ἀνασυγκροτηθῇ τὸ ρημαγμένον ἑλληνικὸ χωριό, χρειάζεται, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ γενικὰ κρατικὰ μέτρα, μέσα στοὺς σπαρμένους ἀπὸ ἐρείπια δρόμους τοῦ χωριοῦ, νὰ πνεύσῃ ἡ ζέστα τῆς ἀδελφικῆς στοργῆς ὄλων μας. Καὶ γιὰ νὰ τὸ ἐπιτύχωμε αὐτό, χρειάζεται νὰ ξεσηκωθοῦμε ὅλοι. Δὲν πρέπει νὰ ὑπάρξῃ οὔτε ἓνας ἀληθινὸς Ἕλληνας πού νὰ μὴ βοηθήσῃ. Ὅλοι μας, μικροὶ καὶ μεγάλοι, πρέπει νὰ βάλωμε ὅλα τὰ δυνατά μας, ὥστε ὁ ἐρχόμενος χειμῶνας νὰ μὴ ἔχη πάλι συμμοριοπλήκτους. Αὐτὸ φωνάζει στὸν καθένα μας ἡ καρδιά του, αὐτὸ ἐπιβάλλει τὸ καθήκον ὄλων μας, αὐτὸ εἶναι τὸ συμφέρον τοῦ ἔθνους. Καὶ θὰ πραγματοποιηθῇ μὲ τὴν ἀδιάκοπὴ προσπάθεια ὄλων μας, ὥστε, μέσα ἀπὸ τὰ ἐρείπια καὶ τοὺς τάφους, νὰ ξεπηδήσῃ ἡ καινούργια Ἑλλάδα.

Πῶς θὰ γίνη ὅμως αὐτό;

#### 5. «Κανένα χωριὸ χωρὶς προστάτη».

Τὸν τρόπο μᾶς τὸν ἔδειξε ὁ Βασιλεὺς, δίνοντας ἓνα σύνθημα, ὅταν θεμελίωνε τὴς πρώτες Ἐκκλησίες καὶ τὰ πρώτα Σχολεῖα στὴ μαρτυρικὴ Ἠπειρο.

«Νὰ μὴ μείνῃ κανένα χωριὸ χωρὶς προστάτην», εἶπε. Αὐτό, δηλαδή, πού ἔγινε σὲ μικρὴ κλίμακα, θὰ πρέπει νὰ γίνη τώρα σὲ εὐρύτερη κλίμακα. Ἐπαγγελματικοὶ Σύλλογοι, Ἀθλητικοὶ Σύλλογοι, Ἐργοστάσια, Τράπεζες, μεγάλες Ἐταιρεῖες, πόλεις καὶ χωριά πού δὲν κατεστράφησαν, Ἑλληνικὲς Κοινότητες καὶ Σύλλογοι τοῦ ἐξωτερικοῦ, Σχολεῖα, Ἰδρύματα κλπ., θὰ πρέ-

πη να αναλάβουν να προστατεύουν από ένα επαναπατριζόμενο χωριό. Έτσι, κάθε ένα από τα επαναπατριζόμενα χωριά, θα βρῆ τὸν προστάτη του Σύλλογο ἢ Σωματεῖο.

### 6. Π ὡ ς γίνετ αι ἡ ἐρ γ α σί α.

Ἡ πρώτη δουλειὰ ἐκείνου πὸν θέλει ν' αναλάβῃ νὰ προστατεύσῃ ἕνα χωριό, εἶναι νὰ ἔλθῃ σὲ ἐπικοινωνία μὲ τὸ Γραφεῖο τῆς « Προνοίας Συμμοριοπλήκτων », τῆμα « Φίλοι τοῦ Χωριοῦ », ὁδὸς Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ 9, (Ἀθῆναι, Τηλέφωνον 72.574). Τὸ Γραφεῖο αὐτὸ ἔχει συγκεντρώσει τίς ὀνομαστικὰς καταστάσεις τῶν οικογενειῶν ὄλων τῶν επαναπατρισθέντων χωριῶν. Στὶς καταστάσεις αὐτὰς ἀναγράφουν ἀπὸ πόσα καὶ ποιά μέλη ἀποτελεῖται κάθε οἰκογένεια. Φανερόνουν ἐπίσης οἱ κατάλογοι αὐτοὶ τὸ ἐπάγγελμα καὶ τὴν ἡλικία κάθε μέλους τῆς οἰκογενείας, δείχνουν ἂν τὸ μέλος πὸν ἀναγράφεται εἶναι ὁ πατέρας, ὁ παπούς ἢ ὁ ἀδελφὸς τῆς οἰκογενείας. Ἔτσι πὸν μὲ τίς λίγες αὐτὰς πληροφορίας σηματίζει κανεὶς μιὰ εἰκόνα ἀπὸ τὴν κάθε οἰκογένεια τοῦ χωριοῦ. Καταλαβαίνει, παραδειγματὸς χάριν, ὅτι ἡ τάδε οἰκογένεια πὸν ἀποτελεῖται ἀπὸ ἔξη μέλη, ἀπαρτίζεται ἀπὸ τὴν χήρα μητέρα μὲ τὰ τρία ὄρφανὰ παιδάκια, δύο, τεσσάρων καὶ ἔξη ἐτῶν, καὶ ἀπὸ τὸν γέροντα παπποῦ τῶν παιδιῶν, καὶ τὴν εικοσιπεντάχρονη ἀνύπαντρη κόρη του. Βλέπει ἐπίσης κανεὶς ὅτι ὁ παπποῦς εἶναι σὲ θέσι νὰ ἐργάζεται ὡς γεωργὸς καὶ ὅτι οἱ κόρες του βοηθοῦν καὶ αὐτὰς στὶς γεωργικὰς ἐργασίας. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο εἶναι σὲ θέσι κανεὶς νὰ γνωρίζῃ τί πρέπει πάνω κάτω νὰ σταλῆ στοὺς κατεστραμμένους αὐτοὺς ἀνθρώπους.

Μαζὶ μὲ τὴν κατάστασι τῶν οἰκογενειῶν ὁ προστάτης σύλλογος θὰ πάρῃ ἀπὸ τὸ Γραφεῖο καὶ ὅ, τι ἄλλες πληροφορίες ὑπάρχουν γιὰ τὸ επαναπατριζόμενο αὐτὸ χωριό.

Τότερα, ἀναλόγως μὲ τίς πληροφορίες πὸν ἔπῃρε, θὰ ἐργασθῇ γιὰ νὰ καθυστεθῇ ὁ τρόπος τῆς βοηθείας. Ἡ πολυμήχανη ἀγάπη θὰ ἐφεύρῃ διάφορα μέσα γιὰ νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν στοργὴν της. Ἀναφέρομε ἕνα παράδειγμα: Ἄν, παραδειγματὸς χάριν, ὁ προστάτης εἶναι ἕνας ἐπαγγελματικὸς

σύλλογος καὶ ἔπῃρεν ἕνα χωριό μὲ ἑκατὸν εἰκοσι οἰκογένειες, θὰ γίνῃ προσπάθεια, ὥστε τὴν κάθε οἰκογένεια νὰ τὴν πύρουν ἕνα-δύο ἢ καὶ περισσότερα μέλη τοῦ συλλόγου. Αὐτὰ θὰ συνεννοηθοῦν μεταξὺ τους καὶ θ' ἀρχίσουν νὰ μαζεύουν τὸ «Δέμα» τῆς οἰκογενείας πὸν ἀνέλαβαν νὰ βοηθήσουν. Δὲν σημαίνει ὅτι ὁ καθένας πὸν ἀνέλαβε νὰ φέρῃ κάτι θὰ πρέπει νὰ πάῃ κατ' εὐθείαν στὰ καταστήματα γιὰ νὰ τὸ αγοράσῃ. Ἄς κυττάξῃ πρώτα στὴν ἀποθήκη τοῦ σπιτιοῦ του. Ἴσως θὰ βρῆ πράγματα πὸν τώρα δὲν τοῦ χρειάζονται: παλιὰ ροῦχα καὶ παπούτσια παιδιῶν πὸν δὲν τοὺς κάνουν πιά, κάτι ἄλλο πὸν τὸ ἔχει φάγει λίγο ὁ σκόρος, ἀλλὰ φοριέται ἀκόμη πολὺ καλά, καὶ μάλιστα στὸ χωριό, ἕνα ἄλλο πὸν ἔχει χάσει λίγο τὸν χρωματισμὸ του κ.ο.κ. Ἐκείνοι πὸν ἔχουν ἐμπορικὰ καταστήματα, ἄς ρίξουν μιὰ ματιὰ στὸ κατάστημά τους: ἄχρηστα ρετῶλια, ἐλαττωματικὰ ὑπόλοιπα τὰ πράγματα πὸν ἔχουν ἐκτεθῆ στὶς βιτρίνες, διάφορα πράγματα περασμένης μόδας, καὶ τόσα καὶ τόσα ἄλλα πὸν θὰ κάνουν νὰ ξαλαφρώσῃ τὸ μαγαζὶ τους, θὰ εἶναι πολὺτιμα δῶρα γιὰ τὸ μπασιλο πὸν θὰ σταλῆ στὸ χωριό. Ἔτσι θὰ ἐτοιμασθῇ τὸ μπουλο γιὰ τὴν κάθε οἰκογένεια. Ὅταν τὸ «Δέμα» εἶναι πιά ἔτοιμο, θὰ προστεθῇ ἕνα γράμμα τῶν ἀποστολέων, θὰ μπῆ ἀπ' ἔξω ἢ διεύθυνσις τῆς βοηθουμένης οἰκογενείας καὶ ὁ κατάλογος τῶν πραγμάτων πὸν εἶναι μέσα στὸ «Δέμα» καὶ θὰ μεταφερθῇ στὰ Γραφεῖα ἢ στὴν ἀποθήκη τοῦ προστάτου Συλλόγου. Ἐκεῖ θὰ γίνῃ ἡ καταμέτρησις τῶν πραγμάτων, θὰ ὑπογραφῇ εἰς διπλοῦν πρωτόκολλον παραλαβῆς καὶ τὸ «Δέμα» θὰ κλεισθῇ μὲ βουλοκέρι καὶ σφραγίδες.

Ὅταν θὰ ἔχουν συναχθῇ στὶς ἀποθήκες τοῦ προστάτου συλλόγου τὰ «Δέματα» γιὰ ὄλες τίς οἰκογένειες τοῦ χωριοῦ πὸν ἀνέλαβε ὑπὸ τὴν προστασία του, τότε θὰ ἔλθῃ πάλι σὲ ἐπαρῆ μὲ τὸ Γραφεῖο τῆς ὁδοῦ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ 9, γιὰ νὰ γίνῃ συνεννόησις γιὰ τὴν ἀποστολὴ τῶν «Δεμάτων» στὸν προορισμὸν τους.

### 7. Κά τι ἀκόμα σπουδαιό-τερο.

Τὸ «Δέμα τοῦ Ἐπαναπατριστοῦ» δόθηκε

στοὺς κατοίκους περίπου 950 κατεστραμμένων χωριῶν. Δὲν πῆγε ὁμως ἔτσι εὐπηρεσιακῶς, ὅπως θὰ λέγαμε. Τὸ ἄρομα τῆς στοργῆς, πὺ ἐκλείνει μέσα του κάθε δέμα, ὅπως ἔγραφαν οἱ «Ἀκτίνες» στὸ φύλλο τοῦ Ἀπριλίου 1950, τὸ ζωνάνεψαν 900 περίπου πρόσωπα, ἐκπρόσωποι Χριστιανικῶν Σωματείων, πὺ ξεκίνησαν ἀπ' τὶς πόλεις καὶ συνώδεψαν τὰ «δέματα» καὶ τὰ ἔδωσαν μὲ τὰ χέρια τους στοὺς πονεμένους ἀδελφούς μας. Τὸ ἴδιο γίνεται καὶ μὲ τὰ πράγματα πὺ στέλλουν οἱ «Φίλοι τοῦ Χωριοῦ».

Ἡ αὐτοπρόσωπη αὐτὴ ἐπίσκεψις τῶν ἀνθρώπων τῆς πόλεως στὰ χωριά ἔχει δυὸ σπουδαῖα ἀποτελέσματα:

Τὸ ἓνα εἶναι ὅτι ἡ καρδιά τῶν πικραμένων αὐτῶν ἀνθρώπων μαλακώνει πὺ πολὺ, βλέποντας ἔτσι ζωντανὸ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴ στοργὴ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων. «Νὰ ξεκινήσετε σεῖς, χειμῶνα καιρό, νὰ ἔλθετε ἐδῶ ἐπάνω στὰ χωριά μας; Αὐτὸ μᾶς συνκινεῖ πὺ πολὺ καὶ ἀπὸ τὴν ὕλικὴ προσφορὰ σας», ἦταν ἡ στερεότυπη φράσις, πὺ ἄκουαν οἱ συνοδοὶ τῶν «Δεμάτων» σὲ κάθε χωριό.

Τὸ δεύτερο ἀποτέλεσμα εἶναι ὅτι ὄσοι πῆγαν ἐκεῖ, ἔκαμαν καὶ μιὰν ἄλλη διαπίστωσι: ὅτι δὲν ὑπάρχουν μόνον ὕλικές ἀνάγκες, ἀλλὰ καὶ ἀνάγκες πνευματικῆς καὶ διψᾶ πνευματικῆ μεγάλῃ. Καὶ ὅτι τὰ χωριά μας, ἂν θέλωμε νὰ ζωντανέψουν, θὰ πρέπει νὰ τραφοῦν πνευματικά. Γι' αὐτό, τὸ καλοκαίρι, παραλλήλως μὲ τὴν ἀποστολὴ τῶν «Δεμάτων», μὲ τὴν πρωτοβουλία καὶ τὴν καθοδήγησι τῆς Ἐκκλησίας, θὰ πρέπει νὰ γίνῃ μία εὐρεία προσπάθεια γιὰ τὴν ἐπιτόπια ἐπίσκεψι καὶ τὴν πνευματικὴ τόνωσι τῶν κατοίκων τοῦ ἐπαναπατριζομένου χωριοῦ. Δὲν θὰ πρέπει νὰ μείνῃ οὔτε ἓνα τέτοιο χωριό, πὺ νὰ μὴ δεχθῇ τὴν ἐπίσκεψι μιᾶς ἐπιτροπῆς πὺ θὰ καθίση μαζὶ τους κάμποσες ἡμέρες, γιὰ νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ αὐτούς, γιὰ νὰ τοὺς δώσῃ πνευματικά, ἐφόδια, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ πάρῃ πολλά.

#### 8. Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα;

Μὰ θέλει καὶ ρώτημα; Εἶναι τὸσον φανερό, πὺ δὲν χρειάζεται νὰ πῇ κανεὶς τίποτε. Καθένας μπορεῖ νὰ ἰδῇ ὅτι, ὕστερα

ἀπὸ τὴν σταυροφορία αὐτὴ τῆς ἀγάτης, θ' ἀρχίσῃ πάλι ὁ κανονικὸς ρυθμὸς ζωῆς στὰ δυστυχημένα χωριά μας, πὺ τόσα ὑπέφεραν ἐδῶ καὶ τόσα χρόνια. Ἀλλὰ καὶ κατὰ ἄλλο, ἀκόμα σπουδαιότερο: μὲ τὴν σταυροφορία αὐτὴ, θὰ σφρηλατηθοῦν πὺ γερά οἱ δεσμοὶ τῆς ἀλληλεγγύης μεταξὺ ὅλων τῶν Ἑλλήνων, δεσμοὶ πὺ τόσο βαθεῖα τοὺς δηλητηρίασε τὸ πνεῦμα τοῦ μίσους ἀπ' τὴν μιὰ μεριά καὶ τοῦ ἀτομισμοῦ ἀπὸ τὴν ἄλλη.

Ἡ ἐθνικὴ αὐτὴ σταυροφορία μπορεῖ νὰ ἀποτελέσῃ γιὰ τὸ Ἔθνος ἀληθινὴ εὐεργεσία. Τὸ Ἔθνος ὁλόκληρο θὰ εἶναι βέβαια ὕλικῶς πτωχότερο παρὰ πρὶν ἀπὸ τὴν καταστροφή, πνευματικῶς ὁμως θὰ εἶναι ἰσχυρότερο. Καὶ τὰ ἔθνη ἐκεῖνα πὺ ἀνθοῦν πνευματικῶς, δὲν ἀργοῦν νὰ νικήσουν καὶ τὴν φτώχεια. Ὅσοι ἀπ' τὴν ἐργασία αὐτῆ, ἢ μᾶλλον, κἀνοντάς τὴν, θὰ ἔχωμε ἀρχίσει νὰ χιτῶμε τὴν Καινούργια Ἑλλάδα, πὺ θὰ στηρίζεται στὴν ἀγάτη καὶ στὴν ἀδελφωσύνη ὅλων τῶν Ἑλλήνων.

Τὸ ποσοστὸν ὁμως τῆς ἐπιτυχίας ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς θυσίας καὶ ἀπὸ τὴν συναίσθησι τῆς εὐθύνης πὺ θὰ δεῖξῃ ὁ καθένας μας. Ἡ μεγάλη αὐτὴ μάχη, μιὰ καινούργια μάχη τῆς Ἑλλάδος, πρέπει ἐξάπαντος νὰ κερδηθῇ. Ὅπως πέρουσι τὰ παιδιὰ μας ἔδιναν τὴ ζωὴ τους στὸν Γράμμο καὶ στὸ Βίτσι, γιὰ ν' ἀπαλλάξουν τὴ χώρα μας ἀπὸ τὸν βραχνᾶ καὶ τὴ δουλεία τῆς κόκκινης τρομοκρατίας, μὲ τὸ ἴδιο πνεῦμα πρέπει τώρα νὰ ἐργασθοῦμε ὅλοι μας. Τὸ ζητεῖ σήμερα ἡ Ἑλλάς. Μᾶς τὸ φωνάζει καὶ τὸ χριστιανικὸ καὶ τὸ ἐθνικὸ μας καθῆκον. Ἄς μὴ προσπαθοῦμε νὰ καλυφθοῦμε πίσω ἀπὸ τὴν δικαιολογία ὅτι δὲν ἔχομε κρατικὴ ὀργάνωσι. Ἄν αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια, εἶναι ἓνας λόγος περισσότερος, ὅχι γιὰ νὰ χαλαρώσωμε, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἐντείνωμε τὶς προσπάθειές μας. Ἄν αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια, αὐξάνουν πὺ πολὺ οἱ εὐθύνης τοῦ καθενός μας. Βοηθώντας τοὺς πρόσφυγας γιὰ νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν προσφυγιά τους, βοηθοῦμε τὸ Ἔθνος μας. Μὲ ἄλλα λόγια, βοηθοῦμε τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ μας, τὸ σπῖτι μας, τὴν οἰκογένειά μας, τὸ μέλλον τῶν παιδιῶν μας.

Ἐχομε κάνει καθέναν τὸ καθῆκον του;

"Εχομε βάλει τὰ ἑκατὸ τοῖς ἑκατὸ τῆς δυναμικότητός μας; Κανείς μας δὲν πρέπει νὰ ὑποτιμήσῃ τὴν συμβολή του, ἢ νὰ ἀμελήσῃ νὰ τὴν προσφέρει. "Όσο μικρὴ καὶ ἂν ὑποτεθῇ ὅτι εἶναι, θὰ εἶναι πολὺτιμη. Ἐκεῖνο ποὺ ἐδῶ ἔχει σημασία δὲν εἶναι τὸ μέγεθος τῆς βοήθειας, ἀλλὰ ἡ καρδιά μας. Αὐ-

τὴ χρειάζεται στὸν καινούργιο ἀγῶνα. Αὐτὴ θὰ μᾶς κάμῃ ἱκανοὺς νὰ βοηθήσωμε. Πρὶν, ὁ καθένας μας δὲν εἶχε τὴν δυνατότητα. Τώρα, ἡ δυνατότης αὐτῆ, μὲ τὸν τρόπο ποὺ μᾶς καλοῦν νὰ ἐργασθοῦμε οἱ «Φίλοι τοῦ χωριοῦ», εἶναι ἐμπρὸς μας.

ΙΕΡ. Ι. ΚΟΤΣΩΝΗΣ

## ΟΜΟΡΦΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

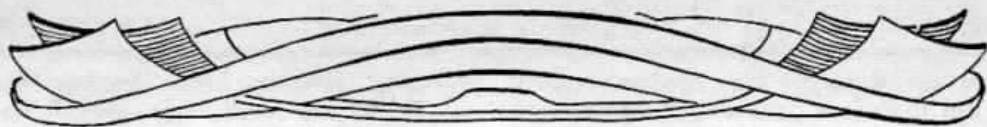
Εἶναι μιὰν ἄνοιξη ἀπαλὴ ποὺ τὴν καρδιά μου ἀναφτερόνει,  
 δυὸ φουντωμένες λεμονιές στὸν πάρκου τῆ γωνιά,  
 καὶ ἴσως ἐκεῖνο τὸ γοργὸ ποὺ φτερουγίζει χελιδόνι  
 καὶ μὲ τὴν τόση του χαρὰ διώχνει τὴ χειμωνιά...

\* Ὠρες γυρνοῦν... ὦρες περνοῦν... Καὶ τὸ βενέτικο χρυσάφι  
 τῆς κάθε αὐγούλας πινελιές ἀπλώνει φωτεινές  
 στὶς μαργαρίτες, στὶς ροδιές... "Ἐν' ἀηδονάκι λὲς πὼς  
 [γράφει  
 μιὰ προσευχὴ του στὸ Χριστὸ μὲ τριλλίες γιορτινές...

Πόση δὲν ἔφυγε χαρὰ καὶ δὲν κουρσεύτηκε γαλήνη  
 στ' ἀστροπελέκια τοῦ βοριᾶ, στὶς μπόρες τοῦ νοτιᾶ...  
 Κι ὅμως ξανάρθαν τὰ πουλιά... Κι ὅμως ἀνθίσαν πάλι  
 [κρίνοι...  
 Κι' οἱ παπαροῦνες στοὺς ἀγροὺς ξανὰ πῆραν φωτιά...

"Όνειρο ἀγάπης τρυφερὸ νὰ ξαναζοῦν ὄσα πεθαίνουν,  
 ἀγνὰ νὰ σμίγουν οἱ καρδιές σὲ χρώματ' ἀπαλά:  
 "Όμορφος κόσμος! Μίσση πιά στὶς πολιτείες δὲ ζοῦν, δὲ  
 [μένουν  
 —ἡ Ἀγάπη μόνο, δροσερὸ ρυᾶκι, νὰ κυλᾶ...

ΝΙΚΟΣ Β. ΤΥΠΑΛΔΟΣ



## ΙΑΤΡΙΚΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΟΣ

Ὁ ὄρος «ιατρικὴ τῆς προσωπικότητος», ἐγένετο διὰ πρώτην φοράν εἰς ἓνα εὐρύτερον κύκλον γνωστός, ἀπὸ τὸν τίτλον ἑνὸς βιβλίου τοῦ ἱατροῦ P. Tournier, ἐκδοθέντος τὸ 1941. Αἱ σκέψεις αἱ ὁποῖαι εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο εἶτε σαφῶς, εἶτε μόνις δι' ὑπαινιγμῶν ἐξετίθεντο, ἐγνωρίσαν ἕκτοτε μίαν σημαντικὴν ἐξέλιξιν καὶ εὐρον ζωντανὴν ἀπήχησιν εἰς πλῆθος ἱατρῶν.

Ἄλλὰ τί ἐννοοῦμεν κυρίως ὑπὸ τὸν ὄρον «ιατρικὴ τῆς προσωπικότητος»; Δύο τινά: 1) Μίαν γνώσιν καὶ 2) μίαν ὀρισμένην ἱατρικὴν στάσιν.

Ἡ γνώσις δύναται νὰ συνομησθῇ εἰς τὰς λέξεις: ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἓνα ὄν, τὸ ὁποῖον ζῆ εἰς τρεῖς διαφόρους σφαίρας, μίαν σωματικὴν, μίαν πνευματικὴν καὶ μίαν ψυχικὴν. Ἴσως νὰ ἔχη κανεὶς τὸ δικαίωμα νὰ μειδιάσῃ διὰ τὸν ζῆλον καὶ τὴν χαράν, μετὰ τὴν ὁποίαν οἱ ἱατροὶ ἀναγγέλλουν μίαν ἀποκάλυψιν ἢ ὁποῖα ἀπὸ μακροῦ ἤδη ἦτο τελείως γνωστὴ εἰς τοὺς φιλοσόφους καὶ τοὺς θεολόγους. Τὸ οὐσιώδες ὅπως καὶ νέον εἰς τὴν σημερινὴν θέσιν ἔγκειται ἀκριβῶς εἰς τοῦτο, εἰς τὸ ὅτι δηλαδὴ οἱ ἀσχολοῦμενοι μετὰ τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας καὶ μεταξὺ αὐτῶν συγκαταλέγονται καὶ οἱ ἱατροὶ, μὲ μεθόδους ἰδιαζούσας εἰς τὰς ἱδικὰς τῶν ἐπιστήμας, κατέληξαν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἔκτος τοῦ ὕλικου σώματος, ὑπάρχει καὶ πνεῦμα καὶ ἀκόμη μία ὑπερκειμένη τούτων ψυχὴ, πράγμα τὸ ὁποῖον σημαίνει ὅτι παραδεχόμεθα τὸν ὑπερφυσικὸν παράγοντα. Δὲν εἶναι ἐνταῦθα ὁ τόπος διὰ νὰ ἀναπτύξωμεν τὸ θέμα τοῦτο. Ἄλλὰ δὲν δικαιολογοῦνται πλέον ἀμφιβολία ὡς πρὸς τὸ ὅτι ἡ νεωτέρα φυσικὴ, ἢ βιολογία καὶ ἡ ψυχολογία, δὲν θὰ δύνανται εἰς τὸ ἐξῆς νὰ παραβλέπουν τὸ ὑπερφυσικὸν στοιχεῖον, ἦτοι τὴν ψυχὴν καὶ τὸν ψυχικὸν παράγοντα. Ἀκόμη καὶ εἰς τὰς συζητήσεις μεταξὺ τῶν κύκλων τῶν ἱατρῶν καὶ τῶν ψυχολόγων, λέξεις ὅπως πίστις, χάρις, ψυχὴ, Θεός, ἀκούονται ὁλονὲν συχνό-

τερον καὶ ὡς κάτι τὸ αὐτονόητον καὶ μάλιστα ἀπὸ ἀνθρώπου, τοὺς ὁποίους ἐθεωροῦμεν ὡς δεδηλωμένους ὑλιστάς.

Τῶντι ὁ ἱατρός εἰς τὴν καθημερινὴν του πράξιν εὐρίσκεται ἠναγκασμένος νὰ διατυπώσῃ ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει μίαν ἀδήριτον ἀνάγκην νὰ ἐνεύρῃ ἔννοιαν εἰς τὸ πάθος του. Ἄπὸ τῆς στιγμῆς δὲ καθ' ἣν ὁ ἱατρός ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ ἀσθενοῦς προσπαθεῖ νὰ ἀνεύρῃ τὴν ἔννοιαν αὐτήν, ἀρχίζει νὰ ἀναζητῇ μετ' αὐτοῦ κάτι τὸ ὑπερφυσικόν, τὸ πνευματικόν. Ἐνῶ ἡ ἱατρικὴ, ἡ ἀσχολουμένη μετὰ τὰς φυσικὰς μεθόδους, ἦτοι ἡ ὑλιστικὴ ἱατρικὴ, δὲν ἠδύνατο νὰ ἀναγνωρίσῃ σκοπὸν, μετὰ τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν τῆς λέξεως, εἰς τὰς ὑπ' αὐτῆς ἐρρηνομένας ἐξεργασίας. Εἰς τὴν σφαῖραν τῆς ὑπέρχον ἴσως αἷτια καὶ ἐπιδράσεις. Ἐκεῖ τὸ ἐρώτημα ἐπιστρέφεται εἰς τὸ «διατί;» καὶ ὄχι εἰς τὸ «πρὸς τίνα σκοπὸν;»

Τὸ ἐρώτημα «πρὸς τίνα σκοπὸν;» εἶναι διὰ τὸν πιστὸν ἄνθρωπον κάτι τὸ αὐτονόητον. Διὰ τὸν ὁπαδὸν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ τὸν ἱατρὸν, εἰς μίαν ὀρισμένην φάσιν τῆς ἐξελίξεως τῶν ἐπιστημῶν, τοῦτο ἐφαίνεται ὡς ἀπυροεπόμενον, ἐνῶ σήμερον μετ' αὐτῶν ἀνθρώπων νὰ εἶναι ἀνθρώπος. Ἄλλὰ τὰς ἐξελίξεις ἐνώπιόν των. Ἦτοι σήμερον, βλέπομεν ὅλα τὰ φαινόμενα ὑπὸ ἕνα νέον πρῶσμα, ἐξετάζομεν δηλαδὴ τὰ πράγματα ἀπὸ πνευματικῆς ἀπόψεως.

Ἄναντιρρόητως εἶναι καταφανὲς ὅτι ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, τὸ πνευματικόν εἶναι καὶ ὁ ἀποφασιστικὸς παράγων. Καὶ ὁ παράγων αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἀμνηστὴ τὸν ἄνθρωπον νὰ εἶναι ἄνθρωπος. Ἄλλὰ τὸ πνευματικόν εἶναι κάτι, τὸ ὁποῖον ὑπερβαίνει τὸ νευροσωματικόν καὶ φθάνει εἰς τὸ ὑπερπέραν, εἰς ἓνα κόσμον ἀξίων, εἰς τὸν κόσμον τοῦ κάλλους καὶ τῆς θρησκείας.

Πρὸς αὐτὸν λοιπὸν τὸν ἄνθρωπον, ἦτοι πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην προσωπικότητα ἐν συνόλῳ, ἀπευθύνεται ὁ ἱατρός Tournier

μὲ τὴν «ιατρικὴν τῆς προσωπικότητος». Καὶ τὸ πράττει μετὰ μιᾶς ἰδιαίτερας ἐσωτερικῆς συνεπειᾶς καὶ ἀποφασιστικότητος, ἡ ὁποία τὸν χαρακτηρίζει. Ὁ ἄρρωστος διὰ τὸν Tournier, δὲν εἶναι μόνον ὁ φορεὺς ἐνὸς πάσχοντος ὄργανου, οὔτε ἐν στοιχείῳ τῆς κοινωνίας, τοῦ ὁποίου διαταράχθη ἢ πρὸς ἐργασίαν ἰκανότης. Οὕτε τὸν βλέπει ὡς ἓνα σύζυγον ἢ οἰκογενειαρχὴν, ὁ ὁποῖος ἀπώλεσε τὴν ψυχροσωματικὴν του ἰσορροπίαν. Ἀλλὰ ὁ Tournier προσπαθεῖ εἰς καθένα ἐκ τῶν ἀσθενῶν του νὰ βλέπῃ ὅλην τὴν ἀνθρωπίνην προσωπικότητά του καὶ νὰ τὸν ἀντιλαμβάνεται κατὰ τρόπον ἐντελῶς διάφορον ἐκείνου, μὲ τὸν ὁποῖον μέχρι τοῦδε εἶχονεν συνηθίσει. Διὰ τοῦτο δὲν δυνάμεθα νὰ ὁμιλῶμεν περὶ συμπτάσεως ὅταν π.χ. οὗτος ὡς θέμα μιᾶς τελευταίας διαλέξεώς του ἐξέλεξε τὸ «περὶ τῆς ἀξιοπρεπειᾶς τοῦ ἀσθενοῦς». Χωρὶς ὑπερβολὴν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ Tournier εἰς πάντα ὅστις προσφεύγει εἰς αὐτὸν διὰ συμβουλὴν καὶ βοήθειαν βλέπει ἓνα ἀδελφὸν τοῦ Χριστοῦ.

Οὕτω φθάνομεν εἰς τὸ κύριον σημεῖον αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον ὁ Tournier διὰ τῶν προσπαθειῶν του με τὴν «ιατρικὴν τῆς προσωπικότητος» ἐπιζητεῖ, ἤτοι εἰς μίαν ἀνακαίνισιν τῆς ἐσωτερικῆς στάσεως αὐτοῦ τοῦτου τοῦ ἱατροῦ. Εἶναι φανερόν ὅτι μόνον τότε θὰ δυνηθῶ νὰ ἔλθω εἰς ἐπαφὴν μὲ τὴν ὅλην ἀνθρωπίνην προσωπικότητα τοῦ ἀσθενοῦς, ὅταν χρησιμοποιήσω εἰς τὴν προσπάθειάν μου αὐτὴν ὀλόκληρον τὴν ἰδικὴν μου ἀνθρωπίνην προσωπικότητα. Ὡς ὁπαδὸν τῆς ὑλιστικῆς ἱατρικῆς θὰ μὲ ἀπασχολοῦν μόνον τὰ πάσχοντα ὄργανα, ὡς ὁπαδὸν δὲ τῆς ὀρθοδόξου ἀναλυτικῆς μόνον ἢ διαταραχὴ τῆς ζωῆς τῶν ἐνστικτικῶν καὶ αὐτῶν θὰ ἐπιζητῶ νὰ ἐπιτύχω τὴν θεραπεία. Πᾶν ἄλλο θὰ τὸ ἐθεώρουν ὡς ὑπέροχον τῶν ὁρίων τῆς ἐπιστήμης μου.

Ἐντελῶς διαφορετικὰ ἔχει τὸ πρᾶγμα ὅταν εὐρίσκωμαι ἐνώπιον τοῦ πάσχοντος ἀνθρώπου, ὡς εἰς ἄλλος τοῦλάχιστον ὁμοιοπαθῆς ἀνθρώπου. Ἡ στάσις τοῦ ψυχροῦ παρατηρητοῦ ἐναντι τοῦ ἀντικειμένου, τὸ ὁποῖον παρατηρεῖ, ἀπόρροια τῆς ἐφαρμογῆς τῆς φυσικῆς μεθόδου εἰς τὴν ἱατρικὴν, συμπληροῦται σήμερον διὰ μιᾶς ἀν-

θρωπίνης στάσεως. Λέγω συμπληροῦται καὶ ὄχι ἀποκαθίσταται, διότι καὶ διὰ τὸν Tournier ὄλαι αἱ γνώσεις μὲ τὰς ὁποίας ἐφοδιάσαν τὸν ἱατρὸν αἱ φυσικοχημικαὶ καὶ ψυχολογικαὶ ἔρευναι, εἶναι ἀπαραίτητα μέσα, ἡ δὲ κατοχὴ τῶν ἀπαραίτητος προϋποθέσεις διὰ μίαν εὐσυνείδητον ἱατρικὴν δρασίαν. Ἡ σχέσις τοῦ «ἐγὼ» πρὸς τὸ «εἶς» πλουτίζεται οὕτω δι' ἐνὸς πολὺ οὐσιώδους διὰ τὴν «ιατρικὴν τῆς προσωπικότητος», ὅπως εἶναι ἡ συμμετοχὴ τοῦ «ἐγὼ» πρὸς τὸ πάθος τοῦ «εἶς».

Εἰς τὴν συνάντησιν αὐτὴν δὲν ἀντιπαράτασσεται πλέον ἐν ἀδιάφορον «ἐγὼ» πρὸς ἓνα «αὐτός», ὑπὸ τὴν ἔποψιν ἐνὸς ὑποκειμένου πρὸς ἐν ἄψυχον πρᾶγμα. Ἀλλὰ πρόκειται πολὺ περιεσσότερον περὶ μιᾶς ἀμοιβαίας σχέσεως, περὶ ἐνὸς διαλόγου, περὶ μιᾶς ἀμοιβαίας ἀλληλεπιδράσεως. Ἄς ἐνθυμηθῶμεν τὴν ὑπόδειξιν τοῦ Martin Buber: τὸ «ἐγὼ καὶ σὺ» μόνον σχηματικῶς δηλοῦνται, ἀπὸ τὴν συνάντησιν δὲ αὐτὴν προέρχονται ἐντελῶς νέαι σχέσεις (νέαι ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τῶν εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἱατροῦ πρὸς τὸν ἀσθενῆ).

Ἡ στάσις αὐτὴ τοῦ ἱατροῦ τὸν προφυλάσσει ἀπὸ τὸ νὰ μεταχειρίζεται ὅλους τοὺς ἀνθρώπους κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ νὰ θεωρῇ τὸν πάσχοντα ἀνθρώπον ὡς μίαν περίπτωσιν μιᾶς κάποιας νόσου, τὸν ἐμφανίζει ὡς τὸν ζῶντα, ὡς κάτι τὸ ζωντανὸν καὶ προσπαθεῖ νὰ κατανοήσῃ τὴν μοναδικὴν περίπτωσιν ἐνὸς ἐκάστου ἀσθενοῦς. «Οὐδεὶς δύναται νὰ γίνῃ μέγας ἱατρός ἐὰν δὲν κατανοήσῃ κατὰ πρῶτον λόγον ὅτι ἕκαστος ἀσθενῆς εἶναι μοναδικὸς καὶ ὡς προσωπικότης καὶ ὡς νοσολογικὴ εἰκὼν καὶ δὲν προσαρμόσῃ τὰς γενικὰς του γνώσεις εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς θεωρήσεως ἐκάστης μεμονωμένης περιπτώσεως, ἀντὶ νὰ ἐνεργῇ ἀντιθέτως», λέγει ὁ Graf H. Kaiserling, εἰς τὸ «περὶ διαισθησεως».

Εἰς τὴν στάσιν αὐτὴν τῆς συμπαθείας καὶ ἀγάτης τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν ἀνθρώπον (καὶ ὅταν ἀκόμη πρόκειται περὶ ἱατροῦ καὶ ἀσθενοῦς) καθίσταται δυνατὴ ἡ εὐμένης ἐκείνη ἐσωτερικὴ διάθεσις ἐναντι τοῦ ἄλλου, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν καλύτεραν προϋπόθεσιν διὰ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ὁριμότητά του καὶ διὰ τὴν κατανόησιν τῆς



ιδίας του ὑπάρξεως.

Ἐκτὸς τούτου ὁμως, ἦτοι ἐκτὸς τῶν ἐκ τῆς συναντήσεως αὐτῆς ἐπιδράσεων, ἐπὶ τοῦ ἀσθενοῦς, ὑπάρχουν καὶ ἀντιδράσεις ἐπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ ἱατροῦ καὶ αὐταὶ μᾶς ἐνδιαφέρουν ἐπὶ τοῦ παρόντος. Κατὰ τὴν ἀντίδρασιν δὲ αὐτὴν θὰ καταστῇ ἀρκούντως ἐμφανὲς κατὰ πόσον ὁ ἱατρός κατενόησε τὴν οὐσίαν τῆς «ιατρικῆς τῆς προσωπικότητος» μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ Tournier. Ἐὰν τοῦτο συμβῇ τότε ὁ ἱατρός εἰς τὴν ἱατρικὴν του δρᾶσιν θὰ παραμείνῃ ἐπίσης σταθερός. Εἰς τὰς συγκρούσεις καὶ ἀδυναμίας τοῦ ἀσθενοῦς θὰ ἀναγνωρίζῃ μὲ ταπεινῶσιν τὰς ἰδικὰς του πραγματοποιηθείσας ἢ μὴ δυνηθείσας εἰσεῖτι νὰ πραγματοποιηθῶν δυσκολίας. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἢ ἐπιστημονικῆ του δξυδέρκεια συμπληροῦται καὶ θερμοαίνεται διὰ τῆς ἀγάτης καὶ συμπαθείας. Ὅσαύς δὲ ὁ ἱατρός θὰ δέχεται ἕκαστον ἄνθρωπον ὡς ἐν πνευματικὸν ὄν καὶ θὰ κατανοῇ τὸ πάθος του ὡς ἐν μέρος τῆς δημιουργικῆς τάξεως τοῦ Θεοῦ, τότε θὰ βλέπῃ νὰ ἀποκοτῶν τὸ πάθος καὶ ὁ ἀσθενὴς μίαν μοναδικὴν καὶ ἰδιάζουσαν ἀξίαν. Ὡς κύριον σκοπὸν του ὁ ἱατρός οὗτος δὲν θεωρεῖ πλέον τὴν ἴσιν ἐνὸς πάσχοντος ὄργάνου, ἀλλὰ τὴν ἐπαναφορὰν τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν τάξιν τοῦ μακροκόσμου ἀπὸ τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐκτραπῆ. Καὶ τοῦτο θὰ ἐπιτύχῃ μὲ τὸ νὰ βοηθῆσῃ τὸν ἀσθενῆ νὰ ἰδῇ καὶ νὰ κατανοήσῃ τὴν ἔννοιαν τοῦ πάθους του εἰς μίαν ὑπερατομικὴν σχέσιν. Ἄλλὰ πῶς θὰ ἰδυνάμη

νὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχὴν ἐνὸς ἀσθενοῦς ἐπὶ τοῦ σκοποῦ τὸν ὁποῖον ἐγὼ ὁ ἴδιος δὲν κατενόησα καί—πρᾶγμα πολὺ μεγαλυτέρας ἀξίας καὶ χρησιμότητος—σκοποῦ τὸν ὁποῖον δὲν ἔζησα; Ἐξ αὐτοῦ προκύπτει διὰ τὸν ἱατρόν, ὁ ὁποῖος σοβαρῶς προσπαθεῖ νὰ ἀσκήσῃ τὴν «ιατρικὴν τῆς προσωπικότητος», ἢ αὐτονόητος ἀξίωσις νὰ ἀκολουθήσῃ σοβαρῶς τὰς συνεπειὰς αὐτὰς εἰς τὴν ἀτομικὴν του ζωὴν καὶ νὰ ἀνεύρῃ καὶ νὰ αἰσθανθῇ ἐπὶ τοῦ ἴδιου τοῦ ἑαυτοῦ του τὴν βοήθειαν, ἢ ὁποῖα προέροχται ἀπὸ τὴν τοιαύτην θεώρησιν τῆς ἀποστολῆς του.

Τὴν ἀντίληψιν αὐτὴν ὁ Tournier ὑπεστήριξεν ὄχι μόνον θεωρητικῶς, ἀλλὰ καὶ ἐμπράκτως. Καὶ εἰς τοῦτο βλέπομεν καὶ ἡμεῖς τὴν κυρίαν σημασίαν τῆς ἐπιδιώξεως τῆς «ιατρικῆς τῆς προσωπικότητος», ἢ ὁποῖα ἔγκειται εἰς τὴν δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου προσκλήσιν πρὸς ἐσωτερικὴν ἀνακαίνισιν ἐνὸς ἐκάστου ἱατροῦ καὶ οὕτω ὅλου τοῦ ἱατρικοῦ κόσμου καὶ εἰς τὸ νὰ δοθῇ ἢ συνεχῶς βελτιουμένη ἱατρικὴ τεχνικὴ καὶ ἢ ταχέως ἀναπτυσσομένη ἱατρικὴ γνῶσις τῆς ἐποχῆς μας εἰς χεῖρας ἱατρῶν, οἱ ὁποῖοι νὰ ἔχουν καλυτέραν συνείδησιν τῆς εὐθύνης των καὶ νὰ εὐρίσκωνται εἰς στενὴν ἐπαφὴν μὲ τὸ πνεῦμα.

Dr PAUL PLATTNER

Ψυχίατρος ἐν Βέρνην.

(Ἄρθρον εἰδικῶς γραφέν διὰ τὰς «Ἀκτίνας»).

«Ὅπισθεν τῶν φαινομένων τῶν παρατηρουμένων διὰ τῶν αἰσθήσεών μας, αἱ ὁποῖαι ἠμποροῦν νὰ ἀποκληθῶν χονδροειδῆ ὄργανα, κρύπτεται ἢ κυρία πραγματικότης τῶν ἀντικειμένων. Σκοπὸς δὲ καὶ πρόβλημα τῆς ἐπιστήμης εἶναι νὰ μᾶς δώσῃ πληροφορίας διὰ τὸν κόσμον αὐτὸν καὶ νὰ πληρώσῃ οὕτω πῶς τὴν δίψαν τῆς ἀληθείας, τὴν ὁποίαν ἔχει ὁ ἄνθρωπος».

Dr P. Jordan

Καθηγητὴς τῆς Φυσικῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Rostock



## ΑΙ ΑΡΧΑΙ ΤΗΣ ΑΠΛΟΤΗΤΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΩΡΑΙΟΤΗΤΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΦΥΣΙΝ

Ἀπλότης καὶ ὠραιότης εἶναι δύο ἔννοιαι ποῦ ἐκφράζουν δύο διαφορετικούς ἐν γένει κόσμους καὶ δὲν φαίνεται νὰ ἔχουν ἀμεσον σχέσιν μὲ τὴν μελέτην τῆς φύσεως, πολὺ δὲ ὀλιγωτέραν μὲ τὴν μαθηματικὴν ἐπιστήμην. Καὶ ὅμως αἱ ἔννοιαι τῆς ἀπλότητος καὶ τῆς ὠραιότητος παίζουσι σπουδαῖον ρόλον εἰς τὴν ἔρευναν τῆς φύσεως. Ὁ προσεκτικὸς καὶ εἰδικευμένος ἔρευνητῆς τοῦ φυσικοῦ κόσμου, βλέπει ἀνά πάσαν στιγμὴν νὰ παρουσιάζεται ἐμπρὸς τοῦ ἡ ἀ π λ ὄ τ η ς καὶ κατὰ μείζονα λόγον ἢ ὠ ρ α ἰ ὄ τ η ς. Καὶ εἰς τὸ ἄρθρον αὐτὸ θὰ ἔκτεθοῦν, μὲ κάθε δυνατὴν σαφήνειαν καὶ συντομίαν, μερικαὶ σκέψεις ἐπάνω εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, αἱ ὁποῖαι ἴσως παρουσιάζουσι γενικώτερον ἐνδιαφέρον διὰ τοὺς ἀναγνώστας τῶν «Ἀκτιῶν».

Ὁ φυσικὸς κόσμος τὸν ὁποῖον σπουδάζει, περισσότερο συστηματικῶς, ἀπὸ τεσσάρων καὶ πλέον αἰῶνων ἢ ἐπιστήμη, παρουσιάζεται πρᾶγματι ὠραῖος καὶ συχνά, τὰ σχετικὰ πορίσματα, διατυπῶνται κατὰ τρόπον ἀπλοῦν. Εἰς τὴν ταχείαν δὲ ὅσον καὶ μεγάλην ἀνάπτυξιν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν συνετέλεσαν αἱ μέθοδοι ἔρευνῆς τῶν φαινομένων. Ἡ παρατήρησις καὶ τὸ πείραμα. Ἀλλὰ τὰ ἐξαγόμενα τῶν παρατηρήσεων καὶ τῶν πειραματικῶν ἔρευνῶν δὲν θὰ εἶχον μεγάλην καὶ ἀνυπολόγιστον ἀξίαν, ἂν ὁ ἄνθρωπος δὲν διέθετε πρὸς τοῦτο, τὸ κατ' ἐξοχὴν ὄργανον συστηματικῆς ἐπεξεργασίας καὶ βαθείας μελέτης, τὴν διάνοιαν, τὸν νοῦν, ποῦ ὡς μαθηματικὴ σκέψις καὶ λογισμὸς καὶ στοχασμὸς ἔρχεται πάντοτε νὰ ὀλοκληρῶσιν τὴν ἔρευναν. Ἀποτελεῖ ἐπομένως ὁ μαθηματικὸς λογισμὸς, τὴν τρίτην μέθοδον μελέτης τῆς φύσεως, τὴν πληρεστέραν καὶ κυριωτέραν, ἢ ὁποῖα ἀνάγει τὴν ἀπλὴν ἔρευναν εἰς ἐπιστήμην καὶ τὴν παρουσιάζει κατὰ πάντα ὑπέροχον καὶ θαυμαστήν. Καὶ ἐν προκειμένῳ τὸ τιθέμενον ζήτημα εἶναι τοῦτο: Κατὰ πόσον ὁ

νοῦς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι εἰς θέσιν νὰ εὐρίσκη τὰς ἀναλόγους καὶ καταλλήλους μαθηματικὰς ἐκφράσεις τῶν φυσικῶν πραγματικότητων ἐν συνεχείᾳ δὲ νὰ εὐρεθοῦν ἢ νὰ ἐρευνηθοῦν οἱ νόμοι ποῦ διέπουν τὴν ὅλην αὐτὴν διαδικασίαν. Καὶ εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ εἶναι ἀναγκαῖα μία λεπτομερέστερα διερεύνησις τοῦ ζητήματος τοῦτου.

Ἦδη ὁ Γαλιλαῖος, ἀνατέλλοντος τοῦ 17' αἰῶνος εἶχε διατυπώσει τὴν γνώμην ὅτι «τὸ μεγάλο βιβλίον τῆς φύσεως εἶναι γραμμένον εἰς μαθηματικὴν γλῶσσαν» τὰ γράμματα τοῦ ὁποῦ ὀνομάζονται τρίγωνα, τετράγωνα, κύκλοι καὶ ἄλλα γεωμετρικὰ σχήματα. Καὶ ὁ σύγχρονός μας καθηγητῆς Sir James Jeans, συμφωνῶν μὲ τὴν ἄποψιν αὐτὴν τοῦ Γαλιλαίου, προσθέτει ὅτι τὴν βαθυτέραν σημασίαν αὐτῆς τῆς ἀληθείας, μόνον ὁ μαθηματικὸς τὴν ἐννοεῖ. Προχωρῶν δὲ ἔτι περαιτέρω, ἐκφράζει τὴν γνώμην ὅτι ἡ φύσις φαίνεται νὰ εἶναι πολὺ ἐντριβῆς εἰς τοὺς κανόνους τῶν καθαρῶν μαθηματικῶν, ὅπως τοὺς ἔχουν διατυπώσει οἱ μαθηματικοὶ μας εἰς τὰς μελέτας των, βγαλμένους ἀπὸ τὴν ἐσωτέραν συνείδησιν των καὶ χωρὶς νὰ παρασυρθοῦν ἀπὸ οἰανδήποτε ἐκτίμησιν τῆς πείρας τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου» (1). Τίθεται λοιπὸν ζήτημα βαθυτέρου συνδέσμου μεταξύ τοῦ μαθηματικοῦ τρόπου τοῦ σκέπτεσθαι καὶ τῆς διατάξεως καὶ πλοκῆς τοῦ φυσικοῦ κόσμου; Βεβαίως τίθεται. Καὶ ὅσα μέχρι τοῦδε ἐλέχθησαν, ὑποδεικνύουν μίαν τοιαύτην συσχέτισιν τὴν ὁποῖαν ἐνισχύουν καὶ ἄλλα δεδομένα ποῦ μᾶς παρέχει ἡ σύγχρονος ἐπιστημονικὴ ἔρευνα τῆς φύσεως.

★

Εἶναι γεγονός βεβαιωμένον ἐκ τῶν πραγμάτων ὅτι τὰ ἀφηρημένα ἢ καθαρὰ μαθη-

(1) J. Jeans: *The Mysterious Universe*, Pelican Books, London 1945, p. 156. *Βλέπε καὶ ἑλληνιστί: Τὸ μυστηριώδες σύμπαν, μετάφρασις Α. Λιῶκη, Ἀθήναι 1946 σελ. 103.*

ματικά—ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἐφηρμοσμένα μαθηματικά—καλλιεργοῦνται καὶ ἀναπτύσσονται καὶ χωρὶς τὴν βοήθειαν καὶ τὴν συνεργασίαν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ ἔχομεν παραδείγματα τὰ ὁποῖα μᾶς πείθουν ὅτι τοῦτο εἶναι δυνατὸν, εὐκόλον καὶ καρποφόρον. «Τὰ μαθηματικά», γράφει ὁ Βουτρουχ, «μὴ ὀδηγοῦμενα ὑπὸ τοῦ πειράματος, οὔτε προκαλούμενα ἐν γένει ὑπὸ τῶν γεγονότων τῆς ζωῆς, ἐξαρτῶνται ἀποκλειστικῶς, μὲ ἐξάρτησιν ἀπροσδιορίστου πειθαρχίας, ἀπὸ τὴν διαισθησιν, τὸ ἐνσυνειδήτον, ὑποσυνειδήτον, τὴν ἐρευνητικὴν δηλαδὴ ἱκανότητα τοῦ ἐργαζομένου νοός»<sup>(2)</sup>. Πρέπει ὅμως νὰ ὁμολογηθῇ ὅτι, καὶ ἡ βαθεῖα ἔρευνα τοῦ φυσικοῦ κόσμου ἐνέπνευσεν ἀρκετοὺς καὶ τοὺς ὠδήγησεν ὥστε νὰ εἰσδύσουν καὶ εἰς περιοχὰς ὅπου προηγουμένως ἐνόμιζε κανεὶς ὅτι ἡ σπουδὴ ἐστὲρ εἶτο ἐνδιαφέροντος καὶ θὰ ἦτο ἴσως ἄκαρπος. Ἄλλ' ἐὰν οὕτως ἔχουν τὰ πράγματα, ἐν τούτοις, εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ τονίσωμεν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἡ πείρα συνεχῶς ἀποδεικνύει ὡς ἀληθές: Ὅτι δηλαδὴ, αἱ καθαρῶς νοητικαὶ καὶ θεωρητικαὶ συλλήψεις καὶ ἀρμονικαὶ κατασκευαὶ τὰς ὁποίας παρουσιάζουν οἱ ἐργάται τῆς μαθηματικῆς ἐπιστήμης, ὠδήγησαν τοὺς πειραματικοὺς φυσικοὺς εἰς τὴν ἀνακάλυψιν πολλῶν, τέως ἀγνώστων πραγματικότητων, εἰς τὰς περιπτώσεις δὲ αὐτάς, ἐνεφανίσθη ἐπιθλητικὴ καὶ σαφὴς ἡ ἀπωτέρα ἐνότης μεταξύ τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς φυσικῆς.

Ὡς παράδειγμα ἔστω ἡ σφαιρικὴ γεωμετρία τοῦ Riemann—εἰς τὴν πραγματικότητα ὁ σοφὸς οὗτος ἐπενόησεν ἀπειρίαν γεωμετριῶν—εἰς τὴν ὁποίαν, ὡς γνωστὸν, οὔτε εὐθείαι ὑπάρχουν, οὔτε παράλληλοι καὶ πολλὰι προτάσεις τῆς γεωμετρίας τοῦ Εὐκλείδου δὲν ἰσχύουν<sup>(3)</sup>. Εἰς τὴν σφαιρικὴν λοιπὸν γεωμετρίαν ἔχομεν μεταξύ τῶν ἄλλων καὶ τὰς φαινομενικῶς παραδόξους προτάσεις ὅτι «τὸ ἄθροισμα τῶν γωνιῶν

ἐνὸς τριγώνου εἶναι μεγαλύτερον τῶν δύο ὀρθῶν» καὶ ὅτι ὁ χῶρος εἶναι «πεπερασμένος καὶ ἄνευ περάτων ἢ ὀρίων». Καὶ ὅμως, ἡ γεωμετρία τοῦ Riemann ἀπεδείχθη, δεκαετίας βραδύτερον, ὅτι εἶναι ἡ πλέον κατάλληλος εἰς μᾶς περιγραφήν τὴν φυσικὴν πραγματικότητα, διότι σύμφωνα μὲ τὰς ἀντιλήψεις τῆς θεωρίας τῆς σχετικότητος, ὁ χῶρος παρουσιάζει καμπυλότητα, εἶναι ἐπομένως κλειστὸς καὶ ἄνευ περάτων! Ὁ πολὺς ἐξ ἄλλου Maxwell, ἐμπνεόμενος ἀπὸ τὰς διαισθητικὰς ἰδέας περὶ τῶν μαγνητικῶν καὶ ἠλεκτρομαγνητικῶν γραμμῶν τοῦ Faraday, δημιουργεῖ, τὸ 1858, τὸ ὠραιότερον συγκρότημα τῶν διαφορικῶν ἐξισώσεων—καὶ δὴ τοὺς τέσσαρας κλασικοὺς τύπους—διὰ τὴν ἠλεκτρομαγνητικὴν θεωρίαν, καὶ μέχρι σήμερον εἶναι πολὺ χαρακτηριστικόν, ὅτι αὐταὶ προλέγουν τὴν ὑπαρξιν πραγματικότητων τὰς ὁποίας συνεχῶς πιστοποιεῖ τὸ πείραμα καὶ ἡ παρατήρησις. Καὶ διὰ νὰ μὴ ἀνατρέχωμεν εἰς ἄλλα παραδείγματα, ἀρκεῖ νὰ σημειώσωμεν τὴν περίπτωσιν τοῦ Ἰάπωνος καθηγητοῦ H. Yukawa, ὅστις ἔλαβε τὸ παρελθὸν ἔτος τὸ βραβεῖον Nobel τῆς φυσικῆς καὶ ὁ ὁποῖος ἀνεκάλυψε τὸ 1935, διὰ τῆς θεωρητικῆς ὁδοῦ, τὴν ὑπαρξιν τοῦ νέου σωματιοῦ, τοῦ μεσοτρονίου, τὸ ὁποῖον ἐπιστοποίησε μετὰ ἕνα καὶ πλέον ἔτος πειραματικῶς, ὁ Ἀμερικανὸς φυσικὸς Dr C. D. Anderson.

Τὰ γεγονότα αὐτὰ καθὼς καὶ τόσα ἄλλα παρόμοια ἐκ τῆς νεωτέρας φυσικῆς τῆς κοσμολογίας καὶ τῆς μαθηματικῆς μᾶς πείθουν ὅτι ἡ ἐμφανιζομένη ἐσωτέρα σχέσις καὶ συνάφεια μεταξύ τοῦ τρόπου τῆς σκέψεως τοῦ ἐρευνητοῦ ὑποκειμένου καὶ τῶν νόμων ποὺ διέπουν τὸ σύμπαν, χρήζει περαιτέρω διερευνήσεως καὶ μελέτης. Ὁ καθηγητὴς Dirac, εἰς μίαν μελέτην του δημοσιευθεῖσαν εἰς τὰ πρακτικά τῆς Βασιλικῆς Ἀκαδημίας τοῦ Edinburgh<sup>(4)</sup> «περὶ τῆς σχέσεως τῶν μαθηματικῶν μὲ τὴν φυσικὴν», διετύπωσε τὴν γνώμην ὅτι ἡ ἐπιτυχία τὴν ὁποίαν εἶχεν ὁ μαθηματικὸς

(2) E. Boutroux: *L'Idéal scientifique des mathématiciens*, Paris 1920—καὶ Θ. Βαροπούλου: *Ἡ μαθηματικὴ σκέψις*, Δελτίον Ἑλληνικῆς Μαθηματικῆς Ἑταιρείας, 1935 σελ. 140.

(3) Βλέπε: *Ἀξιώματα καὶ Γεωμετρίαι*, «Ἀκτινές» 1939, σελ. 140-144.

(4) P. A. M. Dirac: *The Relation between Mathematics and Physics*, Proc. R. S. Edinburgh, Vol. LIX (1939) σ. 122.

λογισμὸς κατὰ τὴν ἔρευναν τῆς φύσεως καὶ τὰ καρποφόρα αὐτοῦ ἀποτελέσματα, ὀδηγοῦν εἰς τὴν ἀντίληψιν ὅτι ἡ φύσις παρουσιάζει ἕνα εἶδος μαθηματικῆς ποιότητος. Ἄλλ' ἡ μαθηματικὴ αὐτὴ ποιότης φαίνεται ὅτι παίζει σπουδαιότατον ρόλον εἰς τὸ σχέδιον καὶ τὸν μηχανισμόν τῆς φύσεως καὶ ὑποδεικνύει τὴν ἀνάγκην τῆς μεγαλύτερας χρησιμοποιήσεως τῶν μαθηματικῶν εἰς τὴν τοιαύτην ἔρευναν.

Προκειμένου ὁμως οἱ ἔρευνηταὶ νὰ χρησιμοποιήσουν τὰ μαθηματικά, πρέπει νὰ ἔχουν ὑπ' ὄψει τῶν ὀρισμένα κριτήρια ἢ ἀρχάς. Καὶ μία τοιαύτη ἀρχὴ τῆς ὁποίας τὴν ὠφελιμότητα εἶχεν ἀποδείξει μακρὰ πείρα, ἦτο ἡ ἀρχὴ τῆς ἀπλότητος. Δηλαδή αἱ μαθηματικαὶ ἐξιιώσεις αἱ ὁποῖαι θὰ περιέγραφαν ὀρισμένα σχέσεις φαινομένων, ἔπρεπε νὰ ἦσαν ἀπλῆς μορφῆς. Ὁ νόμος τῆς κινήσεως ὕλικῶν σημείων π.χ. διευτώθη ὑπὸ τοῦ Νεύτωνος μὲ μίαν ἀπλὴν μαθηματικὴν σχέσιν, ἐνῶ βραδύτερον οἱ Lorentz καὶ Einstein, προκειμένου νὰ περιγράψουν πληρέστερον ταχύτητας πού προσεγγίζουσιν τὴν ταχύτητα τοῦ φωτός, ἐτροποποίησαν τὸν νόμον αὐτὸν καὶ ἔγινε μὲν ἀκριβέστερος, ἀλλὰ περισσότερο πολύπλοκος. Ἡ ζήτησις λοιπὸν τῆς ἀπλότητος εἰς τὴν διατύπωσιν μιᾶς σχέσεως καὶ ἡ ἐπιτυχία τὴν ὁποίαν εἶχεν αὕτη κατὰ τὴν μελέτην διαφόρων φαινομένων, ἔδωσαν ἀφορμὴν νὰ σχηματισθῇ ἡ ἐντύπωσις ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς ἀπλότητος εἶναι ἕνα καρποφόρον ὄργανον ἐρεῦνης εἰς τὴν χεῖρας τοῦ ἐπιστήμονος. Ὅ,τι εἶναι ἀπλοῦν, ἀποδεικνύεται πολλάκις εἰς τὰ πράγματα ὡς ἀληθές καὶ ἐπομένως ἡ ἐπιδιώξις ἀπλῶν σχέσεων, δίδει ἂν μὴ τὴν θεσπαιότητα, τὴν μεγάλην πιθανότητα ὅτι θὰ ἔχωμεν ἐπωφελεῖ διὰ τὴν ἐπιστήμην συμπεράσματα καὶ γενικωτέρας διὰ τὴν θεώρησιν τοῦ σύμπαντος ἀπόψεις. Ἐάν μελετήσωμεν τὴν ἱστορίαν τῆς ἐπιστήμης, λέγει ὁ H. Poincaré, θὰ ἴδωμεν νὰ παρουσιάζονται δύο φαινόμενα, οὕτως εἰπεῖν ἀντίστροφα: «Ἄλλοτε μὲν ἡ ἀπλότης κρύπτεται κάτω ἀπὸ περιπεπλεγμένα φαινόμενα καὶ ἄλλοτε παρουσιάζεται φαινομενικὴ ἀπλότης, ἡ ὁποία ἀποκρύπτει πραγματικὸ-

τητα ἐξαιρετικῶς περιπεπλεγμένας»<sup>(5)</sup>.

Τίθεται, ἐπομένως, τὸ ζήτημα: Ἐἶναι πράγματι ἀληθές ὅτι ἡ φύσις εἰς τὴν ἐσωτέραν τῆς διάρθρωσιν καὶ εἰς τὰς ἐκδηλώσεις τῆς, διέπεται ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀπλότητος, ἢ μήπως ἡ ἀπλότης εἶναι ἕνας εὐκόλος τρόπος προσεγγίσεως ἢ καὶ ἐπαφῆς τοῦ ἔρευνῶντος ἀνθρώπου μὲ αὐτήν; Φαίνεται ὅτι ἡ ἀλήθεια ὀρίζεται μοιρασμένη εἰς ἀμφοτέρας τὰς ἐκδοχάς, ἀλλὰ περισσότερο περιλαμβάνεται εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν. «Τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, γράφει ὁ Lecomte du Noüy, ἐπιθυμεῖ νὰ κατονομήσῃ τὴν φύσιν καὶ αὐτὸ τὸ κάμνει μόνον μὲ τὴν ἀπλοποίησιν. Ἐν τούτοις ἡ ἀπλοποίησις εἶναι πάντοτε αὐθαίρετος καὶ τείνει νὰ μᾶς ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὴν πραγματικότητάς»<sup>(6)</sup>. Ἐξ ἄλλου ὁ B. Russell, χωρὶς νὰ συμφωνῇ πλήρως μὲ τὴν ἀποψιν ταύτην, διατυπώνει ὁμως τὴν γνώμην ὅτι ἡ ἐπιστήμη ἔχει ἀνακαλύψει πολλοὺς νόμους οἱ ὁποῖοι εἶναι κατὰ μεγάλην προσέγγισιν ἀκριβεῖς καὶ συγχρόνως εἶναι ἀπλοῖ<sup>(7)</sup>. Ἄλλ' ἐν πάσῃ περιπτώσει, γεγονός εἶναι ὅτι ἡ ἀπλότης, κατὰ ἕνα μεγάλο μέρος, ἐξαρτᾶται καὶ ἀπὸ τὰς πληροφορίας καὶ τὴν πείραν τὴν ὁποῖαν περὶ τοῦ ἀντικειμένου αὐτοῦ ἔχει τὸ άτομον πού ἐρευνᾷ τὴν φύσιν. Ἡ μακρὰ δὲ ἐμπειρία μᾶς διδάσκει, ὅτι ἡ διαρκὴς ἐμβάθυνσις εἰς τὸ μυστήριον τοῦ κόσμου ἀποκαλύπτει λεπτομερείας, αἱ ὁποῖαι κάμνουν τοὺς μαθηματικούς τύπους περισσότερο περιπεπλεγμένους, οὐχ ἦττον ὁμως ἐπὶ μᾶλλον ἁρμονικούς καὶ κομψούς. «Ἐάν ἡ ἀπλότης ἦτο πραγματικὴ καὶ βαθεῖα, παρατηρεῖ ὁ Poincaré, θὰ ἀνθίστατο εἰς τὴν αὐξοῦσαν ἀκριβειαν τῶν μέσων τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦμεν κατὰ τὰς μετρήσεις». Κατὰ συνέπειαν ἡ ἀπλότης εἶναι μία ἀρχὴ πού μᾶς δίδει πρώτας προσεγγίσεις, ἀρκετὰ ἀκριβεῖς, προκειμένου νὰ σπουδάσωμεν τὸν φυσικὸν κόσμον.

(5) H. Poincaré: *Ἐπιστήμη καὶ ὑπόθεσις, μετὰφρασις καθ' ἡγήτου Π. Ζεῶβου, Ἀθήναι 1912, σελ. 114.*

(6) Lecomte du Noüy: *The Road to Reason, New York 1949, σ. 85.*

(7) B. Russell: *Human Knowledge, London 1948, σ. 497.*

Ἄλλ' ἐφ' ὅσον οὕτως ἔχουν τὰ πράγματα, ἡ ἀρχὴ τῆς ἀπλότητος ἔχει ἀνάγκη συμπληρώσεως. Εἶναι ἀπαραίτητος ἡ εἰσαγωγή καὶ ἄλλων ἀρχῶν—τοιαῦται δὲ ἔχουν πρὸ πολλοῦ χρησιμοποιηθῆ ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης—εἰδικῶς δὲ μιᾶς, ἡ ὁποία ἀνομάσθη ἀρχὴ τῆς μαθηματικῆς ὠραιότητος. Ἄλλὰ τί εἶναι ἡ μαθηματικὴ ὠραιότης καὶ πῶς προέκυψεν ἡ ἀνάγκη τῆς εἰσαγωγῆς τῆς κατὰ τὴν ἔρευναν τῆς φύσεως; Ὅρισμός τῆς ὠραιότητος, ὡς γνωστόν, εἶναι δύσκολον νὰ δοθῆ, τοῦτο δὲ ἰσχύει εἰδικώτερον προκειμένου περὶ τῆς μαθηματικῆς ὠραιότητος. «Αὕτη, λέγει ὁ Dirac, εἶναι μία ποιότης, ἡ ὁποία δὲν ἠμπορεῖ νὰ ὀρισθῆ, πολὺ περισσότερο παρ' ὅτι δύναται νὰ ὀρισθῆ ἡ ὠραιότης ἐν τῇ τέχνῃ, ἀλλ' ἐκεῖνοι ποὺ σπουδάζουν μαθηματικά, δὲν ἔχουν καμμίαν δυσκολίαν νὰ τὴν ἐκτιμήσουν». Οἱ μεγάλοι καὶ βαθεῖς ἐπιστήμονες εἶναι «καθαροὶ τεχνῖται καὶ καλλιτέχναι, πρὸ παντὸς τὴν ψυχὴν», λέγει ὁ Brouk. Ἄλλ' ἐάν ἡ ὠραιότης εἶναι μία φυσικὴ δύναμις, ἡ ὁποία ἔχει τὰς ρίζας τῆς εἰς τὰ βάθη τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως, τότε δυνάμεθα εὐκόλως νὰ ἐννοήσωμεν τοὺς λόγους διὰ τοὺς ὁποίους ἐπεβλήθη αὕτη ὡς ἀρχὴ, διὰ τὴν καλύτεραν μελέτην τοῦ φυσικοῦ κόσμου.

Διότι οἱ ἐρευνηταί, μὲ τὴν πάροδον τῶν ἐτῶν διεπίστωσαν ὅτι ἡ διαδοχικὴ καὶ συνεχῶς μεγαλυτέρα πρόοδος τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸ νὰ προσεγγίσῃ τὴν φύσιν καὶ νὰ κατανοήσῃ βαθύτερον τὴν λειτουργίαν αὐτῆς, εἶχεν ἀνάγκη καταλληλοτέρων μέσων ἐργασίας. Τοῦτο δὲ καὶ ἐγένετο. Ὁ νόμος τῆς πώσεως τῶν σωματῶν τοῦ Γαλιλαίου π.χ., ὁ τῶσον ἀπλοῦς εἰς τὴν μαθηματικὴν του ἔκφρασιν, ἐστηρίζετο εἰς ἕνα ἀριθμὸν μετρήσεων «κάπως χονδροειδῶν» καὶ δι' αὐτό, μᾶς λέγει, ὅτι ἡ ἐπιτάχυνσις εἶναι σταθερά. Νεώτερα πειράματα ἔδειξαν ὅτι ἡ ἐπιτάχυνσις μεταβάλλεται ἐλαφρῶς μετὰ τοῦ γεωγραφικοῦ πλάτους, ὅπως καὶ μετὰ τοῦ ὕψους. Ἔτσι ὁ συνθετώτερος νόμος τῆς βαρύτητος τοῦ Νεύτωνος, ἀντικατέστη τὸν ἀπλούστερον τοῦ Γαλιλαίου. Τελευταίως, εἰς τὴν μηχανικὴν τοῦ Einstein, τὰ σχετικὰ φαινόμενα περιγράφονται κατὰ τρόπον ἀκριβέστερον,

παρ' ὅτι εἰς τὴν μηχανικὴν τοῦ Νεύτωνος, ὁ τύπος ὁμοῦ αὐτὸς εἶναι περισσότερο πολὺπλοκος. Εἰς τὸ παράδειγμα τοῦτο βλέπομεν ὅτι ἡ πρόοδος τῆς ἐπιστήμης καὶ ἡ μεγαλυτέρα διείσδυσις αὐτῆς εἰς τὴν μελέτην τοῦ φυσικοῦ κόσμου ἐμφανίζει τὴν πολυπλοκότητα καὶ συγχρόνως τὴν ὠραιότητα ἐν τῇ πλοκῇ τῶν ἐπὶ μέρους φαινομένων.

Ἄλλ' ἀφοῦ τὰ πράγματα μᾶς ἠνάγκασαν νὰ ὀμιλῶμεν περὶ μαθηματικῆς ὠραιότητος, χρειάζεται νὰ λεχθοῦν μερικὰ σχετικὰ μὲ τὸ θέμα τοῦτο. Ὁ J. W. N. Sullivan ἐκφράζει τὴν γνώμην—καὶ εἰς αὐτὸ ἔχει δίκαιον—ὅτι ἡ ἐπιστήμη, ἐφ' ὅσον τόσον πολὺ ἐνθουσιάζει καὶ ἐμπνέει τοὺς ἐργάτας τῆς καὶ σημειώνει τοσαύτας προόδους, ἀποδεικνύεται ὅτι ἱκανοποιεῖ κάποιαν βαθύτεραν ἀνάγκη καὶ ἀπαιτίην τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. «Ἡ ἀνάγκη αὕτη ἐκδηλώνεται ὡς ἐπιθυμία διὰ τὴν ὠραιότητα», λέγει. Καὶ προσθετεῖ ὅτι: «Τὸ κύριον θέλημα τῆς ἐπιστήμης εὐρίσκεται εἰς τὴν αἰσθητικὴν τῆς ἄποιον»<sup>(8)</sup> καὶ ὅχι ὅπως νομίζουν πολλοί, εἰς τὰς πρακτικὰς τῆς ἐφαρμογᾶς. Διότι αἱ μεγαλυτέρας προδοὶ εἶχαν τὴν αἰτίαν τῶν εἰς πνευματικά, καὶ πάντως ἀνώτερα ἐνδιαφέροντα, τῶν σκαπανέων τῆς ἐπιστήμης. Ἦσαν συνέπεια ψυχικῆς ἀπολαύσεως ἐκεῖνων ποὺ εἰργάζοντο διὰ τὴν καθαρὰν ἔρευναν. Καὶ ἂν αὐτὸ ἀληθεύῃ διὰ πολλὰς ἐκ τῶν ἐπιστημῶν, πολὺ περισσότερο ἰσχύει προκειμένου περὶ τῶν μαθηματικῶν. Οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὴν ἐπιστήμην αὐτὴν, συνήθως οὔτε ὠφέλη ὕλικὰ ἔχουν, οὔτε διαφερίζονται αἱ ἀνακαλύψεις τῶν, οὔτε ἔχουν ἀμέσως πρακτικὰς ἐφαρμογὰς τὰ πορίσματά τῶν. Κατὰ κανόνα τὰ ἐξαγομμένα τῶν εἶναι ἀκατανόητα ἢ δυσνόητα ἀπὸ τοὺς πολλοὺς, οἱ ἴδιοι ὁμοῦ, συνειδητῶς ἢ μὴ συνειδητῶς, εὐρίσκουν διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ τὰς ὑψηλοτέρας ἐκεῖνας ἀπολαύσεις τοῦ πνεύματος, αἱ ὁποῖαι, οὔτε σταθμίζονται, οὔτε

(8) J. W. N. Sullivan: Limitations of Science, Pelican Books, London 1938, σ. 215. Μετεφράσθη καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν μὲ τὸν τίτλον: Αἱ κατακτήσεις τῆς ἐπιστήμης γύρω σὲ μεγάλα προβλήματα. Ἀθήναι 1946.

μετρῶνται μὲ τὰ συνήθη μέτρα μετρήσεως. Εὐχαριστοῦνται ἔξαιρετικά καὶ ἱκανοποι-  
οῦνται ψυχικῶς ὅταν ἀποδεικνύουν ἕνα νέ-  
ον θεώρημα καὶ περισσότερο ὅταν ἡ ἀπό-  
δειξις εἶναι, ὅπως λέγουν, κ ο μ ψ ή, ὅταν  
ἔχη χάριν, ὅταν παρουσιάσῃ ἐσωτερι-  
κὴν ἐνότητα καὶ ἄρμονίαν, ὅταν  
εἶναι ὠραία. Συχνά μάλιστα σπεύδουν  
νὰ ἀντικαταστήσουν πολλοὺς τύπους καὶ  
ἐξισώσεις, δι' ἄλλων, ἐάν αἱ ἀρχικαὶ δὲν  
παρουσιάζουν κομψότητα καὶ ὠραιότητα.  
«Πολλοὶ μαθηματικοί», λέγει ὁ Sullivan,  
«ἔχουν γράφει τὰς ἐργασίας των εἰς ἕνα  
εἶδος ποιητικῆς πρόζας, καὶ αἱ ἱκανοποιή-  
σεις ποῦ ἀντλοῦν ἀπὸ αὐτὰς φαίνεται ὅτι  
δὲν διακρίνονται ἀπὸ τὰς ἱκανοποιήσεις  
τὰς ὁποίας αἰσθάνεται ὁ καλλιτέχνης... Ἐ-  
άν ἠθέλαμεν νὰ βαθμολογήσωμεν τὰ μαθη-  
ματικά ὡς ἐπιστήμην, θὰ ἴδωμεν ὅτι μεταξὺ  
ὄλων τῶν ἐπιστημῶν εἶναι ἡ περισσότερο  
συγγενὴς μὲ τὰς καλὰς τέχνας».

Ἄς ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν σειράν μας.  
Ἐλέχθη ὅτι ἡ ἀπλότης εἰς ἕνα μαθηματι-  
κὸν τύπον δὲν εἶναι τὸ κύριον χαρακτη-  
ριστικὸν καὶ τὸ μοναδικὸν κριτήριον τῆς  
ἰσχύος αὐτοῦ. Διότι πολλάκις ὑποκαθίστα-  
ται αὕτη ἀπὸ τὴν ὠραιότητα, ἡ ὁποία πρέ-  
πει νὰ διακρίνῃ τοὺς τύπους ἢ τὰ συστή-  
ματα τῶν ἐξισώσεων. Τὸ ἀπλοῦν δὲν εἶναι  
πάντοτε ὠραῖον καὶ τὸ ὠραῖον εἶναι συνή-  
θως περίπλοκον. Ἐν τῇ περιπλοκῇ ὁμως  
καὶ ἐν τῇ συνθέσει τῶν ἐπι μέρους εἰς ἕ-  
να ἄρμονικὸν σύνολον, ἐμφανίζεται ἡ μα-  
θηματικὴ ὠραιότης. Ὁ μαθηματικὸς, ὁ τε-  
χνίτης τοῦ τύπου, βλέπει τὴν ἐσωτάτην ἐ-  
νότητα, τὴν αὐστηρὰν λογικὴν καὶ τὴν  
συνέπειαν ποῦ ἐκφράζει ὁ τύπος καὶ αἰσθάν-  
εται τὴν μαθηματικὴν ὠραιότητα νὰ κυ-  
ριαρχῇ τῆς ἀπλότητος. Συμβαίνει ἀκόμη  
τὸ πολὺπλοκον καὶ ὠραῖον, νὰ διατυπώ-  
νεται μὲ συντομωτέρους καὶ κομψότερους  
μαθηματικούς τύπους ἀπ' ὅτι γίνεται  
μὲ τὸ ἀπλοῦν. Πρὸς τοῦτο χρησιμοποιού-  
νται μαθηματικὰ σύμβολα καὶ ἐκφράσεις  
καὶ ἔννοιαι, πολὺ περιεκτικαί, δύσκολοι  
εἰς τὴν κατανόησιν ὑπὸ τῶν πολλῶν, εὐ-  
χερεῖς ὁμως εἰς τὸν χειρισμὸν ὑπὸ τῶν  
ειδικῶν. Τότε ἀκριβῶς σημειώνεται ἡ πα-  
ρουσία τῆς μαθηματικῆς ὠραιότητος, ἄλ-  
λά καὶ τότε ἡ περιγραφή τῆς φύσεως εἶναι

ἀκριβεστέρα καὶ ἡ ἐσωτερικὴ συνοχὴ καὶ  
ἄρμονία αὐτῆς περισσότερο μεγαλοπρε-  
πῆς καὶ μεγαλειώδης.

★

᾿Ωμιλήσαμεν περὶ μαθηματικῶν συμβό-  
λων. Ἄλλὰ καὶ αὐτὰ ὑφίστανται ἐξέλιξιν  
καὶ συμπλήρωσιν, ὅπως καὶ τὰ χρώματα  
εἰς χεῖρας τοῦ ζωγράφου. Τὰ σύμβολα  
π.χ. ποῦ ἐχρησιμοποίησεν ὁ Γαλιλαῖος καὶ  
ὁ Kepler ἦσαν ἀπλούστερα ἐκείνων τοῦ  
Νεύτωνος καὶ ἡ διὰ τῶν συμβόλων τού-  
των περιγραφή τῆς φύσεως εἰς τὴν πρῶ-  
την περίπτωσιν παρουσίαζε μικροτέραν ἀ-  
κριβείαν παρ' ὅτι εἰς τὴν δευτέραν. Βρα-  
δύτερον ἡ μαθηματικὴ γλῶσσα ἐπλουτί-  
ζετο καὶ μὲ ἄλλα σύμβολα τὰ ὁποῖα τὴν  
ἔκαμαν εὐχερεστέραν, συντομωτέραν καὶ  
ἱκανὴν νὰ περιλάβῃ καὶ ἄλλας πραγματι-  
κότητας. Τὰ ἀλγεβρικὰ σύμβολα π.χ. συν-  
επληρώθησαν μὲ τὰ σύμβολα τῶν φαντα-  
στικῶν καὶ τῶν μιγαδικῶν καὶ ὑπερμιγα-  
δικῶν ἀριθμῶν. Προσετέθησαν τὰ σύμβολα  
τοῦ διαφορικοῦ καὶ ὀλοκληρωτικοῦ λογι-  
σμοῦ, τοῦ διανυσματικοῦ λογισμοῦ, ἄλλα  
εἰς τὴν θεωρίαν τῶν ἀριθμῶν καὶ πλεῖστα  
δοσα ποῦ χρησιμοποιεῖ ἡ σύγχρονος μαθη-  
ματικὴ ἐπιστήμη καὶ σημειώνει τόσας προ-  
όδους εἰς τὴν θεωρίαν τῆς σχετικότητος,  
τὴν κβαντοφυσικὴν καὶ τὴν κύματομηχα-  
νικὴν. Δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου οἱ μαθηματι-  
κοὶ ἀναλύουν περισσότερο καὶ σπουδά-  
ζουν ἀκριβεστέρον τὰ φυσικὰ φαινόμενα.  
Εὐρίσκουν εὐχερεστέρον τὰς ἀπωτέρας αἰ-  
τίας τῶν συμβαινόντων καὶ κατορθώνουν,  
μὲ ὀλίγας μαθηματικὰς ἐκφράσεις, τὰς ὁ-  
ποίας χαρακτηρίζει κατὰ πρῶτον λόγον ἡ  
ὠραιότης, νὰ ἀπεικονίζουσι μεγάλας ἐκτά-  
σεις τοῦ πεδίου τῆς φυσικῆς. «Οἱ σαφεῖς  
καὶ ἐκπεφρασμένοι τύποι ποῦ περιγράφουσι  
τὴν πολὺπλοκον κίνησιν τῆς Σελήνης πε-  
ρὶ τὴν γῆν», λέγει ὁ Moulton, «καταλαμ-  
βάνουν πολλὰς σελίδας, ἀλλ' αἱ διαφορι-  
καὶ ἐξισώσεις αἱ ὁποῖαι περιλαμβάνουσι  
κάθε τι ποῦ σχετίζεται μὲ τὴν κίνησιν αὐ-  
τῆς, ἡμπορεῖ νὰ γραφοῦν εἰς τὸν χρόνον  
μιάς κάρτας προσκλήσεως»<sup>(9)</sup>.

(9) F. R. Moulton: Influence of A-  
stronomy on Science, Παρά: Readings in

Γίνεται σαφές ἤδη πῶς αἱ νεώτεροι πρόοδοι τῆς μαθηματικῆς φυσικῆς, ἴδια κατὰ τὴν μελέτην τοῦ μικροκόσμου τῶν ἀτόμων καὶ τοῦ μακροκόσμου τῶν γαλαξιακῶν συστημάτων, ἠνάγκασαν τοὺς ἐρευνητάς νὰ τροποποιήσουν τὴν ἀρχὴν τῆς ἀπλότητος—νὰ τὴν θέσουν ἐν πολλοῖς κατὰ μέρος—καὶ νὰ εἰσαγάγουν τὴν ἀρχὴν τῆς μαθηματικῆς ὠραιότητος. «Ἐκεῖνο ποῦ κάμνει τὴν θεωρίαν τῆς σχετικότητος τόσοσ παραδεκτὴν εἰς τοὺς φυσικοὺς, εἶναι ἡ μεγάλη τῆς μαθηματικῆς ὠραιότητος», λέγει ὁ Dirac. «Ἡ θεωρία τῆς σχετικότητος, συνεχίζει, κατὰ τὴν περιγραφὴν τῆς φύσεως, εἰσήγαγεν εἰς μεγάλην ἔκτασιν τὴν μαθηματικὴν ὠραιότητα... Ὁ ἐρευνητὴς ἐργάτης ἐν τῇ προσπάθειά του ὅπως ἐκφράσῃ τοὺς θεμελιώδεις νόμους τῆς φύσεως εἰς μαθηματικοὺς τύπους, πρέπει κυρίως νὰ ἀγωνίζεται διὰ τὴν μαθηματικὴν ὠραιότητα». Ἡ ἀρχή, ἐπομένως, τῆς ἀπλότητος, ἀποτελεῖ ἐν γένει ἀρχικὴν βαθμίδα, προθάλαμον, προκειμένου νὰ ἐμβαθύνωμεν εἰς τὴν μελέτην τοῦ μηχανισμοῦ τῆς φύσεως καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν πληρεστέραν καὶ γενικωτέραν ἐνατένισιν αὐτῆς. Νὰ ἐπιτύχωμεν μίαν θεώρησιν τοῦ μεγαλοσπεποῦς σύμπαντος, τὸ ὅποιον δὲν εἶναι καὶ δὲν ἔμπορεῖ νὰ εἶναι τόσοσ ἀπλοῦν, ὅσον παρουσιάζεται ἐκ πρώτης ὄψεως καὶ ὅσον θέλει νὰ πιστεῖται ὅτι εἶναι, ὁ ἀδύνατος καὶ πολὺ περιορισμένος ἐν χρόνῳ καὶ χώρῳ ἄνθρωπος. Κατὰ τὴν κοπιώδη, ἀλλὰ καὶ εὐχάριστον αὐτὴν ἐργασίαν, καθ' ἣν τὸ αἰσθητικὸν στοιχεῖον κυριαρχεῖ ἀναμφιβόλως εἰς μεγάλον βαθμόν, οἱ ἐρευνηταὶ εἶναι ὑποχρεωμένοι—διότι ὠθοῦνται ἀπὸ μίαν ἐσωτερικὴν ροπὴν καὶ τάσιν—νὰ ἀγωνίζονται διὰ νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἀναλογίαν, τὴν κομψότητα, τὴν ἁρμονίαν, τὸν ρυθμόν, μὲ ἕνα λόγον, τὴν μαθηματικὴν ὠραιότητα. Φυσικὰ, συμβαίνει εἰς μερικάς περιπτώσεις, ἡ ἀπλότης νὰ συμβαδίζει μὲ τὴν ὠραιότητα, ἀλλ' ἡ δευτέρα ἀρχὴ προχωρεῖ περισσότερο καὶ κυριαρχεῖ κατὰ τὴν ἔρευναν.

Τὰ πρωτοπόρα πνεύματα ὁμολογοῦν ὅ-

τι ἡ φυσικὴ δημιουργία ἀποτελεῖ τὸ ὑψιστον καλλιτέχνημα καὶ συνεπῶς οἱ βαθεῖς ἐρευνηταὶ τοῦ καλλιτεχνήματος αὐτοῦ πρέπει νὰ εἶναι ἐργάται τῆς τέχνης. Νὰ ἔχουν μέσα των ἔμφυτον καὶ πηγαίαν τὴν ἀντίληψιν καὶ τὴν ἔννοιαν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ὠραίου, νὰ ἐμπνέωνται ἀπὸ αὐτὸ καὶ κατόπιν νὰ ἐπιδίδονται εἰς τὴν σπουδὴν των. Ὁ φυσικὸς π.χ. εὐρισκόμενος ἐμπρὸς εἰς τὸ βιβλίον τῆς φύσεως παρατηρεῖ καὶ σημειώνει τὴν κανονικὴν ἐπανάληψιν ὀρισμένων φαινομένων, βλέπει τὴν τάξιν καὶ τὸν ρυθμόν εἰς αὐτὰ καὶ διαπιστώνει τὴν ὑφισταμένην ἁρμονίαν. Ὁ μαθηματικὸς ἐξ ἄλλου εἰς τὸ σπουδαστήριόν του, συλλαμβάνει καὶ μελετᾷ ὑπερβατικὰς πολλακτικὰς ἐννοίας, ἐπινοεῖ σχέδια, διατυπώνει προτάσεις καὶ διαμορφώνει ἐξισώσεις αἱ ὅποια χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὴν θαυμαστὴν διάταξιν, τὴν περιοδικότητα καὶ τὴν κομψότητα. Ὅλα δὲ αὐτὰ μαζῇ ἀποτελοῦν κάτι τὸ ὠραῖον. Τὸ ἐκπληκτικὸν ὅμως εἶναι τοῦτο: Συμβαίνει πολλακτικὰ οἱ στοχασμοὶ τοῦ μαθηματικοῦ νὰ συμπίπτουν μὲ τὸν ρεαλισμὸν τοῦ πειραματικοῦ φυσικοῦ. Καὶ ἡ ὠραιότης εὐρίσκει τότε τὴν πλήρη ἐκδήλωσίν της. Οἱ δύο αὐτοὶ ἐρευνηταὶ, λέγει ὁ Dirac, παίζουν ἕνα παιγνίδι. Εἰς αὐτὸ ὁ μαθηματικὸς ἐπινοεῖ μόνος του τοὺς κανόνας τοῦ παιγνιδιοῦ, ἐνῶ ὁ φυσικὸς παίζει βάσει κανόνων τοὺς ὁποίους ὑποδεικνύει εἰς αὐτὸν ἡ φύσις. Ἐφ' ὅσον παρέρχεται ὁ χρόνος, πιστοποιεῖται διαρκῶς καὶ περισσότερο ἢ ἀλήθεια ὅτι οἱ κανόνες τοὺς ὁποίους ὁ μαθηματικὸς εὐρίσκει ἐνδιαφέροντας, εἶναι ἀκριβῶς οἱ ἴδιοι μὲ ἐκείνους τοὺς ὁποίους ἡ φύσις ἔχει ἐκλέξει δι' ἑαυτήν!

★

Ἡ φύσις λοιπὸν ἔχει ἐκλέξει δι' ἑαυτὴν νόμους, ὁμοίους μὲ ἐκείνους τοὺς ὁποίους εὐρίσκει θεωρητικῶς ὁ μαθηματικὸς σκεπτόμενος καὶ στοχάζομενος ἄνθρωπος (!) Ἄλλ' εἶναι δυνατόν μόνη της ἡ φύσις νὰ ἐπινοῇ καὶ νὰ εὐρίσκῃ δι' ἑαυτὴν νόμους; Ὅχι. Ἡ φυσικὴ δημιουργία εἶναι ἀναμφιβόλως κάτι τὸ δευτερογενές, τὸ παραχθέν, κάτι ποῦ ἔχει τὴν γένεσιν του εἰς κάποιαν ἀνωτέραν αἰτίαν. Λειτουργεῖ βάσει σχεδίου

τὸ ὅποιον τῆς ἐδόθη ἐξωθεν, σχεδίου ὅμως τὸ ὅποιον ἔχει, οὕτως εἰπεῖν, συνταχθεῖ εἰς μαθηματικὴν γλῶσσαν. Ἐκ τῆς σαφῆς εἰσελάτης, λέγει ὁ Jeans, ποῦ παρουσιάζει ἡ ὕλική δημιουργία, «ἀρχίζει νὰ φαίνεται ὅτι ὁ Μέγας Ἀρχιτέκτων τοῦ Σύμπαντος, εἶναι τέλειος θεωρητικὸς μαθηματικὸς (pure mathematician)». Πιστοποιεῖται δηλαδὴ ὑπ' αὐτοῦ, ὅπως καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων ἐρευνητῶν ἐκ νέου, ἐκεῖνο τὸ ὅποιον πρὸ 2.400 ἐτῶν εἶχεν εἰπεῖ ὁ Πλάτων ὅτι «ἀεὶ ὁ Θεὸς γεωμετρεῖ», διὰ νὰ ἐκφράσῃ τὴν πεποιθήσιν ὅτι ὁ δημιουργὸς τοῦ κόσμου ἔκαμεν αὐτὸν βάσει μαθηματικοῦ σχεδίου. Συγχρόνως δὲ συνίστα εἰς τοὺς σπουδάζοντας εἰς τὴν Ἀκαδημίαν του «μηδεὶς ἀγεωμέτρητος εἰσίστω μὴ τὴν στέγην», διὰ νὰ δεῖξῃ ἀσφαλῶς ὅτι ὁ μαθηματικῶς στοχαζόμενος νοῦς ἔχει μεγάλην συγγένειαν μὲ τὴν Γεωμέτρην Δημιουργὸν καὶ ἐπομένως χρειάζεται εἰδικὰ προσόντα προκειμένου νὰ σπουδάσῃ τὸν κόσμον καὶ νὰ ἀναχθῇ εἰς γενικωτέραν θεώρησιν αὐτοῦ. «Πρὸς δὲ τὸν μῆτε μουσικὴν, μῆτε γεωμετρίαν, μῆτε ἀστρονομίαν μεμαθηκότα, βουλόμενον δὲ παρ' αὐτὸν φοιτᾶν, «πορεύου», ἔφη· «λαθὰς γὰρ οὐκ ἔχεις φιλοσοφίας», γράφει χαρακτηριστικῶς περὶ τοῦ Πλάτωνος, Διογένης ὁ Λαέρτιος.

Τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα γεγονότα, ὅταν θελήσωμεν κάπως νὰ σκεφθῶμεν βαθύτερον ἐπ' αὐτῶν, μᾶς ὀδηγοῦν, χωρὶς δυσκολίαν εἰς τὴν ἀκόλουθον διαπίστωσιν. Ὑπάρχει κάποια βαθυτέρα σχέσις μεταξὺ τοῦ σκεπτομένου καὶ στοχαζομένου ἀνθρώπου καὶ τῆς ἐσωτέρας ὕφης τοῦ φυσικοῦ κόσμου, μὲ ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἔκαμε τὸ σχέδιον τῆς δημιουργίας καὶ ἔφερε τὸ σύμπαν ἐκ τῆς ἀνυπαρξίας εἰς τὴν ὑπαρξιν. Ἄλλ' ὅ,τι ἔχει ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἰδιαιτέραν βαρῦτητα, εἶναι οὗτο: Ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου καὶ γενικώτερον ἡ ὅλη πνευματικὴ ὑπόστασις αὐτοῦ, φαίνεται ὅτι ἔχει ἄμεσον σχέσιν μὲ τὴν αἰτίαν τοῦ παντός.

Καὶ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν προανατολίζονται συνεχῶς καὶ περισσότερο οἱ σύγχρονοι ἐρευνηταί. «Τὸ σύμπαν», γράφει ὁ Jeans, «ἀρχίζει νὰ μοιάζῃ περισσότερο πρὸς μίαν μεγάλην Σκέψιν, παρά πρὸς μίαν μεγάλην μηχανήν. Τὸ πνεῦμα δὲν φαίνεται πλέον ὡς ἕνας τυχαῖος παρεῖσακτος εἰς τὸ βασίλειον τῆς ὕλης· ἀρχίζομεν νὰ προαισθανώμεθα ὅτι ἡ βίβλος νὰ τὸ χαιρετήσωμεν ὡς τὸν Δημιουργὸν καὶ Κυβερνήτην τοῦ βασιλείου τῆς ὕλης—ὄχι θεβαίως τὸ ἀτομικὸν μας πνεῦμα ἀλλὰ τὸ πνεῦμα, ὅπου ὑπάρχουν ὡς σκέψεις τὰ ἄτομα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀναπτύσσεται τὸ ἀτομικὸν μας πνεῦμα».

Τὸ θέμα ἀσφαλῶς δὲν ἐξηγητήθη. Εὐρίσκειται ἀκόμη εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς μελέτης. Τὰ γραφέντα, χωρὶς μάλιστα τὴν χρησιμοποίησιν μαθηματικῶν τύπων—αὐτοὶ θὰ διηκούλυναν ἀρκετοῦς, θὰ ἐδυσκόλευαν ὁμῶς πολλοὺς—ἀποτελοῦν μίαν πρώτην προσπάθειαν συστηματικῆς κάπως ἐκθέσεως μερικῶν, τολμηρῶν ἴσως, πηθήσεων τοῦ ἀνθρώπου πρὸς εὑρεσιν τῆς ἀληθείας. «Αἱ ἀνακαλύψεις τῶν ἀληθειῶν», γράφει ὁ Γάλλος μαθηματικὸς, καθηγητῆς Emile Picard, «ἀναβλύζουν ὑπὸ τὰ βήματα τοῦ ἐρευνητοῦ, χωρὶς καὶ αὐτὸς νὰ γνωρίζῃ τίνι τρόπῳ καὶ διατί... Διότι συχνότατα, ὁ σάκις οὐδὲν σχεδὸν περιμένει κατόπιν μόχθου πολλοῦ καὶ ἀτεμενῶν περιπλανήσεων, ἐνῶ πιστεύει ὅτι ὀριστικῶς ἀπωλέσθη, τότε ἀποτόμως ἀναφαίνεται ἡ ἀλήθεια, ἀποκαλυπτομένη πλήρως ἐνώπιον τοῦ ἐρευνητοῦ!» Πῶς συμβαίνει αὐτό; Ἄγνοομεν! Ἴσως εἶναι καὶ τοῦτο ἕνα ἀπτόν δεῖγμα, τῶν τολμηρῶν, ὅσον ἀναγκαίων καὶ εὐχαρίστων πηθήσεων τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος πρὸς τὴν πηγὴν τῆς προελεύσεώς του, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν προέρχονται καὶ αἱ ἀρχαὶ τῆς ἀπλότητος καὶ τῆς μαθηματικῆς ὠραιότητος.

#### Δ. ΚΩΤΣΑΚΗΣ

*Ἐφημερὶς τῆς Φυσικομαθηματικῆς  
Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν  
καὶ τοῦ Πολυτεχνείου.*





## Μ Π Ε Τ Ο Β Ε Ν

Α'.

Λίγα όνόματα συνεχίησαν τόσο την εποχή μας και έπροκάλεσαν τόσες συζητήσεις και άντιφωνίες όσο το όνομα Μπετόβεν. Ό κορυφός μουσικός και τó δράμα της ζωής του έγιναν άντικείμενα διονυχιστικής μελέτης άπ' όλες τις εποχές που κληρονόμησαν τó καλλιτεχνικό του έργο. Καί σήμερα ακόμη, εκατόν είκοσι χρόνια άπό τόν θάνατό του, ή κριτική έξακολουθεί, με την ίδια πάντοτε ζέση, τις προσπάθειές της για νά έρμηνεύση και έρευνήση πύ όλοκληρωμένα την μεγάλη μορφή του.

Τό πράγμα δέν είναι περίεργο. Γιατί ό Μπετόβεν είναι μία άπό τις μεγαλύτερες ιδιοφυίες όσες είδε ποτέ ό κόσμος. Η τέχνη του είναι ένα άπό τά πύ μεγαλειώδη και επιβλητικά μνημεία που έστησε τó ανθρώπινο πνεύμα. Ό κύκλος τών έννέα συμφωνιών, οι σονάτες και τά κουαρτέτα έχουν πάρει, με την κοινή αναγνώριση την θέση τους στη σφαίρα του κλασσικού δίπλα στα άθάνατα μεγαλοεργήματα, που αποτελούν τόν καλλιτεχνικό θησαυρό της ανθρωπότητας.

Τέτοια έργα έχουν πολλές όψεις, συγκροτούνται άπό πολυάριθμες μερικώτερες πλευρές και τάσεις. Γι' αυτό, και στη δημιουργία του Μπετόβεν, κάθε εποχή βρήκε κάτι άπό τόν έαυτόν της, ανέκαλιψε μέσα της τους παλμούς, τις έξζητήσεις και τά όνειρά της. Καί πάρα πέρα, διάφορα ιδεολογικά ρεύματα προσεπάθησαν, τó καθένα με την σειρά του, νά οικειοποιηθοϋν τόν Μπετόβεν και νά τόν παρουσιάσουν άποκλειστικό έρμηνευτή και κήρυκα τών ιδανικών τους. Πράγμα που ώδήγησε σέ μονόπλευρες άντιλήψεις για τó έργο και την προσωπικότητα του συνθέτη.

Σήμερα ό χρόνος, που έν τώ μεταξύ συνέχισε την άδιάκοπη ροή του, μάς δίνει

μία προοπτική άρκετή για ν' άντικρύσωμε τó μνημείο του σέ όλη του την μεγαλοπρέπεια μά και στη συνθετική μορφή του. Έτσι όπως πολύπλευρο προβάλλεται στόν κοσμοθεωριακό όρίζοντα της εποχής που τó έγέννησε και τó πλαισιώνει. Η συνθετική εικόνα του Μπετόβεν είναι εκείνο που άναζητεί ή σύγχρονη κριτική. Καί ή πνευματική στροφή τών καιρών μας, που μάς έλύτρωσε άπό την μονομέρεια της άρνήσεως και εύνοει τις συνθετικές και όλοκληρωμένες άπόψεις, παρέχει και έδώ πολύτιμη συμβολή.

Ό Μπετόβεν έξησε και έδημιούργησε στούς ταραγμένους χρόνους που ακολούθησαν την γαλλική επανάσταση. Μέσα στην έξαψη του επαναστατικού πυρετού ή άνθρωπότης άντίκριζε τότε τó όραμα της ποθητής έλευθερίας. Ό Μπετόβεν με την φλογερή ιδιοσυγκρασία και τó φιλελεύθερο πνεύμα δέν ήταν δυνατό νά μείνη άσυγκίνητος. Τό ιδανικό της έλευθερίας τόν έσαγήνευσε όχι μόνο σαν άφηρημένη ιδέα, αλλά σαν κάτι για τó όποιο έπρεπε νά αγωνιστή. Καί πραγματικά αγωνίστηκε, με θέληση, που δέν σταμάτησε ούτε μπροστά στούς δεσμούς της εύγνωμοσύνης.

Όστόσο, είχε για την έλευθερία μία πολύ βαθύτερη και πλατύτερη ιδέα άπ' ό,τι ή γαλλική επανάσταση. Πίστευε στά δικαιώματα του ανθρώπου, μά με την ίδια φλόγα πίστευε και στά καθήκοντά του. Η πολιτική έλευθερία ήταν κάτι που τόν ένδιέφερε πολύ. Μά πύ βαθειά μέσα του ή ιδέα της έλευθερίας ταυτιζόταν με την έλευθερία του πνευματικού ανθρώπου, την έσωτερική έλευθερία. Καί αυτής της έλευθερίας υπήρξε κυρίως αγωνιστής. "Όχι μόνο με την έννοια της έλευθερίας της σκέ-

ψεως ή τής συνειδήσεως, αλλά τής έλευθερίας που φέρνει ή απαλλαγή από την δουλεία των κατωτέρων τάσεων, ή κατήκτισις ενός ανωτέρου πνευματικού κόσμου. 'Ο μεγάλος μουσουργός υπήρξε ο άνθρωπος που ήξερε να πιστεύη σε άρχές, να τις επιβάλλη στον έαυτό του και να θυσιάζεται γι' αυτές. Μέσα του έκαιγε ή δίψα για το ανώτερο. Διαρκώς τον κατείχε ή μεγάλη και εύγενική σκέψις, ή ήρωϊκή έξαρσις. Χαρά του ήταν ή χαρά του αγωνιστού, ή χαρά για το ανέβασμα, για την κατήκτισις τής πνευματικής έλευθερίας.

Είπαν, πώς δέν μπορούσε να κυριαρχήση στα πάθη του. Αυτό όμως δέν είναι ακριβές. Βέβαια δέν παραγνωρίζομε τις ασθενείς πλευρές που είχε ο Μπετόβεν, όπως κάθε άνθρωπος. Κυρίως είναι γνωστή ή βιαϊότητα του που κατά διαστήματα ξεσπαγε σε άσυγκράτητες παραφορές. "Αρά γε όμως, μπορούμε να κρίνομε με το μέτρο των κοινών ανθρώπων εκείνον που βαστάζει το τεράστιο βάρος τής μεγαλοφυΐας; 'Η φοβερή έντασις σκέψεως του Μπετόβεν, ή άπιστευτη αυτοσυγκέντρωσις που τον έκανε να ξεχνάη όλότελα το περιβάλλον και να γυρίζη στους δρόμους σαν τρελλός, ήταν ικανή να συντρίψη και το πιο δυνατό νευρικό σύστημα. "Αλλωστε είναι βέβαιο, πώς ο Μπετόβεν δοκίμασε πολλή συντριβή για τις αδυναμίες του αυτές. Γεμάτες ειλικρινή ταπεινώσι και τρυφερότητα επιστροφής συνώδευαν τις εκρήξεις του ήφαιστειώδους χαρακτήρος του. Μόλις του συνέβαινε να φερθή με σκληρότητα στους μουσικούς τής ορχήστρας, άμέσως έσπευδε να ζητήση συγγνώμη με την συνηθισμένη του λεπτότητα. Και ύστερα από μιá σκηνή με τον φίλο του Breunig, σκηνή που κατέληξε σε πρόσκαιρο χωρισμό, στέλνει μιá επιστολή όπου κατηγορεί τον έαυτό του με θαυμαστή ταπεινώσιν και ειλικρινεία. Τέτοιος ήταν στο βάθος.

"Όσο για το έρωτικό πάθος, ο Μπετόβεν πέρασε την ζωή του μέσα σε μιάν άγνότητα που γινόταν αισθητή σε όλους όσοι τον έπλησίαζαν. 'Η μουσική του είναι από τις πιο άγνές σελίδες όσες γράφτηκαν ποτέ. Λένε πως κατηγορήσε τον Μότσαρτ γιατί δέχτηκε να μελοποιήση τον Δόν Ζου-

άν, παρ' όλο τον θαυμασμό που έτρεφε για το ταλέντο του. Και το ότι ο ίδιος δέν καταπιάστηκε περισσότερο με την όπερα, όφείλεται κατά ένα σημαντικό μέρος στην άποστροφή που αισθανόταν για τα ποιητικά κείμενα των συγχρόνων του που κεντρικό θέμα είχαν κοινές, πολλές φορές πρόστιχες, έρωτικές ιστορίες. Το δημιουργικό του πνεύμα ζητούσε ένα πολύ υψηλότερο επίπεδο. Είναι βέβαιο, πως μόνο ο γάμος και ή συζυγική πίστις τον ένέπνευσαν<sup>(1)</sup>. Την ύμνησε στον «Φιντέλιο» στην υψηλότερη μορφή της, την ως το θάνατο αυτοθυσία. Τα άλλα δέν τα θεωρούσε άξια τής τέχνης.

Μαζύ με την άγνότητα ή δύναμις! 'Ο Μπετόβεν δέν ήταν από τους ανθρώπους εκείνους που χρησιμοποιούν την ήθικη για περικάλυμμα τής αδυναμίας του. 'Η δύναμις ήταν από τα κύρια χαρακτηριστικά του. Είχε όλη την συναίσθησι τής αξίας του, τής υπεροχής του. Μιλώντας ύστερα από τη μάχη τής 'Ιέννας για τον Βοναπάρτη, έλεγε: «τι κρίμα που δέν ξέρω στον πόλεμο τόσα όσα και στη μουσική! θά τον συνέτριβα!» Και όταν του παρατηρούν επάνω σε μιμ σύνθεσι του ότι την τάδε διαδοχή συχορδιών που έχρησιμοποίησε, την άπαγορεύει ή άρμονία: «και εγώ την επιτρέπω!» άπαντά γεμάτος πελοίθησι. Κομπασμός; "Οχι. 'Απλώς όρθη εκτίμησις των πραγμάτων. Και άμέσως από το άλλο μέρος το πνευματικό αντίβαρο. 'Η μετριοφροσύνη και ή ταπεινώσις. Θά άρκεσθούμε σε ένα μόνο παράδειγμα. "Όταν ο πολύ κατώτερός του Κερουμπίνι του λέει, άπ' άφορητή τον Φιντέλιο, ότι δέν είναι άκόμη ώριμος για την όπερα, ο Μπετόβεν δέχεται την παρατήρησι με εύγνωμοσύνη.

Είχε μεγάλες προσωπικές φιλοδοξίες. "Όμως τις έξευγύνιζε με τον έσωτερο πόθο του να υπηρετήση με την τέχνη του το σύνολο. 'Η δόξα του κόσμου με την εύτελή της μορφή δέν τον συνεκίνησε ποτέ.

(1) Κάτω άπ' αυτό το ποίημα πρέπει να ίδοθμε και τις συναισθηματικές κρίσεις του Μπετόβεν που τόσο έξωγκάθησαν, παραμορφώθησαν και έγιναν άντικείμενον φτηνής φιλολογίας και εκμεταλλεύσεως από τους καλοθηλιγούς τής άρνήσεως.

Στό βάθος του έκαψε η φλόγα τής αγάπης. «Τό καλό όσο μπορείς νά κάνης... Από τήν παιδική μου ηλικία ή πιό μεγάλη μου ευχαρίστησις και ευτυχία ήταν νά μπορώ νά εργάζομαι γιά τούς άλλους. Ποτέ από τότε δέν χαλαρώθηκε ό ζήλος μου νά υπηρετήσω τήν φτωγή άνθρωπότητα πού υποφέρει». Οί έχθροί του δέν έμεναν έξω απ' αυτόν τόν κύκλο τής αγάπης του. Μαθαίνοντας, ότι ένας απ' αυτούς βρισκόταν σέ ένδεια, κατορθώνει νά του εξασφαλίση ένα χρηματικό ποσό. «Ήταν πάντα έχθρός μου», έλεγε σέ μιá συνομιλία. «Αυτό ήταν ακριβώς ό λόγος γιά νά του κάνω όσο καλό μπορούσα».

Πολλοί τόν περιέγραψαν σάν φανατικό επαναστάτη. Έπληξε βέβαια ως ένα μέτρο. Άγωνίστηκε και κατήργησε τήν ιδέα πώς ό καλλιτέχνης είναι ένας υπηρέτης προσωρισμένος νά ικανοποιή τά γούστα τών ευγενών. Και στους κύκλους τής βιεννέζικης άριστοκρατίας, πού άνοιγε διάπλατα τήν πόρτη τών σαλονιών τής μπροστά στην έξοχη μεγαλοφυία του, άντέτασε υπερήφανα στην άριστοκρατία τής καταγωγής τήν άριστοκρατία του πνεύματος. Όμως τό είδωλο επανάστασις του στάθηκε ξένο<sup>(2)</sup>. Δέν ήταν απ' εκείνους πού λένε πώς δημιουργούν κάτι καινούργιο, ένω στην πραγματικότητα δέν κάνουν τίποτε άλλο, παρά νά γροεμίζουν. Στο πεδίο τής τέχνης δέν υπήρξε άνατροπέυς, αλλά τελειωτής. Η δημιουργία του τροφοδοτήθηκε άφθονα από μιá ζωντανή και άρρηκτη έπαφή με τήν παρόδοσι και τίς μεγάλες δημιουργικές μορφές τής. Τά μεγάλα πρότυπα του παρελθόντος, ή σιδερένια εκείνη πειθαρχία και τό πνεύμα του μεσαιωνικού τεχνίτη πού χάλαψε τά έργα του Μπάχ και του Χαίντελ, προσέφεραν στο έργο του πολύ περισσότερα απ' ό,τι οί γεμάτες ρομαντισμό και άπάθεια τάσεις τής εποχής του.

Έτσι ό Μπετόβεν, όπως άλλωστε όλοι οί δυνατοί άνθρωποι, έμφανίζεται σάν πετυχημένη σύνθεσις δυνατών αντιθέσεων. Μέσα του συνυπάρχουν και συνδημιουργούν ή συναίσθησις τής άξίας και ή τα-

πείνωσις, ή δύναμις και ή τρυφερότης, ή φιλοδοξία και ή αγάπη, ό πλούσιος συναισθηματικός κόσμος με τήν σιδερένια θέλησι και τήν άκαμπτη λογική, ή επαναστατικότητα και τό πνεύμα τής παραδόσεως. Και πάνω απ' όλα, τό γνώρισμα τού πνευματικού ανθρώπου πού, κατά τήν φράσι του Βάγκνερ, με τήν θρησκευτική ήθική του προστάτευε τήν έλευθερία του πνεύματός του από τήν άποσυνθετική επίδρασι του περιβάλλοντος<sup>(3)</sup>.

★

Γιά ό,τι άφορά τώρα τίς κοσμοθεωριακές πεποιθήσεις του Μπετόβεν, πολλοί τόν έθεώρησαν παιδί και δημιούργημα του γερμανικού ιδεαλισμού<sup>(4)</sup>. Ό W. Korte νομίζει τήν δημιουργία του ένσάρκωσι του ιδεαλιστικού πνεύματος και δέν διατάζει νά ιδή στην διαλεκτική ύψη του τύπου τής σονάτας όπως τήν διεμόρφωσε ό μεγάλος μουσουργός, τήν μουσική έκφρασι του διαλεκτικού σχήματος του Έγέλου<sup>(5)</sup>. Ό Dilthey πάλι βρίσκει στην 9η συμφωνία τήν έκφρασι τών ιδεών πού ό Λέσσινγκ διτύπωσε στο δράμα του «Νάθαν ό σοφός», ένω άλλοι θεωρούν τό μεγαλόεργημα αυτό ύλοποίησι τών ιδεών του Χέρντερ περι άνθρωπότητας.

Δέν θά άμφισβητήσωμε, ότι ό Μπετόβεν πήρε από τόν ιδεαλισμό στοιχεία πού συνετέλεσαν στη διαμόρφωσι τής κοσμοθεωρίας του καθώς και ύλικό γιά τήν τέχνη του. Ίδιαίτερα φαίνεται τόν συνεκίνησαν από τήν πλευρά τής ποιήσεως ό Σίλλερ και από τήν πλευρά τής φιλοσοφίας ό Κάντ. Αναφέρεται, ότι του είχε προξενήσει έξαιρετική έντύπωσι ή φράσις του τελευταίου: «ό ήθικός νόμος μέσα μου και ό έναστρος ουρανός απ' επάνω μου». Άνεξάρτητα όμως από τόν βαθμό πού τόν έπηρέασε ό ιδεαλισμός σάν ρεύμα τής εποχής του, δέν μπορούμε νά τόν ιδούμε στη βάση του ιδεαλιστή. Δέν μπορούμε νά πα-

(3) R. Wagner: «Die Hauptschriften» σελ. 335.

(4) Walter Abendroth: «Deutsche Musik der Zeitwende» σελ. 54, 55.

(5) Werner Korte: Musik und Weltbild» σελ. 76 κ. έ.

(2) Βλ. Π. Μελίτη: «Χριστιανισμός και επανάστασις» Άκτίνες 1948 σελ. 356.

ραδεχθούμε, μαζί με τὸν Beching ὅτι γύρωσε τὴν ολοκλήρωσι τῆς τέχνης του στὴν σφαιρὰ ἐνὸς ἰδεατοῦ ποὺ δὲν ἦταν πραγματικό. Ὁ Μπετόβεν εἶχε ὀξεία καὶ ολοκληρωμένη ἀντίληψι τῆς πραγματικότητος. Καὶ στίς ἐξάρσεις του ἀκόμη δὲν ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸν κόσμον τοῦ πραγματικοῦ. Τὸ πνεῦμα δὲν εἶναι γι' αὐτὸν ἰδέα ἀλλὰ ζωὴ. Καὶ ἡ τέχνη του κλείνει μέσα τῆς ζωῆς, βιώματα καὶ ὄχι ἰδέες.

Ἡ θρησκευτικότης του καὶ αὐτὴ ζωντανὴ καὶ πηγαία, ἀναζητοῦσε τὴν ζεστασιά τῆς πραγματικότητος. Ἡ σχέσις του μετὸν Θεὸ ἦταν φλογερή. Αὐτοὶ οἱ κρῖνοι θεοὶ τοῦ ἰδεαλισμοῦ, ποὺ ζοῦν ἢ πεθαίνουν ἀνάλογα μετὸ κέφι τῆς ἀνθρωπίνης λογικῆς, δὲν ἀπέτελεσαν ποτὲ τὸ ἀντικείμενον τῶν ἐκζητήσεών του. Γιὰ τὸν Μπετόβεν, ὁ Θεὸς εἶναι ζωντανὴ ἀποκάλυψις, ἀμεση ἐμπειρία. Τοῦ εἶναι, ὅπως γράφει ὁ Ρομάν Ρολλάν, «ἡ πιὸ πραγματικὴ ἀπ' ὅλες τὶς πραγματικότητες... Μένει πάντα μαζί του.. Τὸν συναντοῦμε στὴ σειρά ὄλων τῶν ὄλων σκέψεων. Οἱ ἄλλοι φίλοι περνοῦν. Αὐτὸς μόνος μένει πάντοτε ἐκεῖ»<sup>(6)</sup>.

Αὐτὴ ἡ ζωντανὴ σχέσις μετὸν Θεοῦ, βρίσκεται στὸ κέντρο τῆς προσωπικότητος τοῦ Μπετόβεν. Ἀπὸ ἐκεῖ ξεπηδᾷ καὶ ἡ μεγάλη του τέχνη. Δὲν ὑπῆρξε τὸ δημιούργημα μιᾶς ὀρισμένης ἐποχῆς, μιᾶς ὀρισμένης νοοτροπίας. Ἐπῆρξεν ἕνας ἀπὸ τοὺς φορεῖς ἐκείνους τοῦ αἰωνίου ποὺ ἀνάβουν τὶς μεγάλες φωτιές, δείκτες τῆς πορείας τῆς ἀνθρωπότητος μέσα στὴν ἱστορία. Ἡ προσωπικότης του καὶ ἡ τέχνη του φέρουν, τὸ εἶδαι πάρα πάνω, τὴν μορφή καὶ τὰ χρώματα τῆς ἐποχῆς του. Ὅμως μέσα τους ὑπάρχει τὸ πνεῦμα τοῦ αἰωνίου ποὺ ἔδωσε στὸ καλλιτεχνικὸ ἔργο τὴν δύναμι νὰ σπάσῃ τὰ χρονικά, ἔθνικα καὶ ἰδεολογικά ὄρια καὶ νὰ γίνῃ κτῆμα ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἡ παραγνώρισις αὐτῆς τῆς ἀλήθειας ὠδήγησε σὲ παρερμηνείας καὶ μονόπλευρες ἀντιλήψεις σχετικὰ μετὸν Μπετόβεν. Ἐνα μεγάλο μέρος τῆς κριτικῆς κρίνοντας τὰ πράγματα ἀπὸ τὴν σκοπιὰ τῆς ἀρνήσεως.

ἔτόνισε στὸ ἔργο του μόνον ὅ,τι μπορούσε νὰ καταλάβῃ, ἐνῶ ἀπεσιώπησε ἢ ἀπέρριψε ὅ,τι ἀπὸ προκατάληψι ἐθεώρησε ἀσήμαντο ἢ ἀνάξιον λόγου. Ἔτσι δὲν ἐτονίστηκε ἡ βαθειὰ καὶ ζωντανὴ θρησκευτικότης τοῦ μεγάλου μουσουργοῦ, ὁ μόνος δυνατὸς ἄξων ποὺ γύρω του θὰ μπορούσε νὰ συγκροτηθῆ μιά συνθετικὴ εἰκόνα τῆς προσωπικότητος του, ποὺ γι' αὐτὴν μιλήσαμε στὴν ἀρχὴ τοῦ ἄρθρου μας.

Οὐσία τῆς προσωπικότητος τοῦ Μπετόβεν εἶναι ἡ πίστις. Ὅχι ἡ πίστις στὸν ἀνθρώπο-εἰδῶλον τοῦ οὐμανισμοῦ ἢ ἡ πίστις στὴν λυτρωτικὴ δύναμι τῆς τέχνης-εἰδῶλου τῆς ἐποχῆς μας, ἀλλὰ ἡ πίστις στὸν Θεὸ. Τῆς χωριστᾶμε τὴν διάσωσι τοῦ ἀνθρώπου Μπετόβεν καὶ τῆς ἀνυπέρβλητης τέχνης του, ποὺ ἐπανελημμένα ἐκινδύνευσαν νὰ σαρωθοῦν ἀπὸ τὰ κῆματα τοῦ πόνου. Αὐτὴ ὑπῆρξε τὸ στερεὸ ὑπόστρωμα ποὺ ἀνθεξε στίς σφοδρὰς σεισμικὰς δονήσεις ποὺ συνεκλόνησαν τὴν ὑπαρξί του. Πρέπει, ἀλήθεια, νὰ μελετήσῃ κανεὶς προσεκτικὰ τὶς τραγικὰς περιόδους τῆς ζωῆς του καὶ ἰδίως τὶς περιόδους τῶν μεγάλων κρίσεων ποὺ τὸν ἔφεραν στὰ πρόθυρα τοῦ σωματικοῦ καὶ τοῦ πνευματικοῦ θανάτου γιὰ νὰ ἐκτιμήσῃ, ἂν ἡ πίστις στὸ Θεὸ ἢ ἡ πίστις στὴν «λυτρώτρα τέχνη» τὸν ἔσωσε. «Μακρὰ εἶναι ἡ ζωὴ, σύντομη ἡ τέχνη», γράφει ὁ Μπετόβεν. «Ἡ τέχνη δὲν εἶναι παρὰ ἡ εἴναι μιᾶς στιγμῆς». Τὴν ὥρα ἐκείνη σὲ ἀνεβάζει στὰ ὕψη τῆς δημιουργίας. Ὅστερα ὅμως εἶναι φοβερὸ τὸ καταράκλισμα στὴν ρουτίνα καὶ τὴν μιζέρια τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Ἐκεῖ χρειάζεται κάτι ποὺ νὰ στηρίξῃ καὶ τὴν ἴδια τὴν τέχνη. Ὁ βράχος τοῦ Θεοῦ, τὸ καταφύγιον ὄχι τῶν ἀδυνάτων, ἀλλὰ τῶν δυνατῶν, ἐκείνων ποὺ ἔχουν νὰ κρατήσουν τὰ μεγάλα φορτία τῆς φύσεως καὶ τῆς δημιουργίας. Πόσες φορὲς ὁ Μπετόβεν στηρίζεται ἐπάνω του! Τὰ τετράδιά του εἶναι γεμάτα ἀπὸ τὶς ἐπιλήψεις του. «Θεέ, Θεέ! στήριγιά μου, βράχε μου, τὸ πᾶν γιὰ μένα! Σὺ μόνος παντοδύναμη βλέπεις στὴν καρδιά μου»... Καὶ ἄλλου: «Ἄς εἶσαι ὁ βράχος μου! ὦ Θεέ, ἄς εἶσαι τὸ φῶς μου, ἄς εἶσαι αἰώνιος ἢ ἀσφάλειά μου!» Ἐκεῖ βρίσκει τὴν δύναμι. «Ἄποψε μοῦ ἔδωσες πάλι δύναμι γιὰ νὰ

(6) Romain Rolland: Beethoven. Les grandes époques creatrices, τόμος 1 σελ. 46

Ξανάβρω τὸν ἑαυτό μου. Μοῦ ἔδωσες πάλι δύναμι!» σημειώνει ἐπάνω στὴν παρτιτούρα τοῦ κοναρτέτου, ἔργ. 132. Ἐνῶ στὸ «πιστεύω» τῆς λειτουργίας σὲ ρὲ βάζει τὴν ἐπιγραφή: «ὁ Θεὸς εἶναι τὸ ἀκλόνητο κάστρο».

★

Τονίζοντας τὸ στοιχεῖο τῆς πίστεως, δὲν σημαίνει πὼς παραγνωρίζομε τὸν δραματικό χαρακτήρα τῆς προσωπικότητος καὶ τῆς τέχνης τοῦ Μπετόβεν. Ἰδιαίτερα ἡ μέση περίοδος τῆς δημιουργίας του εἶναι γεμάτη ἀπὸ ψυχικὲς συγκρούσεις καὶ δραματικὲς ἀντινομίες πού τῆς δίνουν ἓνα ξεχωριστὸ δραματικὸ τόνο. Ἐρωτηματικὰ μπροστὰ στὸ μεγάλο πρόβλημα τοῦ πόνου, ἀμφιβολίες καὶ ἀγωνίες, ἀκόμα ἐπαναστάσεις μπροστὰ στὸ βάρος τοῦ ἀνθρωπίνου κλήρου, πού πολλές φορές γίνεται καταθλιπτικό, συμπλέκονται σὲ ἓνα ἐπιπὸ ἀγῶνα μὲ τὴν πίστι καὶ τὴν ἐμπιστοσύνη, τὴν ἐκζήτησι τοῦ ἀνωτέρου, τὴν θέλησι τῆς θυσίας καὶ τῆς ὑποταγῆς. Οἱ συνθέσεις τοῦ Μπετόβεν μοιάζουν ἀπέραντα πεδία μάχης. Τὰ δύο κομμάτια τῆς ψυχῆς πού αἰσθάνεται μέσα του κάθε πνευματικὸς ἀγωνιστής, τὸ ἀνώτερο καὶ τὸ κατώτερο, συνεχίζουν στὶς σελίδες αὐτῆς τὴν αἰώνια τους σύγκρουσι. Ἄπ' ἐδῶ ἔξελξη καὶ ἡ ἀντιθετικὴ, διαλεκτικὴ μορφή τῆς συνάτας καὶ τῆς συμφωνίας ὅπως ὁ μεγάλος δημιουργὸς τὴν διεμόρφωσε σὲ τελειότατο κλασσικὸ μνημεῖο. Καὶ ἀπ' ἐδῶ τὸ βαθύτατα ἀνθρώπινο στοιχεῖο τῆς τέχνης του, πού μᾶς συγκλονίζει καὶ μᾶς συναρπάζει, ὡς τὰ ἔσχατα βάθη μας.

Ἡ δραματικότης αὐτῆ τροφοδοτήθηκε τόσο ἀπὸ τὴν φυσικὴ κατασκευή, ὅσο καὶ ἀπὸ τὶς συνθήκες τῆς ζωῆς τοῦ Μπετόβεν. Ὡ! δὲν ὑπῆρξε ἀπὸ τὶς φύσεις ἐκεῖνες πού ἐξελλίσσονται ὁμαλὰ καὶ ὠριμάζουν ὅπως ὁ καρπὸς ἐπάνω στὸ δένδρο. Ἡ δική του προσωπικότης μορφώνεται μέσα σὲ σκληροὺς ἀγῶνες, σὲ μεγάλες κρίσεις, σὲ κοπιώδεις καὶ ἐπίμονες προσπάθειες, πού συχνὰ ἀπαιτοῦν ὑπεράνθρωπη τάσι τῆς θελήσεως καὶ ὅλων τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς. Ὁ ἀγὼν ἦταν τὸ καθημερινὸ ψομὶ του καὶ ὁ πόνος ὁ ἀχώριστος σύντροφός του. Δὲν εἶ-

ναι θρῦλος, ἀλλὰ πραγματικότης ὅτι ὑπῆρξε πολὺ δυστυχῆς. Μερικοὶ θέλησαν νὰ τὸ ἀμφισβητήσουν ἀλλὰ χωρὶς ἐπιτυχία. Δὲν ἦταν μόνο οἱ ἐξωτερικὲς συνθήκες τῆς ζωῆς του, ἡ συνεχῆς ἀρρώστεια καὶ μιζέρια. Δὲν ἦταν μόνο τὸ φοβερὸ πλῆγμα τῆς κωφώσεως πού τὸν πέτυχε στὸ πῶ νευραλγικὸ σημεῖο τῆς ὑπάρξεώς του καὶ ἐσώρευσε σὲ ἐρείπια ὅλα τὰ καλλιτεχνικὰ καὶ κοινωνικά του ὄνειρα<sup>(7)</sup>. Ἦταν ἀκόμη ἡ φυσικὴ του μελαγχολία, τὸ δεύτερο αὐτὸ κακὸ τόσο βαρὺ ὅσο καὶ ἡ ἀρρώστεια, ὅπως ἔλεγε ὁ ἴδιος καὶ πού βροῆκε ἔκφρασι σὲ τόσες συνθέσεις του. Κι' ἔπειτα ἡ ἀκόμη μεγαλύτερη πληγὴ, ἡ μόνωσις! Τὸ δρᾶμα τοῦ Μπετόβεν εἶναι τὸ δρᾶμα τῆς μονώσεως. Δὲν εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἦταν μισάνθρωπος. Ἀντίθετα, ἡ φιλία καὶ ἡ ἐπαρῆ μὲ τοὺς ἄλλους του ἦταν βαθειὰ ἀνάγκη. Ὅμως τὸ νόσημά του τὸν ἀνάγκαζε νὰ ἀποτραβιέται καὶ νὰ τηρῆ ἀμνηστικὴ στάσι μέσα σὲ μιὰ κοινωνία πού ὄλο καὶ ἔχανε τὸ πνεῦμα τῆς ἀγάπης. Τὸ ὄνειρό του γιὰ μιὰ ἄξια σύντροφο τῆς ζωῆς του ἔμεινε ἀπραγματοποίητο. Ἐξῆσε μακριὰ ἀπὸ τὴν θέρη τῆς οἰκογενειακῆς ἀτμοσφαιρας. Βέβαια, πολὺ ἀργότερα, βλέποντας στὰ πράγματα τὴν κατωτερότητα ὀρισμένων προσώπων πού εἶχε σκεφθῆ, καὶ ἴδιως τὶς φοβερὲς ἀπαιτήσεις τῆς τέχνης του, θὰ ἀνεγνώριζε πὼς ἔτσι ἔπρεπε νὰ γίνῃ λέγοντας: «ὦ! πόσο εἶναι ὀφείλιμο μερικὲς φορές, οἱ πόθοι τῶν θνητῶν νὰ μὴν ἐκπληρώνωνται!» Ἀλλὰ τὸ βάρος τῆς δοκιμασίας γινόταν πολὺ μεγάλο χωρὶς τὴν δύναμι τῆς στοργῆς καὶ τῆς ἀγάπης πού τόσο βαθειὰ αἰσθανόταν τὴν ἀνάγκη τους.

Παρ' ὅλα αὐτὰ ὁ Μπετόβεν δὲν εἶναι ἀπ' ἐκείνους πού τοὺς ἀρέσει νὰ τραγουδοῦν τὸν πόνο τους καὶ νὰ τὸν κάνουν ἄξιο τῆς ζωῆς τους. Τὸ δρᾶμα του δὲν εἶναι τὸ δρᾶμα τῆς ἀπελπισίας οὔτε ὁ φαῦλος κύκλος τοῦ ἀπαισιοδόξου. Εἶναι δρᾶμα δημιουργικό. Οἱ δραματικὲς ἀντιθέσεις καὶ ἀντινομίες βρίσκονται ἐδῶ κάτω ἀπὸ τὸν

(7) Δὲν ἐπιμένουμε σὲ τὴν ἀφήγησι τῶν λεπτομερειῶν τῆς ζωῆς τοῦ μεγάλου Μουσουργοῦ, ὅσο μορεῖ ὁ ἀναγνώστης νὰ τὶς πληροφορηθῆ ἀπὸ πλῆθος σχετικῶν συγγραμμάτων.

Έλεγχο τῶν δημιουργικῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς πού τις ἐμποδίζουν νά δράσουν διασπαστικά καί ἀποσυνθετικά, πάρα πέρα, τίς συνθέτουν καί τίς ἀξιοποιοῦν. Ἡ πίστις ἐδῶ δέν καταργεῖ τὸ δράμα, ὅμως τὸ ὑπερκά καί τὸ ἀξιοποιεῖ.

Ἄς σημειώσωμε ἀκόμη ὅτι ἂν ἡ δραματικότης εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ κύρια στοιχεῖα τῆς τέχνης τοῦ Μπετόβεν, δέν εἶναι ὅμως καί τὸ μόνο. Ἀσφαλῶς δέν ἔχει ἄδικο ὁ Combarien, ὅταν ἔγραφε ὅτι εἶναι λάθος νά νομίζομε πὼς ὁ Μπετόβεν ἐτραγουδῆσε τὴν χαρὰ μόνο στὴν ἐνάτη. Ὅλες οἱ συνθέσεις του ἔχουν φόντο τους βαθύτερο, τίς θυγατέρες τῆς πίστεως, τὴν ἐλπίδα καί τὴν χαρὰ τοῦ πνεύματος πού δέν εἶναι συναίσθημα, ἀλλὰ πνευματικὴ κατάστασις. Βλέπομε τὴν τελευταία νά ξεσπᾷ μὲ μοῖρο, χιούμορ, ζωικότητα, χάρι, πολλές φορὲς ἐντελῶς ἀπροσδόκητα, σὲ στιγμὲς πού ἡ λύπη φαίνεται νά θριαμβεύη, δημιουργῶντας αὐθόρμητα τίς ὑπέροχες ἀντιθέσεις τῆς τέχνης τοῦ Μπετόβεν καί ἄλλοτε πάλι νά βγαίνει ἀπὸ τὸ φόντο ἐντελῶς στὴν ἐπιφάνεια, νά κυριαρχῇ. Τότε, δίπλα στὸ δραματικὸ μεγαλεῖο συνθέσεων, ὅπως ἡ Ἀπτασιονάτα ἢ τὰ πρῶτα μέρη τῆς 5ης Συμφωνίας, προβάλλουν τὰ θεῖα ἐκεῖνα ὀράματα τῆς ποικιλικῆς συμφωνίας ἢ τῆς σονάτας, ἔργ. 53, σελίδες πλημμυρισμένες ἀπὸ φῶς, ὅπου ἡ ψυχὴ ἀνάλαφρη τρέχει στὶς πεδιάδες καί τὰ δάση καί ἀναλύεται σὲ ἐκστάσεις ἀγάτης καί λατρείας μπροστὰ στὸ θαῦμα τοῦ Δημιουργοῦ. Αἰσθάνεται κανεὶς νά τὸν πνίγουν τὰ κύματα τῆς εὐτυχίας, τὰ ἴδια πού ἀναβλύζουν μέσα ἀπὸ τὰ τετραδία τοῦ Μπετόβεν. «Παντοδύναμε Θεέ, στὸ δάσος εἶμαι εὐτυχής—εὐτυχισμένος στὸ δάσος—μέσα ἀπὸ κάθε δένδρο, σὺ μοῦ μιλάς! ὦ Θεέ, τί μεγαλοπρέπεια! Ἐκεῖ στοὺς λόφους εἶναι ἡ γαλήνη, ἡ γαλήνη γιὰ νὰ σὲ ὑπηρετοῦμε!» Κι' ἄς μὴ νομοσθῇ πὼς πρόκειται μόνο γιὰ ἐξαιρετικὲς στιγμὲς. Ἡ 2α Συμφωνία, πού μάλιστα γράφτηκε σὲ χρόνια τραγικά ὅπου ὁ Μπετόβεν ἔδεχόταν τὸ ἓνα ἐπάνω στὸ ἄλλο τὰ πλήγματα καί ἔβλεπε τὴν ἀκοίη του νά καταστρέφεται, ἡ 4η καί ἡ 8η Συμφωνία, ἡ σονάτα τῆς ἀνοίξεως γιὰ βιολί καί πιάνο καί οἱ ἄλλες ἀδελφές τῆς, τὸ κον-

σέρτο γιὰ πιάνο καί ὀρχήστρα σὲ μὴ ὑφ. καί τόσες ἄλλες συνθέσεις ἀκόμη πού θὰ μπορούσε ν' ἀναφέρῃ κανεὶς, στέκουν δείγματα ὅτι ἡ χαρὰ δέν ἔχει καθόλου τὸ μικρότερο μέρος στὴν δημιουργία τοῦ Μπετόβεν.

Ὅσο γιὰ τὰ ἀντάτζιο πού στολίζουν σὰν λαμπερὰ διαμάντια κάθε σύνθεσί του, εἶναι οἱ μεγάλες πτήσεις πρὸς τὸ ἄπειρο, «πέρα ἀπὸ τίς στρατιῆς τῶν φωτεινῶν ἀστρῶν, πρὸς τὴν πρώτη πηγὴ ἀπ' ὅπου ἀνέβλυσε κάθε τι πού δημιουργήθηκε κ' ἀπ' ὅπου θ' ἀναβλύζουν αἰώνια νέες δημιουργίες»<sup>(8)</sup>. Μέσα τους ξεχύνεται ὅλη ἡ κρυσταλλένια διαύγεια καί ἡ ἀγνότης πού χαρακτηρίζουν τὴν σκέψι καί τὸ αἶσθημα τοῦ Μπετόβεν, ἐνῶ γύρω τους ἀπλώνεται μεγαλόπρεπη ἡ γαλήνη, τὸ ἀληθινὸ φόντο τῆς ὑπάρξεώς του, πού, σὰν τῶν ὠκεανῶν τὰ βάθη, μένει ἀτάραχο ὅσο κ' ἂν στὴν ἐπιφάνεια μαίνεται ἡ ἀγριότης τῆς τρικυμίας.

Ὅλα αὐτὰ πρέπει νά τὰ ἰδοῦμε καί ἀπὸ τὴν δυναμικὴ τους πλευρὰ. Τὸ πνεῦμα καί ἡ τέχνη τοῦ Μπετόβεν ἐπῆραν μεγάλη ἀλλαγὴ καί ἐξέλιξι στὰ χρόνια τοῦ συνεχοῦς μαορτουῦν. Τεραστία ἀπόστασις χωρίζει τίς νεανικὲς πτήσεις ἀπὸ τὴν φορτωμένη σκληρὴ πείρα, τελευταία περίοδο τῆς δημιουργίας του. Ὅσο προχωροῦμε πρὸς τὴν ἐνάτη Συμφωνία καί τὴν «μίσσα σολέμνις», ὅσο βυθιζόμαστε στοὺς κόσμους πού ἀποτελοῦν οἱ τελευταῖες μεγάλες σονάτες γιὰ πιάνο καί τὰ κοναρτέτα γιὰ ἔγχορδα, τόσο καί περισσότερο ὁ πνευματικὸς κόσμος τοῦ Μπετόβεν φωτίζεται ἀπὸ οὐράνιο φῶς. Μιὰ προοδευτικὴ ἀποπνευματώσις συντελεῖται μέσα του. Τὸν ἥρωισμό τῆς δράσεως καί τῆς μαχητικότητος πού τόσο ἀπεθέωσε ἡ ἐποχὴ του, συμπληρώνει τώρα ἡ ἥρωϊσμός τῆς θεωρήσεως καί τῆς ὑπομονῆς. «Ἔπόμενε, ὑπόμεινε! Δέξου, δέξου! γράφει τώρα. Ἔτσι κερδίζομε καί μέσα στὴν μεγαλύτερη ἀθλιότητα καί γινόμαστε ἀξιοὶ τοῦ θεοῦ ἑλόνος!» Ἡ ἡρωϊκὴ καί θεληματικὴ ὑποταγὴ εἶναι τὸ κλειδί τῆς νίκης του. «Θέλω νά ὑποταχθῶ σὲ ὅλες τίς ἀντιξοότητες καί νά βάλω ὄλο-

(8) Συνομιλία μὲ τὸν Stumpf (1824).

κληρη τὴν ἐμπιστοσύνη μου ἀποκλειστικά στὴν καλωσύνη σου, ὦ Θεέ! Δικὴ σου, ἀτράνταχτα δική σου, πρέπει νὰ ἀγάλλεται πῶς εἶναι ἡ ψυχὴ μου».

Οἱ δοκιμασίες ὄχι μόνον δὲν τὸν ἄφησαν, ἀλλὰ ἔπεφταν ὁλοένα καὶ βαρύτερες ἐπάνω του. "Ὅμως ὁ Μπετόβεν μένει εἰρηνικῶς περισσότερο ἀπὸ ἄλλοτε. "Ἐχει ἀρθρῆ τώρα σὲ ἓνα ἐπίπεδο πού βρίσκεται πάνω ἀπὸ τὴν ἐπιτυχία καὶ τὴν ἀποτυχία, τὶς διακυμάνσεις πού παρουσιάζει τὸ πρόσκαιρο. Ἡ προσεχνή, ἡ σφραγίδα κάθε εὐγενικῆς ψυχῆς, γέμιζε πάντα τὶς ὥρες τῆς μοναξιάς του. Μὰ τώρα, πού ἦταν πιά ὁλοκληρωτικὰ ἀπομονωμένος ἀπὸ τὸν ἔξω κόσμον (εἶχε τόσο κουφαθῆ ὥστε νὰ μὴν ἀκούη οὔτε τοὺς δυνατώτερους ἤχους) τοῦ εἶχε γίνεи μόνιμη ψυχικὴ κατάσταση. «Πρέπει νὰ προσευχώμεθα, γράφει. "Ἄς προσευχώμεθα, ναι ἄς προσευχώμεθα. Ἐπάνω ἀπ' ὅλα ὁ Θεός!»

Οἱ τελευταῖες σονάτες γιὰ πιάνο καὶ τὰ κουαρτέτα γιὰ ἔγχορδα ἀποτελοῦν τὶς μεγάλες του ἐκμυστηρεύσεις. Τὰ κουαρτέτα ἰδίως ἐκφράζουν καλύτερα ἀπὸ τὰ ἄλλα ἔργα τὴν πολυσύνθετη φύσιν του καὶ μᾶς κάνουν ν' ἀκοῦμε τὶς φωνὲς τῶν ἀναριθμήτων ὄντων πού, κατὰ τὴν ἔκφραση τοῦ Λαμεναί, ὁ καθένας κρύβει μέσα του. "Ὅμως ὅλες αὐτὲς οἱ διαφορετικὲς φωνὲς ἐκκλίνονται στὸ τέλος γιὰ νὰ συνθέσουν τὸν

ὑπέροχον ἕμνο τοῦ Θεοῦ, τὸν διάλογο μὲ τὸν μεγάλο Σύντροφο καὶ συνοδοιπόρο τοῦ Μπετόβεν. Ἐναφέρουμε μόνον τὸν ὀνομαστό ἕμνο τῆς εὐγνωμοσύνης ἐνὸς ἀναρρωμένου (κουαρτέτο ἔργ. 132) ὑπέροχο ἀχειροποίητο ναὸ τῆς εὐχαριστίας, καὶ τὸ τραγοῦδι τῆς εἰρήνης (κουαρτέτο ἔργ. 135) τὸ κύκνειον ἄσμα τοῦ μεγάλου καλλιτέχνη.

Στὴ μουσικὴ αὐτὴ καμμιὰ ρητορεία, κανένα στολίδι. Μόνον ἀπλότης καταπληκτικῆ, αὐστηρῆ ἔκφρασις τῆς συντριβῆς, τῆς εὐγνωμοσύνης, τῆς παρακλήσεως γιὰ τὸ θεῖο φωτισμό, ἡ νοσταλγία γιὰ ὅ,τι ἔπερνά τὸν ἄνθρωπον. Δὲν ἔχει ἀνάγκη κανεὶς ἀπὸ ρητορικὰ σχήματα, ὅταν ξεχύνει τὴν ψυχὴ του μπροστὰ στὸ Θεό.

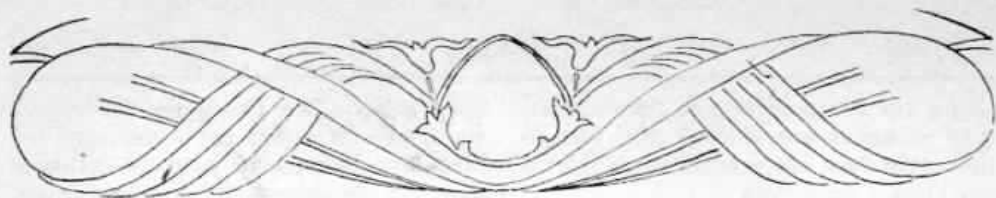
Εἶναι τὸ ζενίθ τῆς δημιουργίας<sup>(9)</sup>. Ἡ ὥρα ὅπου ἡ τέχνη ξεπερνά τὸν ἑαυτὸν της γιὰ νὰ περιβληθῆ ὅλη τὴν αἴγλη τῶν αἰώνιων ἀξιών πού ὑπηρετεῖ.

(Ἀκολουθεῖ)

#### Δ. ΠΥΡΓΙΩΤΗΣ

(9) Βλ. R. Rolland, *μνημ. ἔργ.* τόμ. VI σελ. 203, 204. "Ἡ μεγάλη αὐτὴ τέχνη στάθηκε γιὰ πολλὲς δεκαετίες γοῖφος γιὰ μιὰ κριτικὴ πού ἀνίκανη νὰ συλλάβῃ τὸ βαθύτερον νόημά της, προσπαθοῦσε νὰ τὴν ἀνατάμῃ μὲ ἐργαστηριακὴ ψυχρότητα. Μόνον ἡ χειραφέτησις ἀπὸ διαφορῶς προκαταλήψεις ἄνοιξε τὸν δρόμον γιὰ τὴν ἐρμηνεία τῶν τελευταίων κουαρτέτων.

«Ἀλήθεια, ἐκτὸς τοῦ Χριστιανισμοῦ, δὲν βλέπω τίποτε ἄλλο, τὸ ὁποῖον νὰ ἡμπορῆ νὰ δώσῃ λύσιν εἰς τὰ μεγάλα προβλήματα».



## Τ Ο Χ Ρ Υ Σ Ο Κ Λ Ε Ι Δ Ι

Είναι κάτι καρδιές κλειστές.

Κάτι καρδιές

λές με βαρειές αμάρτες κι' είναι σφα-  
[λιστές.

Τί κι' ἄν δειλά χτυπάει ὁ πόνος

κι' ἄν ἡ φτώχεια ἔξω κλαίει

ἀσάλευτες

μένουν

κουφές·

σὺν πόρτες πού οἱ δανειστὲς

μάταια ζητοῦν τὰ χρέη.

Κι' εἶν' τόσο εὐγενικοὶ οἱ δανειστὲς

ἄν καὶ πολλὰ ἔχουν νὰ παίρνουν·

ὁ γέρος,

τ' ἄρρανό,

ὁ λασπωμένος στρατοκόπος·

δὲν ἐπαιτοῦν

ὅποιοι καιροὶ

βροχές, χαλάζια, τετρανέμα κι' ἄν τοὺς  
[δέρουν·

Σὰρκ' ἀπ' τὴ σάρκα τοῦ Χριστοῦ

ἀμίλητοι

κάτ' ἀπ' τὸ βάρος τοῦ σταυροῦ των  
[γέρον·

Ὅμως δὲν ἐνοχλοῦν.

Ἡ φτώχεια ἡ πραγματικὴ

ποτὲ δὲν ἐνοχλεῖ·

κι' ὅταν ἀκόμα κλαίει.

Κι' ὅταν ἀκόμα με βαρειά, σουρτὰ βή-  
[ματα πάει.

Κι' ὅταν

με δυὸ λιπόσαρκα

χέρια

ζηλότυπα

τὸν πόνο τῆς κραταίει.

Κι' ὅταν, πλάι στὶς κλειστές καρδιές περνᾷ  
[καὶ προσπερνάει.

Κι' ὅμως

εἶναι κάτι καρδιές κλειστές,

κάτι καρδιές

λές με βαρειές αμάρτες σφαιλιστές.

Κάτι καρδιές

πού ποιὸς τὸ ξέρει ἂν θ' ἀνοίξουνε ποτὲς

με τῆς ἀγάτης τὸ χρυσὸ κλειδί.





## ΘΥΜΗΣΕΣ ΣΤΗΝ ΚΑΡΔΙΑ ΤΗΣ ΑΝΟΙΞΗΣ

ΔΙΗΓΗΜΑ

—Μαρουσώ, σύρε γιά κρύο νερό, νάχης τήν εὐχή μου...

Κι' ἡ Μαρουσώ, πού δὲν εἶχε γίνει ἀκόμα Μαρίκα, ἄρπαξε τὴ στάμνα κι' ἔτρεχε στὸ στενὸ δρόμο. Ὡς ἔτρεχε, πάνω στὴν πλάτη της χτυποῦσαν οἱ βαρεῖες πλεξίδες. Ἔφτανε στὴ βαθειὰ πηγὴ πού, κείνη τὴν ὥρα τοῦ ἀπομεσήμερου, πρώτη ἀρχὴ τοῦ καλοκαιριοῦ, εἶχε πάντα σκιά. Γονάτισε καὶ βύθισε τὴ στάμνα της στὰ δροσερὰ νερά, ἀνάμεσα στὰ φρέσκα πολυτρίχια. Ξαπόσταινε λίγο ἀκούγοντας τὰ τζιτζίκια μέσα στὶς ροδιές. Ὑστερα, φόρτωνε πάλι τὴ στάμνα στὴν πλάτη καὶ γύριζε σιγά-σιγά κι' ὁ ἥλιος ἔκαιγε τὸ σκυμμένο της λαιμό. Τὸ πάνω μέρος τῆς πόρτας τῆς κουζίνας ἔμενε ἀνοιχτὸ γιὰ δροσιά. Ἡ Μαρουσώ χαμογελοῦσε ἀπ' τὸ ἀνοιγμα στὴ γιαγιά πού πρόσμενε στὴν ξύλινη πολυθρόνα της. Τραβοῦσε τὸ σύρτη κι' ἔσπρωχνε τὸ κάτω θυρόφυλλο. Πήγαινε κατ' εὐθείαν στὴ σταμνοθήκη μὲ τὰ φρύγανα κι' ἄφινε τὴ στάμνα. Δίπλα, μπρὸς τὸ παραθυράκι τοῦ βορηᾶ, σιγὸθραζε τὸ μπρίκι στὴ μικρὴ, πῆλινη φουθοῦ. Ἡ Μαρουσώ καθόταν στὴν κασέλα κι' ἐσκοῦπιζε τὰ χέρια της στὴν ἄκρη τῆς ποδιᾶς της. Ἡ γιαγιά, τότε, σερβίριζε τὸν καφέ στ' ἀλειφωτά, κανελλιὰ φλυτζάνια καὶ πάντα ἔθρισκε νὰ φιλέψη τὴν ἐγγονὴ ἐφτάζυμα παξιμάδια ἢ κουλουράκια μὲ πετιμέζι....

...Εἶχαν ἀνθίσει τὰ σπάρτα, τότε... τότε πού ἔτυχε ν' ἀνταμωθοῦν στὴ ρεμματιά μὲ τὶς ροδοδάφνες... Ὁ ἥλιος ἔρριχνε τὶς ἀχτίδες του μέσα ἀπ' τὰ στενά φύλλα τῆς ἰτιάς ὡς τὸ λιγοστὸ νερὸ πού κυλοῦσε στὰ βότσαλα...

—Μαρουσώ! ὅταν κάνω τὸ στρατιωτικὸ μου, θά παντρευτοῦμε, τῆς εἶχε πῆ.

Κι' ἡ Μαρουσώ εἶχε γελάσει εὐτυχισμένη. Δὲν πολυλογάριαζε ἀκόμα τὴν παν-

τρεῖά. Δὲ γινόταν, ὅμως, νὰ μὴ χαρῆ πού ἔνα καλὸ νοικοκυρόπαιδο σάν τὸ Μανώλη ἔρριχνε πάνω της τὰ μάτια... Καὶ τὸ βράδυ, στὴ μικρὴ της κάμαρα πού μύριζε φρέσκο ἀσθέστη κι' ἀνθισμένα σπάρτα, ἡ Μαρουσώ κάθησε ἀργὰ στὸ παράθυρο. Μελίσσι βουίζανε οἱ γλυκὲς σκέψεις... Εἶχανε καιρὸ μπροστά τους, ἄμορφο, ἀνέμελο καιρὸ... Θὰ μπορούσε νὰ ἐτοιμάσῃ ὅλη τὴν προίκα της μὲ διαλεχτὰ κεντίδια, ὅπως τὸχε πάντα ὀνειρευτῆ...

Κι' ἀπ' τὴ ρεμματιά ὑψώθηκε τὸ λάλημα τοῦ ἀηδονιοῦ... Ἀτέλειωτο, ἀνείπωτα γλυκὸ ζητοῦσε, λές, νὰ σοῦ τραθήξῃ ὅτι κρυφὸ φύλαγες στὴν καρδιά, ὅτι κρυφὸ νὰ τὸ ξεχύση γύρω...

...Στὸ πανηγύρι τοῦ Ἁ Γιάννη, ἡ Μαρουσώ ἔσυρε τὸν πρῶτο χορὸ. Οἱ βιολιτζήδες ἠύρανε τὴν τύχη τους. Ἔτσι πού ἦταν λυγερὴ, μέσα στὸ ἀπαλορρόδιό της φόρεμα, μὲ τοὺς γαλάζιους φιλόγκους στὶς καστανὲς πλεξίδες, τὰ παληγκάρια τῶχαν τιμῆ τους νὰ ρίχνουσε στὸ δίσκο. Ὁ Μανώλης τοὺς ξεπέρασε ὅλους. Καὶ «βάρα βιολιτζῆ πὶὸ γρήγορα», ἔκανε τὴ Μαρουσώ νὰ μὴν πατᾶ στὸ χῶμα. Ὁ ἥλιος ἔλουζε τὸ κορίτσι σὲ χρυσάφια, ἡ θάλασσα, πέρα, ἦταν ἀτάραχη καὶ τὰ νησιά προβάλλανε ἕνα γύρο νὰ δοῦν κι' αὐτὰ τὴ Μαρουσώ... Πῶς τᾶχε λησμονήσει τόσα χρόνια...

Ἡ μικρὴ Μαρουσώ ἔτρεχε ἀκούραστη πέρα δῶθε στὰ θελήματα. Ἀνεβασμένη στὸ δῶμα, ἡ φουρνάρισσα μνηοῦσε ἀπ' τὸ ἀντικρυνὸ χωριό.

—Ὅποιος ἔχει ψωμί, νὰ τὸ φέρῃ. Ὁ φούρνος ἔκαψε!

Ἡ ἴσχυη ἀτιμόσφαιρα πλημμύριζε μὲ τὴ διαπεραστικὴ φωνὴ τῆς γυναίκας. Τὸ κορίτσι κάθιζε τὴν πινακωτὴ μὲ τὰ πέντε ψω-

μιά στο κεφάλι κι' έτρεχε. Τ' άλλα κορίτσια πεταγόντανε στά παράθυρα, άκούγοντας τó γρήγορό της τρέξιμο.

—Στάσου, Μαρουσώ, περίμενε...

Ή Μαρουσώ ήταν πάντα βιαστική και δέ στεκότανε. Της άρεσε νά τρέχουν ξοπίσω της οί φίλες της νά τήν προλάβουν και νά μήν τήν προλαβαίνουνε ποτέ.

Γύριζε πάλι πρώτη, με τά ψωμιά άχνιστά και φίλευε όποιον άντάμωνα, όποιον έδειχνε θέληση νά δοκιμάση πόσο καλά ζυμώνανε τ' άσπρα της χεράκια. Για τούτο ή μητέρα είχε πάντα έννοια της νά ζυμώνη ένα ψωμί παραπανιστό, νά χαίρεται της κόρης ή άπλοχεριά...

...Παραμονές Χριστούγεννα... Στο βαθύ όρθρο βρισκότανε σηκωμένες οί δυό γυναίκες και τó κορίτσι. Με τά χοντρά παλτά τους και τά κεφάλια σφιχτοδεμένα στά μάλλινα σαλάκια, κινούσαν για τήν έκκλησιά. Πηγαίνανε πιασμένες άπ' τó μπράτσο, ή γιαγιά στή μέση κι' ή Μαρουσώ, κρατώντας τó λαδοφάναρο. Όρθιο στό στασίδι του, τó κορίτσι ζούσε τίς πιό μυστικές μέρες τής ψυχής του.

...Ό Μανώλης... πώς έκανε όταν τού είπε ότι θά φύγη για τήν Άθήνα...

—Δέν έχεις νά πās πουθενά, άκους; Άπόψε κιόλας θάρθω νά σε ζητήσω στή μάννα σου, τής είπε.

Ή εκείνη έγινε κατακόκκινη από θυμό.

—Θά πάω στήν Άθήνα, φώναξε κι' άρχισε νά κλαίη με λυγμούς. —Κι' άν έρθης... κι' άν έρθης νά με ζητήσης... θά πώ πώς δέ σε θέλω... δέ θά σε θέλω ποτέ... ποτέ...

Ό άντρας τρόμαξε μπροστά στήν τόση άπελπισία. Γλυκά, όπως κάνουν μ' ένα μικρό, ένα πολύ μικρό παιδί, τής ψιθύρισε: —Όχι, Μαρουσώ, δέν θέλω νά κλαίς...

Ή καρδιά της χτυπούσε νά τήν πνίξη. Θάθελε ν' άποκριθίη:

—Δέν πάω πουθενά, Μανώλη. Έλα άπόψε νά με ζητήσης άπ' τή μάννα μου.

Είχε κάνει, όμως, τόσον άγώνα για τó ταξίδι στήν Άθήνα! Πώς νά τ' άφήση τώρα όλα στή μέση και νά βρεθίη νικημένη; Τό είχε πη τόσες φορές, ή ξαδέλφη,

για τó ίδιο τó καλό τής Μαρουσώς έπρεπε νά γίνη τó ταξίδι.

—Λοιπόν, Μαρουσώ; ρώτησε πάλι ό Μανώλης.

—Νά, Μανώλη—ή φωνή πάσχιζε νά γίνη σταθερή—νά... θά πάω στήν Άθήνα, θά μάθω καλά τó βελόνι. Κι' όταν γυρίσω, θάμαι ή καλύτερη ράφτα τού χωριού. Ός ότου νά τελειώσης τó στρατιωτικό σου, θά έτοιμάσω κι' έγώ τήν προίκα μου.

Ό νέος τήν άκουγε σοβαρός.

—Μή σε σκοτιίζουν οί προίκες, Μαρουσώ—είπε, σάν άποτέλειωσε τó κορίτσι—. Ή μάννα μου έχει κασέλες προικιά άπ' τή συχωρεμένη τήν άδελφή μου.—Χαμήλωσε τή φωνή—. Δέν πρόφτασε νά τά χαρή ή φτωχούλα. Είκοσι χρονώ τήν πήρε ό χάρος. Ή μάννα έχει έξερει πώς θέλω νά σε παντρευτώ κι' έχει σκοπό νά σου χαρίση άκέρηα τήν προίκα της.

Ή Μαρουσώ ήταν πάλι έτοιμη νά κλάψη. Μά τούτη τή φορά όχι από θυμό. Τούτη τή φορά από βαθειά λύπηση, πού δέν μπορούσε νά δεχτή τήν τόση καλωσύνη.

—Δέ γίνεται, Μανώλη—ψιθύρισε—δέ γίνεται... Δέν είμαι και τόσο φτωχειά νά μ' ελεήσουνε με τά καλά τής πεθαμένης. Ή ίδια σου ή μάννα θά μ' έχτρευτή νά χαίρωμαι, ό,τι είχε έτοιμάσει για τήν κόρη της.

Ό Μανώλης δέ μίλησε. Τήν κοίταξε βαθειά στά μάτια σά ν' άποχαιρετούσε τή ζωή.

—Ό Θεός μαζί σου—είπε, κι' ή φωνή έτρεμε—. Όσο κι' άν άργήσης, έγώ θά σε προσμένω.

Τό κορίτσι γέλασε.

—Πώς μιλάς! Δέν πάω και στήν Άμερική!... Τή Λαμπρή, με τó καλό, θάμαι πίσω.

—Ίσως... έκανε ό Μανώλης.

Ή Μαρουσώ τόν έβλεπε άκόμα, ίδιο όπως έκείνη τή μέρα, έτσι ως έστριβε τόν πέτρινο τοίχο τού χωραφιού με τó κεφάλι σκυμμένο...

Ό Μανώλη, μιά και δέν πίστευε στό γυρισμό τής Μαρουσώς, γιατί δέν τήν έδενε άπ' τίς μακρυές πλεξίδες στό γερό κορμί τής έλησας, όπως, παιζοντας, είχες κάνει τόσες άλλες φορές σάν ήσαστε μικροί; Γιατί, Μανώλη, δέν τήν κλείδωνε,

μέ διπλές σιδερένιες κλειδαριές, στά άσπρο της σπίτι, νά μή φύγη ποτέ μακρυά άπ' τήν πατριδα;

...Ή ξαδέλφη! Δέν ήθελε ή Μαρουσώ ν' άκούση ποτέ πιά τ' όνομά της. Ή εκείνη ήταν ή αίτία τής δυστυχίας της...

Είχε φανή στά τέλη ενός Αούγουστου, νά δοκιμάση—φώναζε από μακρυά—φρέσκιες μουσταλευριές που χρόνια τις λαταρούσε. Ή γιαγιά κι' ή μητέρα δέν τήν άγαπούσαν. Σάν πρόβαλε πάνω στο μούλαρι, σκίζοντας τήν ήσυχία με τήν στριγγιά φωνή της, οί δυο γυναίκες, φοβισμένες, κάνανε τó σταυρό τους. Είχανε κορίτσι στο σπίτι κι' ή βαμμένη όψη τής σαραντάρας ξαδέλφης δέν άρεσε στις τίμιες γυναίκες του χωριού. "Όταν δήλωσε ότι λογάριάζε νά μείνη ως νά πάρη και τó λάδι που θά τή φιλεύανε οί συγγένισσες, τότε ή γιαγιά κέρωσε. Ή Μαρουσώ τήν άκουσε νά ψιθυρίζη στη μητέρα.

—Πρέπει νά στείλουμε τó κορίτσι κάπου άλλο.

Μά δέν ήταν μπορετό νά διώξουνε τή Μαρουσώ πάνω στη βράση τής δουλειάς. Πετιμέζια, μουσταλευριές, πετιμεζόγλυκα με κυδόνια και σταφύλια, κρασιά. Κι' άργότερα τó μάζεμα τής έληās. Τί νά πρωτοκάνουνε μόνες τους σά θά τούς λείπανε τ' άξια, τά γεμάτα κέφι χέρια του κοριτσιού; Κι' έτσι έμεινε ή Μαρουσώ.

Κάθε βράδυ, στο πεζούλι τής αόλης που έθλεπε κατά τή θάλασσα, δίπλα στο τρισαί και στά βασιλικά, ξανάρχιζε πάντα ή κουθέντα τής ξαδέλφης με τή Μαρουσώ. Κι' όταν ήρθε Όχτώβρης και δρόσισε, πάλι τά ίδια συνεχίστηκαν γύρω στη λάμπα. Ή γιαγιά είχε άποκάμει. Άποτραθιότανε νωρίς στην κάμαρά της και κάθε μέρα, στά διάφανα γαλανά της μάτια, βάραινε όλο και πιό θαμπή ή σκιά τής μελαγχολίας. Δέν τής άρεσαν αυτές οί πολλές κουθέντες τής βαμμένης ξαδέλφης με τήν έγγονή της. Ή Μαρουσώ έσφιγγε τó μαντήλι της και σκούπιζε κρυφά ένα δάκρυ όταν ή μητέρα θύμωνε και φώναζε τó κορίτσι, νά τó ξεκόψη άπ' τή συζήτησι. Τότε, ή ξαδέλφη σώπαινε. Τήν άλλη μέρα όμως, πάλι άπ' τήν άρχή.

Μέσα σε τόσο λίγο καιρό—ένα καλοκαίρι—ή Μαρουσώ άλλοιόταψε. Άρχισε τά στολίσματα και τούς καθρέφτες. Ή σβελλοσύνη της στις δουλειές, κόπηκε. Στη μάννα της άκόμα και στη γερόντισσα τή γιαγιά, σήκανε τή φωνή. Μά εκείνο που κατατρόμαζε τις δυο γυναίκες ήταν που τó κορίτσι δέν νοιαζόταν τώρα καθόλου για τήν εκκλησία. Ποι άλλοτε, που σκόλωνε ως και στον "Αη-Λιά ν' άνάψη τó καντηλάκι του. Τώρα και τó καντήλι στά εικονίσματα του σπιτιού θάμνε σβυστό, αν δέν τó φρόντιζαν αυτές. Άκόμα και τήν Κυριακή δέν πήγαινε στην εκκλησιά παρά κοντά ν' άπολύση—με τή ξαδέλφη, πιασμένη στο μπράτσο της, Ισα για νά δείξη τó καινούργιο φόρεμα που είχε ράψει.

Και προχώρησαν στά χειρότερα: Ή Μαρουσώ ήθελε σώνει και καλά νά πάη μαζί με τήν ξαδέλφη στην Άθήνα. Θά μάθη μολίστρα, έλεγε, και θά βγάλη λεφτά. Νά ζήση, νά χαρή.

—Άστε τó κορίτσι νά ιδή πώς ζή ό κόσμος, έλεγε κι' ή ξαδέλφη.

Οί δυο γυναίκες θύμωσαν στην άρχή, πολέμησαν νά «βάλουν στη θέσι της» τήν ξαδέλφη. Άλλά ή Μαρουσώ άγριευε, φώναζε. Κι' ή ξαδέλφη τούς έλεγε πώς ήθελαν νά τόχουν τó κορίτσι νά τούς δουλεύη, κι' ως τó χαντάκωναν.

"Ετσι είναι, είπαν, όταν τά παιδιά δέν έχουν πατέρα, νά τούς μαζέψη τά λουριά. Οί δυο γυναίκες δέν έπιαναν χαρτωσιά. Λίγο-λίγο άρχισαν νά πιστεύουν κι' οί ίδιες πώς πραγματικά—Ισως...—δέν έπρεπε ν' άντικόψουν τήν προκοπή του κοριτσιού τους.

"Ετσι ένα πρωί ή Μαρουσώ φίλησε στερνή φορά τή μητέρα και τή γιαγιά. Ή γερόντισσα, με ποτάμι τά δάκρυα, έσκυψε πάνω στην κασέλα της. Τά δάχτυλά της σφίξανε τó παλιό άσημοκαπνισμένο εικόνισμα του Χριστού. «Τούτο τó εικόνισμα, κόρη μου—θύμότανε ή Μαρουσώ—χει περάσει θάλασσες και θάλασσες. Στην Έπανάσταση, οί ναύτες τó προσκυνάγανε πριν κινησουν για πόλεμο και ποτέ δέν έτυχε ζημιά στο κακι...».

Ή γιαγιά έπιασε τ' όμορφο κεφάλι και κοίταξε κατάματα τήν έγγονή.

—Τὴν εὐκὴ μου νᾶχης, Μαρουσῶ. Μπορεῖ νὰ μὴ σὲ ξαναδῶ σὲ τοῦτο τὸν κόσμον—τὰ δάκρυα κυλοῦσαν ὀλοένα ἀπ' τὰ λυπημένα μάτια της—ἡ εὐκὴ μου θὰ σὲ συντρέχει τὴν κάθε μέρα τῆς ζωῆς σου...

Εἶχε κλάψει κι' ἡ Μαρουσῶ. Μὰ ἡ ξαδέλφη τὴν τράθηξε ἀπ' τὸ χέρι. Γελοῦσε καὶ κορόιδευε...

—Ὡς πού πιά χάθηκε τὸ σπιτάκι μὲ τ' ἄσπρα πεζούλια, ἡ Μαρουσῶ ἀπ' τὸ ψηλὸ μουλάρι τοῦ Μανώλης κουνοῦσε τὸ μαντήλι της. Ὁ νέος περπατοῦσε δίπλα της μὲ τὸ ραβδί τοῦ ἀγωγάτη στο χέρι. Δὲ σήκωνε τὰ μάτια νὰ τὴν κοιτάξει. "Ἐθλεπε ὄλο τὴ θάλασσα, χωρὶς χρῶμα κάτω ἀπ' τὸ συννεφιασμένο οὐρανὸ τοῦ φθινοπώρου.

—Μανώλη, εἶπε κάποια στιγμή ἡ Μαρουσῶ, μὴν ξεχάσης τὴ γιαγιά ὅταν θὰ βγοῦνε χόρτα στὸ βουνό...

—Ὅχι, ἔκανε κείνος σιγὰ.

Τὴ ἔλεγε ἡ μικρὴ Μαρουσῶ; Πῶς νὰ λησμονοῦσε τὴ γιαγιά ὅταν θὰ φυτρῶνανε τὰ χόρτα τοῦ βουνοῦ; Οἱ γλυκὲς θύμησες τὸν κρατοῦσαν δεμένο στὸ βουνὸ πού, μὲ μικρὲς μαλακὲς πλαγιὰς ὕψωνόταν σιγὰ πάνω ἀπ' τὸ χωριὸ τους.

...Ἐρριχνε χιονόνερο. Γύριζαν, μικρὰ παιδιὰ ἀπ' τὸ σκολειό... Ἐκείνος ἔνα ἀδύνατο ἀγόρι. Ἡ Μαρουσῶ, τόσο μικρὴ, τυλιγμένη στὸ ἄσπρο της σαλάκι. "Ἐνα καὶ μοναδικὸ ἦταν τὸ σκολειὸ γιὰ τὰ τέσσερα γειτονικὰ χωριά, χτισμένο στὴν πλαγιὰ τοῦ βουνοῦ. Κι' ὅπως σχολάζανε νωρὶς τ' ἄπομειήμερο καὶ τὸ δικό τους τὸ χωριὸ βρισκότανε πολλὴ χαμηλότερα, εἶχε ὄλο τὸν καιρὸ ὁ Μανώλης νὰ τῆς μαθαίνει στὸ δρόμὸ τὸ ξεδιάλεμα τῶν χόρτων. Τῆς εἶχε ἀγοράσει ἕνα μικρὸ, μυτερὸ μαχαίρι πού δὲν ἔκοθε πολὺ. Ἦταν ὅμως περίφημο γιὰ νὰ ξεχώνη τὰ χόρτα ἀπ' τὴν παγωμένη γῆ. Γεμίζανε τὰ καλάθια τους κι' ὁ δυνατὸς βορῆας τοὺς κοκκίνιζε τὰ μάγουλα. Πιασμένοι ἀπ' τὸ χέρι, ροθολοῦσανε τὴν πλαγιὰ μέσα στὰ θυμάρια ὡς τὸ σπῆτι τῆς Μαρουσῶς. Ἡ γιαγιά κοίταζε ἀπ' τὸ τζάμι, ἔτρεχε ν' ἀνοίξει τὴν πόρτα. Καὶ στὴ φωτιά περιμένε πάντα τὸ τσαγερό. Ἡ Μαρουσῶ ἀδειάζε τὰ χόρτα στὴν πήλινη λεκάνη καὶ φώναζε.

—Κοίτα, γιαγιά, κοίτα! Ραδίκια σὰ μα-

ρούλια, καυκαλίθρες πού μοσχοβολᾶνε. Σοῦφερα καὶ προβάσια νὰ τὰ βάλῃς στὸ ξύδι. Τὸ Σάββατο πού σχολᾶμε μεσημέρι, θὰ κατεθοῦμε στὴ θάλασσα νὰ βροῦμε ἀλιφόνους στὰ φρύγανα.

Ἡ γιαγιά ἔφηνε φρυγανιές, τίς ἄλοιφε χοιρινὸ λίπος. Καὶ τὰ παιδιὰ, πεινασμένα, τραγανίζανε τίς φρυγανιές, πίνανε τὸ ζεστό τσάι. Ὑστερα ὁ Μανώλης φιλοῦσε τὸ χέρι τῆς γιαγιάς, ψήλωνε στίς μέγες νὰ τὸν φιλήσῃ ἢ μητέρα, τραβοῦσε λίγο τίς πλεξίδες τῆς μικρῆς κι' ἔφευγε.

Πῶς γινόταν νὰ λησμονήσῃ τὰ χόρτα ἀπ' τὸ βουνὸ γιὰ τὴ γιαγιά;

...Μαρουσῶ! Στὴν ἀρχὴ θυμόταν τὸ χωριὸ της κι' ἔστελνε γράμματα δυὸ φορὲς τὴν ἑβδομάδα. Δὲν παρέλειπε ποτὲ τὰ χαριετίσματα γιὰ τὸ Μανώλη καὶ τὰ σεβάσματα γιὰ τὴ μάνα του. Μὰ σιγὰ-σιγὰ τοὺς ξέχασε ὄλους. Πήγαινε στὸν κινηματογράφου μὲ τὰ κορίτσια πού δούλευαν στὴν ἴδια μοδιόστρα. Ἐκανε βόλτες τίς Κυριακὲς στὸ Ζάππειο καὶ πολλὲς φορὲς, τὰ Σάββατόβραδα, χόρευε σὲ γνωστὰ σπῆτια. Κι' ἄρχισε νὰ χάνῃ τὴ γλυκειὰ, τὴ συγκινητικὴ ἀπλότητα τοῦ κοριτικοῦ ἀπ' τὸ νησί, μὲ τ' ἄγνα, ὄλο ἐκπληξὴ μάτια. "Ἐκοψε τίς μακρυὲς πλεξίδες... Ἐθαψε, στὴν ἀρχὴ ἀλαφριά, κατόπι ζωηρότερα, τὰ φρέσκα χεῖλη της... Ἀργότερα ἔγινε τὸ μεγάλο κακό: Ζῆ ὡς σήμερα μ' ἕναν ἄντρα πού δὲν εἶναι ὁ ἄντρας της.

...Τὰ χρόνια περάσανε... Ἡ Μαρουσῶ δὲν εἶχε γυρίσει οὔτε μιὰ φορὰ στὸ νησί. Ἡ γιαγιά πέθανε ξαφνικὰ τὸν πρῶτο χειμῶνα, χωρὶς νὰ μάθῃ τὴ ντροπὴ. Οἱ στερνοὶ της λόγοι ἦταν:

—Τὴν εὐκὴ μου νᾶχης, Μαρουσῶ...

Τὸ κακὸ δὲν κρύβεται. Σὰν πέρασε ἡ Λαμπρὴ καὶ δὲ φάνηκε τὸ κορίτσι νὰ προσκυνηθῇ στὸν τάφο τῆς γιαγιάς, κίνησε ἢ μητέρα γιὰ τὴν Ἀθήνα. Μὲ μιὰ λόγια, ἢ ξαδέλφη τῆς ἔδωσε νὰ καταλάθῃ. Κι' ἡ μητέρα ἔφυγε τὰ πίσω μπρός. Παράγγειλε στὴν κόρη της νὰ γυρίσῃ στὸ νησί μὲ τὸ πρῶτο βαπόρι, γιὰτί ἄλλοιῶς τὴν εἶχε ξεγραμμῆ. Κι' ἡ Μαρουσῶ πάλι δὲν ἐνοιώσε πόση ἦταν ἡ ἀγάπη γιὰ νὰ μιλά

μέ τέτοιο σκληρό τρόπο και τί βαθειά πληγή είχεν άνοιξει τή χέρια του παιδιού στη μητρική καρδιά. Δέν έλαβε άλλο γράμμα άπ' τή νησί ή Μαρουσώ. Άπό ξένους έμαθε ότι ή μητέρα της είχε πεθάνει πάνω στά δυό χρόνια τής γιαγιάς. Τής φέραν τή κλειδί του σπιτιού μέ τήν στερνή παραγγελία γραμμένη άπ' άντρίκιο χέρι σέ μισό φύλλο χαρτί: «Νά μή μπη ή Μαρουσώ στό σπίτι άν δέν ξαναγυρίση στού Θεού τή δρόμο».

Κι' έδω λίγο άρχισε νά ύποφέρη. Στεκόταν και τώρα μπροστά στό άνοιχτό παράθυρο. Μά κάτω άπ' τή παράθυρό της δέν ήταν πιά ή ρεμματιά μέ τίς άνθισμένες ροδοδάφνες, δέν έέχυνε τή τραγουδι του τή άηδόνι. Στόν τοίχο της δέν σάλωναν τριαντάφυλλα τ' Άπριλ. Κάτω ήταν ό άφοαλτένιος δρόμος, όλημερίς χιλιοπατημένος. "Όμοια είχε σταθή ή ζωή της όλα τά χρόνια μακριά άπ' τή νησί, χιλιοπατημένος δρόμος πού στην άκρη του δέν άπλωνε τήν άραιή σκιά της ούτε μία άνθισμένη γαζία. Και θόρυβος, άτέλειωτος θόρυβος άπό έπιθυμίες, άγωνίες, άπό ζήλειες, άμετρο χάος άπελπισίας. Συχνά τίς νύχτες ξυπνούσε τρομαγμένη άπό κακό όνειρο κι' άναθε τή φώς γυρεύοντας βοήθεια. Μέ τή μάτια όρθάνοιχα περίμενε νά γλυστρήση ή πρώτη άχτίδα. Τότε, κουρασμένη άπ' τίς συλλογές τής νύχτας, σηκωνότανε άθόρυθα, ντυνότανε κι' έβγαινε. Ό δρόμος ήταν έρημος σάν τήν ψυχή της. Περπατούσε λίγο, ώπου έφτανε ψηλά πάνω άπ' τή θάλασσα. Καθότανε σ' ένα παγκάκι κι' έβλεπε μακριά τή πέλαγος, άλλοτε φουρτουνιασμένο, όγριο, κι' άλλες φορές τόσο μουντά σαχτί στην πρώτη ώρα τής αύγής, όμοιο ή μελαγχολία τής ίδιας τής ψυχής.

"Έτοι άπό καιρό τώρα φύλαγε σάν θησαυρό άτίμητο άπ' τήν περασμένη τής ζωή τή κλειδί και τή μικρό κομμάτι του χαρτιού. Θυμόταν τή σπιτί.

Τόσα χρόνια... Όχτώ χρόνια. Θάχε ξεραθή κι' ή μεγάλη τριανταφυλλιά κάτω άπ' τή παράθυρό της...

"Όπου χθές έπεσε τυχαία στά χέρια της τή γράμμα πού τής έκοψε κάθε έλπί-

δα. "Έλεγε: «Παιδί μου, ή Ματίνα μου τή έλεπε όλα. Είμαι μία εύτυχημένη μητέρα. Ήταν πάντα τ' όνειρό μου νά σέ δώ νά παντρευτή με τή σπάνιο αυτό κορίτσι πού ταίρι του δέ βρίσκεται σ' όλόκληρο τόν τόπο μας. Σέ περιμένουμε τών Άγίων Άποστόλων για τ' άρραθωνιάσματα. Κι' άντε νά δής άρνιά πού θά σφάξη τή συμπεθεριο!...».

"Η Μαρουσώ κατάλαθε. "Η Ματίνα ήταν τή νοικοκυροκόριτσο άπ' τήν πατρίδα. "Έκείνη, μά ήταν ή ξένη πού τήν πέρνουνε χωρίς στεφάνι κι' ύστερα... Γονάτισε μέ λυγμούς.

—Χριστέ μου, φώναξε και σείστηκαν τή φυλλοκάρδια της. Χριστέ μου βοήθα!

Μέ μιάς ένοιωσε πώς κάτι άνοιξε μέσα της. Μέσα στόν πόνο ένα αίσθημα ευτερίας. Κάποιο ποτάμι πού χρόνια τώρα τή κλειναν άπό πάνω μέ τή βία, έσπασε τή σιδερένια φραξίματα και τίνανε ψηλά τή νερό του, χοντρό ένα μπράτσο.

"Έτρεχαν τή δάκρυα άπό τή μάτια της. "Ο πόνος κάπου άκούμπησε, κάπου ζήταγε τή γιατριά.

—Χριστέ μου, Χριστέ μου, έλεγε. Και μέ βιαστικές κινήσεις, νευρικές, σηκώθηκε, κλειδωσε τήν πόρτα, πήγε στό μπαούλο της, άνασκάλεψε, έψαξε και βρήκε τή παλιή εικόνημα. Τή στήριξε όρθιο κάπου, άναψε ένα καντηλάκι—πόσα χρόνια Θεέ μου—έκαμε τή σταυρό της και γονάτισε μπροστά του. "Ολοένα εκείνο τή αίσθημα τής νερομάνιας πού τίνανε πρής τ' άπάνω τή νερό της άνεμπόδιστα τώρα.

—Συχώρεσέ με, Θεέ μου!... Ναι, νά τή πετάξη άπό πάνω της, νά τ' άπαράτηση... Νά σταματήσει τή κακό ως έδω. Του Θεού ή άγάπη όλα τή μπορεί. Νά γλυτώση άπό τίς τυραννίες του κακού.

Πήρε κοντά της και τή κλειδί του σπιτιού μαζί μέ τήν παραγγελία: «Νά μή μπη στό σπιτί ή Μαρουσώ, άν δέν ξαναγυρίση στού Θεού τή δρόμο».

Τή χαρούμενος πού είναι ό γυρισμός στού Θεού τή δρόμο! Μά ναι, βέβαια. Σήμερα κιόλας.

"Εμειν' εκεί κάμποσο, νά χαρή τή γλυκειά ώρα. Νά στεριώση τήν άπόφασί της και νά πάρη κουράγιο. "Υστερα σηκώθη-

κε λευτερωμένη.

Ἡ καρδιά της χτυποῦσε. Εἶχε νὰ ἐξομολογηθῆ ὀχτὼ χρόνια. Πῶς θὰ γινόταν τώρα; Τὴν τελευταία της ἐξομολόγηση τὴν εἶχε κάνει στὸ νησί, στὸν παπᾶ πού τὴν εἶχε βαφτίσει κι' εἶχε ἀκούσει ὅλες τὶς μικρὲς της ἀμαρτίες ὡς τὰ δεκάξη της χρόνια. Ἄπο τότε... Ὁ παπᾶ Μάρκος μόλις τὴν ἀντίκρυζε θὰ τὴν κοίταζε στὰ μάτια ὅπως πρῶτα καὶ θὰ ρωτοῦσε: «Ἐ τὸ κοριτσάκι, τί ἔκανε πάλι;» Τὰ μάτια της γέμισαν δάκρυα. Ἦταν βέβαιη πῶς θάλεγε ὁ παπᾶ Μάρκος: «τὸ κοριτσάκι...», ὅσο ἀμαρτωλὴ γυναίκα κι' ἂν εἶχε καταστήσει. Κοίταξε στὸν καθρέφτη. Ἐπίασε τὸ χτένι καὶ χώρισε πάλι τὰ μαλλιά στὴ μέση, σὰν τότε. Τὰ τράβηξε πίσω ἀπ' τ' αὐτεῖα κι' ἔκανε ἕνα μικρὸ ρολῶ, χαμηλά πάνω στὸ λαιμό. Χαμογέλασε. Καὶ τὸ χαμόγελο ἦταν ὅμοιο μὲ τὸ παλιὸ χαμόγελο, τὰ χεῖλη μόνο πιὸ χλωμά. Βγήκε στὸ δρόμο χωρὶς καπέλο καὶ χτύπησε στὴ διπλανή πόρτα. Τῆς ἀνοίξε μιὰ κοντὴ, ἀδύνατη γυναίκα μὲ μαῦρα.

—«Κυρία Μαρία», εἶπε ἡ Μαρουσῶ καὶ χαμήλωσε τὰ μάτια, «μοῦ εἶχατε μιλήσει κάποτε γιὰ ἕνα καλὸ παπᾶ...».

Ἡ κυρία Μαρία τῆς ἔπιασε τὸ χέρι. Τὰ φώτεινε τῆς μάτια τὴν ἐκοίταξαν τρυφερά.

—«Παιδί μου, ρώτησε κι' ἡ φωνὴ τῆς ἦταν ἀφάνταστα γλυκεῖα, τότε θέλεις νὰ πᾶμε;»

—«Τώρα, ἂν σᾶς εἶναι εὐκολο. Θὰ μὲ ὀποχρεώσετε, κυρία Μαρία...».

Ἡ μικρὴ γυναίκα μὲ τὰ μαῦρα τὴν ἄφησε λίγα λεπτά κι' ὅταν γύρισε ἦταν ἔτοιμη, μὲ τὸ καπέλλο καὶ τὰ γάντια. Τὸ πρόσωπό της κάτω ἀπ' τὸ μπόρ τῆς μαύρης ψάφας, εἶχε κι' αὐτὸ τὴν ἴδια γλύκα μὲ τὴ φωνή.

Ὅταν ἡ πόρτα τῆς ἐκκλησίας γλύστρη-ἀθόρυθα πίσω ἀπ' τὴ Μαρουσῶ, μιὰ ψυχὴ πάνω στοὺς δρόμους τῶν ἀνθρώπων ἔπαιρνε πάλι τὸν καλὸ της δρόμο.

Μόλις πάτησε τὸ πόδι της στὸ μῶλο, ὁ πρῶτος ἀνθρώπος πού ἀντίκρυσε ἦταν ὁ Μανώλης! Τὸν ἐγνώρισε ἀπ' τὰ μαῦρα, ἀμιχτά του φρύδια, ἀπ' τὸ μελαψὸ του

χρῶμα. Ἦταν γυρισμένος ἀλλοῦ. Δὲν τὴν εἶδε ὥσπου πῆγε κοντὰ του καὶ τοῦ μίλησε:

—«Μανώλη!»

Ἐκεῖνος τὴν κοίταξε καὶ τὸ παλιό, τὸ παιδικὸ χαμόγελο ἔφεξε ὄλο του τὸ πρόσωπο.

—«Μικρὴ Μαρουσῶ...».

Ἡ Μαρουσῶ ἀνάσανε. Ὁ καθαρὸς ἀέρας πού ἐρχόταν ἀπ' τὸ πλατὺ πέλαγος φύσηξε παντοῦ μέσα στὴν ψυχὴ της.

Στεκόταν ἀκίνητοι, κοιτάζοντας βαθεῖα στὰ μάτια ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, τὸ παλληκάρι πού εἶχε μείνει πιστὸ κι' ἡ γυναίκα πού ὄλα τὰ εἶχε ἀπαρηθῆ. Καὶ πάνω στὰ κύματα μὲ τὶς μικρὲς ἄσπρες κορφές, φεύγανε μακρὰ, φεύγανε γιὰ πάντα οἱ μέρες τῆς λύπης καὶ τῆς προδοσίας.

—«Μανώλη, πῶς τὴ λησμόνησα τὴ ρεματιά πού κελαῖδοῦσε τ' ἀηδόνι;»

—«Τυχερὴ στάθηκα, ψιθύρισε ἡ Μαρουσῶ, νὰ σὲ δῶ πρῶτο σήμερα...».

Κι' ὅλη ἡ ἀγωνία τοῦ πῶς θ' ἀντίκρυζε τοὺς χωριανούς της, ἠσύχαζε σιγά-σιγά.

Ὁ Μανώλης ἔστρεψε τὰ μάτια του γιὰ νὰ κρύψη τὴ συγκίνησι. Πῶς νὰ τῆς ἐξομολογήσῃ ὅτι χρόνια τώρα, κάθε φορὰ πού βρισκότανε στὸν ἐρχομὸ τοῦ καραβιοῦ, ἡ καρδιά του χτυποῦσε ὄλο καὶ πιὸ γρήγορα ὡς ἔθλεπε τὶς βάρκες νὰ ζυγώνουν στὸ μῶλο...

—«Περίμενα τὴ θεῖα Ἄγγελική, μὰ δὲν ἦρθε...—τὴν κοίταξε πάλι κι' ἀπόσωσε—ἦρθες ἐσὺ...».

Τότε, ἡ Μαρουσῶ λησμόνησε τὸ μεγάλο κακό. Τότε ἔνοιωσε ὅτι ὄλα τὰ χρόνια τὴ θυμότανε καὶ τὴν πρόσμεναν στὸ χωριό. Μὲ μιᾶς ἔγινε γλυκεῖα καὶ ταπεινὴ, ὅπως δὲν εἶχε σταθῆ στὰ δεκάξη της χρόνια.

Ὁ Μανώλης φόρτωσε τὴ βαλίτσα στὸ ψηλὸ μουλάρι του. Κι' ὕστερα, γιὰ μιὰ φορὰ ἀκόμα, στὴν ἀνοιξιὰτικὴ αὐγὴ, κοντὰ στὴ θάλασσα τῆς πατρίδας, τὰ μάτια τους ἀντάμωσαν. Μὰ ἦταν τόσο φωτεινὰ τὰ μάτια πού ἀνταμώθηκαν, πού ἀμέσως χαμηλώσανε κι' ἡ ὄψη τῆς Μαρουσῶς ρόδιζε σὰν τὸν οὐρανὸ τῆς ἀνατολῆς πάνω ἀπ' τὶς Κυκλάδες...

Πηγαίνανε πίσω ἀπ' τὸ μουλάρι καὶ τὰ

λόγια τους πετούσαν στην ήσυχία της έ-  
ξοχής, ελαφριά, χαρούμενα, σά νάχανε  
φετερά. Και τ' άλαφριά τους λόγια φτάσα-  
νε στην άκρη της ρεμματιάς που άνθίζα-  
νε πάλι οί ροδοδάφνες. Κάθε μικρό λου-  
λουδι έγειρε κοντά στ' άλλο κι' έμαθε  
όλη ή ρεμματιά ώς πάνω στο χωριό κι'  
άκόμα ψηλότερα, πώς γύρισε τό κορίτσι  
μέ τις μακριές πλεξίδες. Κι' άντιλαλήσα-  
νε οί πράσινες μαλακές πλαγιές την εύ-  
τυχία. "Όσο άνεβαίνανε, ό Μανώλης δέν  
έπαυε νά μιλά. "Η Μαρουσώ ένοιωθε την  
ψυχή της νά γυρίξη σιγά-σιγά στο φώς  
άπ' την θολή σκιά, την ψυχή της πού έα-  
νάθρισκε τά τραγούδια της άνοιξης.

Στρίψανε τόν τελευταίο μικρό λόφο πού  
έκει άνθίζανε πάντα τά πιό καλά θυμά-  
ρια, κοντά στα μελίσσια του Μανώλη. Δε-  
ξιά τους φάνηκε τό χωριό. Πρώτο-πρώτο,  
σάν περιστέρι μ' όρθάνοιχτα φτερά, κά-  
τασπρο λιαζότανε στην ήσυχία τό σπίτι  
της Μαρουσώ. "Η καρδιά της γυναικάς  
σπαρτάρισε μέσα στο στήθος. "Αρχισε νά  
τρέμη κι' ό Μανώλης άγουγε τούς λυ-  
γμούς της. Την άφησε νά τρέξη μόνη της  
μέσ' τ' άνθισμένα σπάρτα κι' εκείνος άκο-  
λουθούσε μέ τό ίδιο άργό βήμα τό μου-  
λάρι του. Μά ή καρδιά του έτρεχε κον-  
τά της, ή καρδιά του την άφινε πίσω, έ-  
φτανε μπροστίτερα, άνέβαινε ψηλότερα.

Θεέ μου, τόση δύναμη λοιπόν έχει ή  
μετάνοια στην ανθρώπινη ψυχή;

Θεέ μου, τόσο άπίστευτα πλατειά είναι  
ή συγγνώμη σου, τόσο αίθέριο κι' άπιαστο  
τό ζημέρωμα της χάρις σου στα βαθειά  
σκότη του θανάτου;

"Ό παπά Μάρκος έλεγε: «'Ό Χριστός  
άφησε τά ένενήντα έννια του πρόβατα κι'  
έτρεξε νά βρη τό τρελλό χαμένο πρόβα-  
το». "Η άπελπισμένη καρδιά του Μανώλη  
έβρισκε καινούργιο θάρρος στην προσδο-  
κία. Και νά! τό τρελλό, τό χαμένο πρό-  
βατο είχε βρεθί κι' έτρεχε τώρα μέσα  
στα χρυσά λουλούδια. "Ό Θεός είχε άκού-  
σει την προσευχή του.

Την προσευχή του... Τις Κυριακές, στην  
έκκλησία του χωριού κι' όσες φορές τύ-  
χαινε στη Μητρόπολη της χώρας ή στα  
μικρά, άσπρα ζωκκλήσια, ή έπιθυμία του  
άνέβαινε ίδια άκλόνητη, ίσια σά φλόγα

λαμπάδας.

"Η καρδιά του Μανώλη ξεμπρόσταινε  
τή Μαρουσώ, θαμπωμένη ξάνοιγε τις πα-  
ληές άγαπημένες μορφές... ή γιαγιά της...  
ή μητέρα της στο κρεβάτι του θανάτου:

«Πρόσεξε Μανώλη, γράψε καλά, νά μη  
γυρίση ή Μαρουσώ στο σπίτι... Κι' ό Θεός  
βοηθός, Μανώλη...».

"Ό Θεός βοηθός!

"Η Μαρουσώ περίμενε μέ τό κλειδί στο  
χέρι. "Ό Μανώλης στάθηκε κοντά της  
μπροσ στην κλειστή πόρτα. "Εκείνη ρώ-  
τησε:

—«Ποιός πότιζε τό τρισάι...; ποιός φύ-  
τεψε τά βασιλικά φέτο;»

"Ό Μανώλης δέν άπάντησε.

—«'Εσύ, Μανώλη;—ρώτησε πάλι κι' ή  
φωνή της έτρεμε, (έσύ, μέ περίμενες;...».

—«Πάντα».

Ποιός μίλησε; "Η φωνή πού ύψώθηκε ή-  
ταν μιá πρωτόγνωρη, μι' άγνωστη φωνή,  
πουμοιαζε βγαλμένη άπ' την ίδια την καρ-  
διά της μαγιατικής μέρας, άπ' τόν γαλα-  
νόν αίθέρα, άπ' όλα τά λουλούδια πού  
χρύσιζαν στο φώς.

Κι' οί μελίσσες και τό μικρό άεράκι γέ-  
μιζαν τά πάντα μέ την καινούργια γύρη...

"Η Μαρουσώ κρατούσε άκόμα τό κλει-  
δί στο χέρι και κοίταζε την πόρτα.

—«Μή φοβάσαι, Μαρουσώ», της είπε σι-  
γά ό Μανώλης.

Και τό κλειδί δέν έτριξε στην πόρτα  
όπως γίνεται πάντα στα σπίτια πού έχουν  
μείνει χρόνια κλειστά. Γλύστρησε μαλακά,  
άθόρυβα, σά νά μήν είχε πάψει ούτε μιá  
μέρα τη δουλειά του. "Η Μαρουσώ δέ φο-  
θήθηκε όταν άνοιξε τό σπίτι, γιατί τό σπι-  
τι τη δέχτηκε μέ την παληά, γνώριμη δ-  
ψη του. Στο σοφά φέγγανε τά κεντητά  
στρωσιδια της μητέρας. Κι' ή Μαρουσώ  
περπάτησε σά σ' όνειρο στη μεγάλη σάλ-  
λα...

"Ό Μανώλης την πλησίασε.

—«Κάθησε, Μαρουσώ—είπε—είσαι κου-  
ρασμένη. Κάθησε νά σε φιλέψω όπως θά-  
κανε ή γιαγιά».

"Εκείνη, μικρό ύπάκουο κορίτσι, κάθη-  
σε στην άκρη του σοφά. "Ό Μανώλης ά-  
νοιξε τό ντουλάπι του τοίχου. Δυό έκστα-

τικά μάτια παρακολουθοῦσαν κάθε του κίνησι. "Εβγαλε τὸ θαλασσι βάζο. "Εκεῖ φύλαγε πάντα ἢ γιαγιά τῆ ροδοζάχαρη...

—«Κάθε ἀνοίξι—ὁ Μανώλης χαμογελοῦσε λίγο ντροπαλά—μάζευα τὰ τριαντάφυλλα κι' ἢ μάννα ἔψηνε γλυκό. "Όταν πέραγε ἢ ἀνοίξι κι' ἔστερα τὸ καλοκαίρι, τότε ξέραμε πὼς δὲ θάρθης πιά. Χαρίζαμε ὀλόκληρο τὸ βάζο γιὰ τὸ συγχώριο τῶν πεθαμένων σου.—Πιὸ δειλὰ ἀκόμα πρόστεσε: Γιατί ἐγὼ πίστευα πὼς θὰ γύριζες μιὰν ἀνοίξι κι' ἤθελα νὰ τὰ βρῆς ὅλα σάν καὶ τότε...».

"Όλα σάν τότε...

—«Δὲν ἐξεράθηκε λοιπὸν ἢ τριανταφυλιά;» ρώτησε ἢ Μαρουσῶ.

—«"Ελα νὰ τὴν καμάρωσης τὴν τριανταφυλιά», ἀπάντησε καὶ τὰ μάτια του ἦταν τρυφερά, τόσο τρυφερά, ἀπαλά σάν τὰ καινούργια φτερά τῶν μικρῶν πουλιῶν.

Τὸν ἀκολούθησε. Ποῦ θὰ τὴν πήγαινε; "Όπου ἤθελε, ὅπου τοῦ ἄρεσε. "Η ζωὴ ἄπλωνε μπροστὰ τους τὸ φωτεινὸ τῆς δρόμο, χωρὶς τέλος.

Μιά φωνή: «Παιδί μου, τὰ παλιὰ τελειώσανε..., μιὰ καινούργια ζωὴ ἀρχίζει γιὰ σένα... Μὴ φοβηθῆς, μὴ στρέψης τὸ κεφάλι πίσω... "Όσο ἀπίστευτα ἴμορφα κι' ἂν σοῦ φαντάξουν ὅλα, μὴ φοβηθῆς... Εἶν' ἀλήθεια...». Καὶ τὰ λόγια τοῦ ἀγνωστοῦ ἱερέα ποῦ τῆς εἶχε δώσει τὴ συχώρεση ἀνέβηκαν γλυκὰ στὴ θύμησί τῆς. "Επρεπε νὰ τὸ πιστέψῃ: ἀπὸ χτές εἶχε ξανά τὴν καινούργια, τὴν ἀπιαστικὴ καρδιά τῆς ἔτοιμη γιὰ κάθε μεγαλεῖο.

Διάβηκε τὸ κατῶφλι. Πλησίασε στὸ παράθυρο. "Η τριανταφυλιά ἦταν διπλὴ καὶ σκάλωνε τώρα ψηλά στὸ παράθυρο. Οἱ μαλακὲς πράσινες πλαγιὲς ἠσούχαζαν τυλιγμένες στὴ χρυσοῦ ἄχνη τοῦ ἡλίου καὶ κάτω μακριά, ἔλαμπε ἀσημένια ἢ θάλασσα.

—«Μανώλη, ρώτησε σιγὰ ἢ Μαρουσῶ, γιὰτὶ τὰ φροντίζατε ὅλα γιὰ μένα, ἐσὺ κι' ἢ μάννα σου;»

—«"Εγὼ;—ἔκανε ὁ Μανώλης—. "Εγὼ... εἶπα στὸ Θεὸ ἀπὸ πολὺ μικρὸς νὰ σὲ κἀνω γυναῖκα μου. Θὰ σὲ περιμένα πάντα, πάντα... Κι' ἂν δὲ γύριζες ποτέ... θὰ σὲ

περίμενα ἀκόμα... θὰ περιμένα νὰ σ' ἀνταμῶσω στὴν ἄλλη ζωὴ—τὴ φωνὴ ἤχοῦσε σάν καθάριο μέταλλο. Νοιώσω το, Μαρουσῶ, ὡς τὸ νοιώθω ἐγὼ. Οἱ δυὸ ζωὲς μας εἶναι σημόνι καὶ φάδι. Πρέπει νὰ συνεργάσουμε μιὰ καινούργια ζωὴ ποῦ νὰ λαμποκοπᾷ, ὁμοια ἐτούτη ἢ μέρα, μπροστὰ στὸ Θεό. «Μιά ζωὴ νὰ βουτᾷ τις ρίζες τῆς βαθεῖα στὴ γῆ καὶ τὰ ψηλὰ κλωνιά τῆς ν' ἀνθίζουσε στὸν οὐρανό», κατὰ πὼς λέει ὁ παπὰ Μάρκος...».

Σώπασε μιὰ στιγμὴ καὶ κοίταξε τὰ μάτια τῆς ποῦ ἀστράφτανε τὰ δάκρυα. Συνέχισε:

—«"Όσο γιὰ τὴ μάννα... Θὰ σοῦ πῶ κάτι ποῦ δὲ σοῦ τῶχα ἱστορήσει στὸν παλιὸ καιρό.—"Απόστρεψε τὸ βλέμμα—. "Η ἀδερφή μου ἔφυγε κι' ἐκεῖνη γιὰ τὴν "Αθήνα στὰ δεκάξη τῆς χρόνια. "Εκεῖ... Γύρισε στὸ νησί μὰ δὲν ἀνέθηκε ποτέ πιά ζωντανὴ στὸ χωριό. Μιά μέρα ἢ θάλασσα ἔβγαλε τὸ σῶμα τῆς κοντὰ στὸ ξωκκλήσι τοῦ Σταυροῦ, στὰ χτήματά μας. Τὴν ἦρε ὁ πατέρας μου. "Εκρυψε τὸ σῶμα στὸ κελλὶ καὶ, νύχτα, τὸ φόρτωσε στὸ μουλάρι καὶ τὸ γύρισε στὸ χωριό. Κανεὶς ξένος δὲν ἔμαθε ποτέ τίποτα, παρεκτός ὁ παπὰ Μάρκος, ἢ γιαγιά κι' ἢ μάννα σου. Γι' αὐτὸ ἢ δική μου μάννα μερόνυχτα δεότανε γιὰ σένα. Πίστευε ὅτι ἂν σοῦδινε βοήθεια νὰ γυρίσης στὴν πατρίδα, θὰ χάριζε ἀνάπαψη στὴν ψυχὴ τῆς πεθαμένης».

Τὰ δάκρυα βρέχανε τὸ πρόσωπο τῆς Μαρουσῶς.

—Καυμένη μάννα..., ψιθύρισε, καυμένη Μανώλη... Πόση λύπη, πόση λύπη...

"Ο Μανώλης σώπαινε. "Η Μαρουσῶ σιγὰ σκούπιζε τὰ δάκρυά τῆς. Κάποτε ἔσκυψε στὸ παράθυρο κι' ἄπλωσε τὸ χέρι. "Ενα ὀρθάνοιχτο τριαντάφυλλο ἀνθίζε ὀλομόναχο στὴν κορφή τῆς τριανταφυλιάς. Τῶκοψε. Συλλογισμένη τὸ κοίταξε λίγα λεπτά κι' ἔστερα σήκωσε τὰ μάτια.

—«Μανώλη, εἶπε, τὸ μπουμπουκι πάει... "Όμως ἐτούτο τὸ τριαντάφυλλο, μπορεῖς νὰ τὸ κοιτάξης ὡς τὴ βαθεῖα καρδιά του καὶ νὰ μὴ φοβάσαι πιά...».



## ΕΞΑΙΡΕΤΙΚΟΣ ΦΟΡΤΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ...

Γιὰ νὰ ξεξαλιστῆ ἀπὸ τὴ δουλειά, ὁ κ. Διευθυντῆς τοῦ ὑποκαταστήματος τῆς «Γραπῆς Καλῆς Πίστewος», στάθηκε μπροστὰ στὸ ἀνοιχτὸ παράθυρο ποὺ βλέπει στὸ λιμάνι. Ἡ ἐλαφροῦ ἀνοιξιὰτικὴ αὐρα, ἔφερε στὰ ρουθούνια του μιὰ μυρουδιά θάλασσας, πίσσας καὶ καναβιοῦ. Ἐξω, ἕνα καίτι βυθισμένο ὡς τὰ μπούνια στὸ νερό, ξεφορτώνει σακκιά τοιμένο καὶ βέργες-σίδηρο γιὰ τὴν ἀνοικοδόμησι. Οἱ ἐργάται μὲ γυμνὰ τὰ μπράτσα καὶ ἀνασκοιμπόμενα τὰ πανταλόνια στὶς μπρούτζινες γάμπες τους, περνοῦν σβέλτα ὁ ἕνας πίσω ἀπὸ τὸν ἄλλο πάνω στὸ μαδέρι ποὺ γεφυρώνει τὴν προκυμαία μὲ τὴν κουπαστὴ τοῦ καϊκιοῦ καὶ πετοῦν τὰ τσουβάλια ἀπὸ τὶς ρομαλέες πλάτες τους στὰ μακρὰ ἀμάξια ποὺ περιμένουν ἔξω. Γιὰ μιὰ στιγμὴ τρυπώνει ἀνάμεσα τους καὶ περνάει τὸ μαδέρι ἕνας πιτσιρικός—τοῦ καπετάνιου παιδι φαίνεται—καὶ φέρνει μέσα στὸ καράβι, πανηγυρικά, τὴν ἀναστάσιμην πλουμιστὴ ἄσπρη λαμπάδα του. Τὴ δείχνει ἀπὸ μακρὰ μὲ καμάρι στὴ μάνα του ποὺ κάθεται στὴν πλώρη, κοντὰ στὸν μαῦρο καραβόσκυλο.

Μέγα Σάββατο σήμερα.

Ὁ κ. Διευθυντῆς συνεχίζει τώρα τὶς ἀπαντήσεις στὴν ἀλληλογραφία του. Σ' αὐτὸ τὸ γράμμα ἕνα γνωστὸ κοινοφελὲς σωματεῖο ζητοῦσε τὴν πρωτοβουλία του γιὰ νὰ ἐπεκταθῆ καὶ στὴν πόλι τους ἕνας τομεὺς τοῦ ἔργου προνοίας...

Ἐσκέφθηκε λίγα δευτερόλεπτα. Ἐπειτα, συνέταξε εὐκόλα τὴν ἀπάντησι:

«Ἀξιότιμὲ κύριε πρόεδρε. Παρακολουθῶ πάντοτε μὲ θαυμασμόν τὴν ἄνωγαν κοινωνικὴν καὶ ἀναμορφωτικὴν σας προσπάθειαν, τῆς ὁποίας ἡ ἀπήχθους φθάνει καὶ εἰς τὴν πόλιν μας. Παρακαλῶ νὰ δεχθῆτε τὸ θερμότατον συγχαρητήριόν μου γιὰ τὸ λαμπρὸν ἔργον σας... Ἀνυπόμικτος ὁμως διότι ἐξαιρετικὸς φόρτος ἐργασίας καὶ ποικίλαι ὑποχρεώσεις δὲν μοῦ δίδουν τὸν χρόνον

νὰ βοηθῆσω καὶ ἐγὼ εἰς τὸ θαυμάσιον αὐτὸ ἔθνικόν ἔργον. Δέξασθε κλπ. κλπ.»

★

Πλησιάζει τὸ μεσημέρι. Δὲν θὰ ἀργήσουν νὰ φύγουν σήμερα. Εἶναι ἡμαρτία. Ἐπειτα δυὸ ἡμέρες σχόλη. Λίγο παραπάνω ἔντρος, οἱ δέξιτες, μὲ τὶς παντοῦφρες στὸν ἥλιο τῆς βεράντας... Θὰ ρίξη καὶ μιὰ ματιά στὸν κῆπο τώρα ποὺ ὅλα τὰ κλαριά σκαίζου ἀπαλὰ τοὺς βλαστοὺς των. Τί ὀραία ἡ ἀτιμόσφαιρα αὐτὴ «τῶν μεγάλων ἑορτῶν τῆς Χριστιανωσύνης»! Ἐχτίτησαν στὴν πόρτα. Εἶναι ἕνας ὑπάλληλος τοῦ ὑποκαταστήματος. Τὸν συνοδεύει μιὰ κοπέλλα.

—Ἐπιτρέψατέ μου κ. Διευθυντά, νὰ σᾶς συστήσω τὴν μνηστὴ μου. Θὰ ἤθελε νὰ σᾶς μιλήσῃ γιὰ μιὰ ὑπόθεσι γενικωτέρου ἐνδιαφέροντος...

—Ἄ, μπᾶ, εἶσαι ἀρραβωνιασμένος, Κώστα; Τὰ συγχαρητήριά μου δεσποινίς!... Τὸ ξέρετε πὼς μᾶς πέρνετε τὸν καλύτερον ὑπάλληλο; Καθῆστε...

Τὸ παρουσιαστικὸ τῆς νέας προδιαθέτει εὐνοϊκᾶ. Ἀπλὸ μὰ καλαίσθητο ντύσιμο, χαρούμενο πρόσωπο καὶ στὰ χαρακτηριστικὰ ἕνας τόνος δυνάμεως ποὺ δὲν τὴν ἀρνεῖται στὸ «ἀδύνατο φίλο», ὁ ἀγῶνας γιὰ τὴ ζωὴ.

—Εἶμαι στὴ διάθεσί σας, δεσποινίς!

Ὁ ὑπάλληλος ζήτησε τὴν ἄδεια νὰ ξαναγυρίσῃ στὴ δουλειά του.

★

Ἡ νέα μπῆκε ἀμέσως στὸ θέμα τῆς.

—Ἐχω ἀκούσει πολλὰς φορὰς ἀπὸ τὸν μνηστῆρα μου γιὰ τὰ ἀνώτερα αἰσθηματά σας καὶ θεώρησα καθήκον μου νὰ ζητήσω τὴ βοήθειά σας σὲ μιὰ γενικώτερη προσπάθεια κοινωνικὴ καὶ φιλανθρωπικὴ. Στὴν πόλι μας ἔχει πέσει στὰ ἀδύνατα χέρια μιᾶς μικρῆς ὁμάδος ἐργαζομένων κοριτσιῶν... Νά, σ' αὐτὸν τὸν ἀπολογισμό θὰ δῆτε τί

ἔχει γίνει ὡς τώρα στὴν Ἑλλάδα γι' αὐτὸ τὸ ἔργο. Φιλοδοξήσαμε νὰ μὴν ὑστερήσῃ ἡ πόλις μας.

Τοῦ ἔδωσε ἓνα βιβλιαράκι. Ὁ Διευθυντὴς τὸ πῆρε στὰ χέρια του, τὸ ἀνοίξε, γύρισε μερικὰ φύλλα μὲ ἄτονο ἐνδιαφέρον. Ἔτσι ἀνακάλυψε ὅτι τὸ γράμμα ποῦ εἶχε λάβει δὲν ἦταν ἄσχετο μὲ αὐτὴ τὴν ἐργασία.

Ἡ κοπέλλα συνεχίζει:

—Πρέπει νὰ γίνετε συνεργάτης... Θὰ μπορούσατε τόσο πολὺ νὰ βοηθήσετε ἀπὸ τὴν θέσι ποῦ ἔχετε! Καὶ ἀκόμη νὰ παρακανήσετε καὶ ἄλλους νὰ βοηθήσουν.

Ὁ συνομιλητὴς τῆς ἐσήκωσε τὰ μάτια καὶ τὴν ἐκύτταξε μὲ κάποια στενοχώρια.

—Δυστυχῶς, σήμερα δὲν βρῖσκει κανεὶς τέτοια προθυμία. Ξέρετε πῶς σκέπτεται ἡ κοινωνία μας... Ἀπὸ τὴ δουλειὰ στὰ καφενεῖα τῆς παραλίας, λίγη πολιτικὴ, κινηματογράφος καὶ κανένα ποκεράκι τὸ βράδυ. Αὐτὸ εἶναι ὅλο. Δύσκολο τὸ ἔργο ποῦ ἀναλάβατε...

Τὸ κορίτσι πῆρε μιὰ βαθειὰ ἀναπνοὴ καὶ πρόσθεσε μὲ θερμὴ φωνή.

—Πόσο εἶναι σωστὰ τὰ λόγια σας! Εἶναι θλιβερὸ αὐτὸ ποῦ βλέπει κανεὶς στὴν πόλι μας. Τρεῖς σύλλογοι ποῦ ἄλλοτε ἀνθοῦσαν, δὲν ἔχουν καμμιά ζωντανὴ δρᾶσι. Τὰ θήματα τοῦ πολέμου, τόσες πτωχὲς οἰκογένειες ἐγκαταλελειμμένες ἀπὸ τὴν κοινωνία μας! Καὶ ἂν πῆτε γιὰ πνευματικὴ κίνησι; Ἡ βιβλιοθήκη μας ἔκλεισε, οἱ μορφωμένοι μας δὲν ἀνοίγουν τίποτε ἄλλο νὰ διαβάσουν ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐφημερίδα. Νέκρα, νέκρα... Σὰς βεβαιῶ, ἂν δὲν ἤξερα—καὶ δὲν ζήλευα—ὅ,τι γίνεται σήμερα στὶς περισσότερες πόλεις τῆς Ἑλλάδος, θὰ εἶχα ἀπογοητευθῆ καὶ ἐγώ...

Ἄπ' ἔξω ἀκούστηκε δυνατὸς θόρυβος. Ἔνα βαυροφροτωμένο ἀμάξι μὲ τοιμέντα καὶ βέργες-σίδερο ξεκίνησε πάνω στὸ καλντερίμι.

Ἡ κοπέλλα γύρισε ἀσυναίσθητα τὸ κεφάλι τῆς καὶ κύτταξε, μέσα ἀπὸ τὰ τζάμια τῆς μπαλκονόπορτας στὴν παραλία. Σὰν νὰ τῆς ἐνέπνευσε τὸ θέαμα νέες σκέψεις, εἶπε μὲ κάποια μελαγχολία στὴ φωνή:

—Καὶ πῶς νὰ γίνῃ ἔπειτα ἀνοικοδόμησις στὸ ρημαγμένο τόπο μας ἂν δὲν γίνῃ

πρῶτα μιὰ πνευματικὴ ἀνοικοδόμησις!

Σήκωσε τὰ μάτια τῆς, γεμᾶτα ἀποφασιστικότητι καὶ κάποια λάμψη ἐλέγχου καὶ κύτταξε τὸν συνομιλητὴ τῆς.

...Τοῦλάχιστον, ἐκεῖνοι ποῦ καταλαβαίνουν αὐτὴ τὴν ἀνάγκη πρέπει νὰ ἐργασθοῦν γιὰ τὴν πόλι μας.

Ὁ Διευθυντὴς ἔφερε τὸ βλέμμα του ἔξω στὰ κατάρτια τοῦ καϊκιῦ ποῦ κουνιῶνταν ἀργὰ πότε δεξιὰ πότε ἀριστερά, σὰν ἓνα ἀνάστροφο ἐκκορμῆς, καθὼς τὸ ἐλαφρὸ κυματάκι λικνίζει τὸ καΐκι.

—Ὅτι πρέπει νὰ γίνῃ κάτι... Ναι, πρέπει!... Ψιδύρισε. Δὲν ὑπάρχει ὁμοῦς ὁ ἀπαραίτητος χρόνος.

Ἡ κοπέλλα ἀπάντησε ἀπλᾶ:

—Ξέρω κάποια κυρία—μητέρα μὲ ἑπτὰ παιδιά—ποῦ μᾶς βοηθεῖ. Πτωχὴ γυναῖκα καὶ βρῖσκει καιρὸ νὰ κἀνῃ ἐπισκέψεις τακτικὲς στὸ Νοσοκομεῖο... Μαθαίνω γιὰ φαντάρους καὶ ἀξιωματικούς μας ποῦ τρέχουν πρωί-βράδυ στὰ βουνὰ καὶ τὴν ὥρα τῆς ἀναπαύσεως των—μου τὰ γράφει ὁ ἀδελφός μου—θὰ δουλέψουν πάλι γιὰ νὰ σκορπίσουν γύρω τους, στοὺς συναδέλφους μὴ καὶ στὰ χωριά, ἓνα μῆνιμα χαρᾶς καὶ ἀκόμα δύναμι καὶ πίστι... Ξέρω κάποια φίλη μου, κόρη συνταξιούχου, ποῦ ράβει νύχτα-μέρα, γιὰ νὰ συντηρήσῃ τὴν γρηὰ μητέρα τῆς καὶ τὰ τρία ἀδελφάκια τῆς, αὐτὴ θὰ μαγειροῦσῃ, τὰ τρέξῃ ἔξω... Θὰ ρῶ καὶ τὴν ὥρα νὰ μορφωθῇ διαβάζοντας καὶ ἀκόμα νὰ βοηθήσῃ καὶ τὸ περιβάλλον τῆς...

Ὡ, μὴ νομίζετε πῶς δουλεύουν γιὰ τὸ κοινὸ καλὸ οἱ ἄνεργοι καὶ οἱ ραντιέρηδες!

Ὁ Διευθυντὴς ἐκύτταξε μὲ θαυμασμὸ τὸ κορίτσι αὐτὸ ποῦ εἶχε τὴν δύναμι νὰ ἀλλάξῃ τὴν ἀτμόσφαιρα γύρω του.

—Σὰς εἶπα δεσποινίς, πῶν, ὅτι ἀρραβωνιστήκατε τὸν καλύτερο ὑπάλληλό μας.. Νομίζω ὅτι μπορῶ, τώρα ποῦ σὰς γνώρισα, γὰ πῶ στὸν Κώστα ὅτι παίρνει τὸ καλύτερο κορίτσι τῆς πόλεώς μας! Μαντεύω μάλιστα ποῖα εἶναι αὐτὴ ἡ φίλη σας ποῦ ἀναφέρατε προηγουμένως. Καί... Καὶ ντρέπομαι γιὰ λογαριασμὸ πολλῶν ἀνδρῶν!

★

Τὴν ἔφερε ὡς τὴν πόρτα τοῦ γραφείου. Ἐκεῖ κοντοστάθηκε.

—Θὰ μοῦ ἐπιτροῦψετε μιὰ ἐρώτησι...

—Πολύ εὐχαρίστως!

—Τί σᾶς γεμίζει μὲ τὴν πεποιθησι αὐτή, μὲ τὴν πίστι στὸ ὠραῖο ἔργο σας;

Ἡ νέα τὸν κῦτταξε κατάματα μὲ ἓνα βλέμμα γεμάτο φῶς.

—Ἡ ντροπή, εἶπε.

—Πῶς;!...

—Προχτές τὸ βράδυ, στὰ δώδεκα Εὐαγγέλια ἤμουναι κι' ἐγὼ στὴ Μητρόπολι — σᾶς εἶδα καὶ σᾶς μὲ τὴν κυρία σας... Δὲν ὑπῆρχε χῶρος νὰ πῆσι βελόνα. Τόσος κόσμος! Στὴ μέση ὁ ἑσταυρωμένος, μὲ ἀνοιχτὰ τὰ χέρια, σκυμμένο κεφάλι, φορτωμένος στεφάνια ἀπὸ ἀνθη. Καὶ μιὰ ἰδέα γύριζε στὸ μυαλό μου ὅλη τὴν ὥρα, μέσα στὴν κοσμοσυρροή: Τόσοι καλοπροαίρετοι ἄνθρωποι γύρω Του... Ἄν δούλευαν ὅλοι αὐτοί... Ἄν δουλεύαμε γιὰ νὰ βλέπη ἡ κοινωμία ζωντανὸ τὸ Εὐαγγέλιό του, ὄχι μὲ τὰ λόγια... Τότε μιὰ καινούργια Ἑλλάδα θὰ ξαναγεννιότανε!... Καὶ αἰσθάνθηκα ντροπή γιὰ τὰ στεφάνια, τὰ βαριά, τὰ ἄκαρπα στεφάνια πού εἶχε κρεμάσει πάνω στὸν Σταυρὸ τὸ πλῆθος τῶν ὀπαδῶν Του... Ἐνόμιζα πὼς πίεζαν περισσότερο τὸ ἀκάνθινο στεφάνι.

★

Ἄν κ. Διευθυντῆς ἐγύρισε ἀργὰ ἐμπρὸς στὸ παράθυρο. Τὸ καίρι ἔχει ἐλαφρώσει ἀπὸ τὰ τοιμῆντα. Τὸ σκαρί του σηκώθηκε

ἀρκετὰ ἔξω ἀπὸ τὰ νερά. Οἱ ναῦτες ἔχουν σταματήσῃ πιὰ τὸ ξεφόρτωμα κι' ἀνεβάζουν θάλασσα μὲ τὸν κουβὰ γιὰ νὰ πλύνουν τὸ κατάστρωμα. Στὴν πλώρη ἡ γυναῖκα τοῦ καπετάνιου χτενίζει καὶ σιγουρίζει τὸ ἀγοράκι τῆς γιὰ τὴν Λαμπρὴ πού φτάνει σήμερα. Ἐκεῖνο κρατᾷ πάντα τὴν ἄσπρη λαμπάδα στὸ χέρι του.

—Τὰ τοιμῆντα τῆς ἀνοικοδομήσεως καὶ ἡ λαμπάδα ἡ ἀναστάσιμη... Ὅχι καὶ τόσο ἄσχετες εἰκόνες, σκέφθηκε τώρα ὁ Διευθυντής.

Θᾶπρεπε νὰ ἀνάψη αὐτὴ ἡ λαμπάδα στὶς καρδιὲς ὄλων μας γιὰ νὰ ξαναφτιάξουμε τὰ γκρεμισμένα, γιὰ νὰ ξυπνήσωμε ἀπὸ τὴ νάρκη...

—Ξαναγύρισε ἔπειτα στὸ γραφεῖο του. Πῆρε στὰ χέρια τὸ γράμμα πρὸς τὸ Σύλλογο...

«Παρακολουθῶ πάντοτε μὲ θαυμασμόν... Ἐξαιρετικός φόρτος ἐργασίας καὶ ποιικιλία ὑποχρεώσεως μὲ ἐμποδίζουν...».

Ντροπή!...

Ἐγύρισε τὸ κεφάλι... Ποιὸς μίλησε; Φυσικά, κανεὶς ἄλλος. Εἶναι μονάχος του. Κανεὶς ἄλλος ἐκτὸς ἀπὸ τὴν συνείδησί του...

★

Αὐτὸ τὸ κορίτσι! Ἐτάραξε σήμερα τὰ λιμνασμένα νερά μέσα στὸ γραφεῖο τοῦ κ. Διευθυντοῦ.

ΟΥΤΙΣ





## Γ Α Λ Η Ν Η

Περίπατος στὸν παράδεισο.  
Σκιές καὶ βαθυσκότεινο δάσος.  
Πέρα, βουτούσε πορτοκαλένιος ὁ ἥλιος  
καὶ μᾶς ἔστελνε ὑποσχέσεις  
γιὰ τὸν αὐριανὸ θρίαμβό του.  
Καὶ πουλιά,  
χιλιάδες πουλιά  
ἔρχονταν μέσα στὰ πόδια μας  
νὰ χορτάσουν τὴν πείνα τους  
ἀπ' τὸ περίσσεμα τῆς ἀγάπης.  
Στὴ λίμνη ζοῦσε ἀκόμη  
ἡ εἰκόνα τοῦ πανέμορφου κύκνου  
καὶ στὰ κλαριά τῶν δέντρων  
πήγαινε ξένοιαστο τὸ φεγγάρι...  
Μακριὰ ἀκουγόταν τὸ τραγούδι  
τῶν εὐτυχισμένων ἀνθρώπων  
ποῦ εὐχαριστοῦσαν τὸ Θεὸ  
γιὰ τὴν ἀπειρη καλοσύνη του...  
Στὶς παλάμες μας βρήκαν  
καταφύγιο οἱ πεταλούδες.  
Γαλήνη.  
Οἱ γρόλοι τοιμάζονταν  
γιὰ τὸ βραδυνὸ τους κονσέρτο.  
Εἴμαστε μόνοι μεσ' στὸ ναὸ τοῦ Θεοῦ  
καὶ περιμέναμε τοὺς ἀδελφούς μας.  
Νύχτα,  
κατέβα πιὸ γρήγορα σήμερα  
νὰ μᾶς μάθεις τὰ μικρὰ μυστικά σου.  
Θὰ μᾶς σκεπάσεις ὡς κοιμηθούμε,  
θὰ μᾶς ψιθυρίσεις λόγια τῆς ἀγάπης,  
ἱστορίες ποῦ ζῆσαν οἱ ἄνθρωποι  
πρὶν νὰ γνωρίσουν τὸ μίσος.  
Τὸ πρῶτ', θὰ ξυπνήσουμε  
μ' ἓνα ἀστέρι στὰ χέρια  
Καληνύχτα ζωή.  
Σήμερα ζήσαμε ὅλο τὸ βίο μας...



« ΣΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ ΤΟΝ ΚΑΙΡΟ, »

Ὁ βαθὸς πόθος ὄλων μας, τὸ αἷτημα τῆς ἐποχῆς μας, ἡ εἰρήνη, εἶναι σήμερα πραγματικότερη. Γι' αὐτὴν χύθηκα τόσο αἷμα πού ποτίσε ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη τὴν Ἑλλάδα· γι' αὐτὴν προσέφερε θυσία τὰ νεῖατα τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατιώτου. Μὲ τὴν προσδοκία τῆς καὶ τὸ δράμα τῆς κλειστήσαν τόσο μάτια ἡρώων. Ἡ σημερινὴ ἐποχὴ εἶναι ἕνα τέλος καὶ μιὰ ἀρχὴ συγχρόνως. Τέλος τῆς φρίκης τοῦ πολέμου— πού ἦταν φυσικὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀποστασίας τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου— καὶ ἀρχὴ μιᾶς εἰρηνικῆς, ἀνατολῆς μιᾶς καινούργιας μέρας. Ἡ διεθνῆς ὁμοῦ ἀτμόσφαιρα εἶναι ἠλεκτριζομένη καὶ αὐτὸ δὲν ἄφησε καὶ τὴν ἑλληνικὴν ἀνεπύρηνη. Ἡ ἀδελφότητα καὶ ἡ ἀγάπη γιὰ τὴ σταθερότητα τῆς εἰρήνης— εἶναι τώρα καὶ ἡ βίμβα ὁρογόνου— ἐπικρατοῦν ὑπερτα ἀπὸ τὴν παγκόσμια ἀναστάσιση. Καὶ ἡ ἠρωϊκὴ γενιά τῆς γῆς— ἡ πατρίδα μας— ἀναπνεύει αὐτὴν τὴν ἀδελφότητα.

Καὶ γιὰ τὴν ὅλα αὐτὰ; Πῆγαν ἄραγε χαμένες οἱ θυσίαι μας, ὁ ἠρωϊσμός μας; Καὶ μένουσιν μόνο τὰ ἐθλίνα πόδια καὶ τὰ τυφλά μάτια— δειγμάτια μιᾶς δόξας χαμένης;

Ὅχι, δὲν πῆγαν χαμένα. Μόνο πού δὲν ἔγινε πέρα γιὰ πέρα ἡ ἀξιοποίησις τους καὶ κινδυνεύουσιν νὰ καταντήσουν μιὰ λαμπρὴ μὲν σελίδα τῆς ἱστορίας πού, ὁμοῦ ἀνήκει σὲ παρελθόν, χωρὶς νὰ ἔχη ἄμωσ ἀνέκτικτο σὲ παρόν. Ἡ διαρκὴς ἀπειλή τῆς εἰρήνης καὶ τὸ χάος διακηρύττουσιν τὴν ἔλλειψιν τῆς πραγματικῆς ἐκτιμήσεως τῶν πνευματικῶν ἀξιών καὶ συγχρόνως βροντοφωνοῦσιν ὅτι μόνο μιὰ πνευματικὴ θεμελίωσις θὰ δώσῃ ἕνα ἀδύρο καλύτερο ἀπὸ τὸ σήμερα. Καὶ γιὰ τὴν ἐπικράτησιν αὐτῶν τῶν πνευματικῶν ἀξιών καὶ μετὰ τῆ φοιτητικῆς νεολαίας τοῦ 1950 καλούμεθα νὰ δώσωμε τίς μάχας μας «στῆς εἰρήνης τὸν καιρὸ».

Μὲ διαφορετικὸ μᾶτι ἀντικρῶμε τὴ ζωὴ ὁ σημερινὸς φοιτητὴς ἀπὸ τὸν πρό δεκαετίας συνάδελφόν του. Οἱ καιροὶ τὸν ἔκαναν νὰ ὁριμώσῃ πρὸ γρήγορα; ἀντιμετωπίζει θαρραλέα τίς δυσκολίας κ' ἔχει πάρει σὲ σοβαρὰ τὴ ζωὴ. «Οἱ ῥωμαντισμοὶ» ἀνήκουσιν γιὰ τὴν πλειονότητα τῶν σημερινῶν φοιτητῶν σὲ παρελθόν. Ἠγετικά στελέχη στὴν ἀριαντὴ κοινωνία, ἔμελλε οἱ σημερινοὶ φοιτηταί, ὑπεύθυνα θὰ πρέπη νὰ καθορίσωμε τὴ στάσιμας στῆν κοσμογονία πού γίνεται στῆς ἡμέρας μας. Καὶ ἡ στάσιμας αὐτὴ θὰ εἶναι ἡ κατάφασις ἡ ἀρνήσις. Ὁδωτερότης δὲν χωρεῖ. Καὶ ἡ κατάφασις, ἡ θετικὴ προσφορὰ βρῖσκαται

μόνο σὲ μιὰ δόλοφουχη παραδοχὴ τῆς χριστιανικῆς πίστεως μὲ τὴν ἄμωση συνέπεια στὴν καθημερινὴ ζωὴ. Ἡ ἀρνήσις εἶναι τὸ μὲ κάθε τρόπο κτύπημα τῆς πίστεως αὐτῆς.

Θὰ βρεθῆ ἀράγες κανένας πού συνειδητὰ θὰ ἔνταχθῆ σὲ δεύτερο; Δὲν θέλωμε νὰ τὸ πιστέψωμε.

## ΕΠΑΡΧΙΑ ΚΑΙ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ

Σὲ δύο κατηγορίες θὰ μπορούσε νὰ τοποθετήσῃ κανεὶς τίς φοιτήτριες καὶ τῶν δύο ἑλληνικῶν Πανεπιστημίων. Καὶ ἡ διακρίσις αὐτὴ δὲν εἶναι ἰσοθῆ καὶ ἀρχῶν ἢ κοινωνικῶν τάξεων. Εἶναι ἡ διακρίσις πρωτεύουσῆς (ἐθῶ δὲπάγεται καὶ ἡ Θεσσαλονικῆ) καὶ ἐπαρχίας. Ἡ πλειονότητα ἀνήκει στὴ δεύτερη κατηγορία.

Ἀλήθεια! Ἀράγες δεσες, πού διαδοχικὴ ἀπὸ τὴν στοιχειώδη καὶ μέση ἐκπαίδευσιν, φοιτοῦν τώρα στῆς ἀνώτατες σχολὰς στὸν τόπον τῆς γεννήσεώς τους— στὴν πρωτεύουσα— σκέφθησαν ποτὲ τίς δυσκολίας τῆς συναδέλφου τους πού ἐκκίνησε ἀπὸ τὴν ἐπαρχιακὴ πόλιν ἢ τὸ χωριὸν; Πολλὰς ἐπαρχιώτισσες φοιτήτριες δὲν ἄφισαν τὸ πατρικὸ σπίτι μὲ τὸ ἀπολυτήριον τοῦ Γυμνασίου ἀλλὰ μὲ τὸ ἀπολυτήριον τοῦ Δημοτικοῦ γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσουν ἀπὸ 11 καὶ 12 χρόνων τοὺς κινδύνους καὶ τοὺς κόπους μιᾶς ἐξαστοῦς καὶ τελευταίως μιᾶς ὀκταετοῦς φοιτήσεως σὲ Γυμνάσιον.

Ἡρωϊκὴ καὶ ἀξία συμπαράστασις αὐτῆ ἡ προσπάθεια τῆς νεαρῆς Ἑλληνίδος πού μὲ ἀδωστο τὸν πόθο γιὰ μόρφωσι καὶ μάθησι βρῖσκαται σήμερα στῆς πανεπιστημιακῆς αἰθουσῆς. Δύναμι; θελήσεως καὶ θάρρος χρειάζεται. Γιατὶ ἔχει τόσο πολλὰ προβλήματα νὰ ἀντιμετωπίσῃ. Στάση, διατροφή, οικονομικὰ δυσχερή— καὶ γι' αὐτὸ δὲν εἶναι σπάνιον τὸ φαινόμενον τῆς φοιτητριάς πού ἐργάζεται καὶ σπουδάζει— προσαρμογὴ σὲ περιβάλλον τῆς πρωτεύουσῆς, τόσο διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ ἐπαρχιακόν. Ἀκόμη ἔχει ν' ἀντιμετωπίσῃ τὸ πρόβλημα τῆς συντροφιάς τῆς, τῶν ἀνθρώπων πού θ' ἀντικαταστήσουν σὲ πολλὰ τοὺς δικούς τῆς. Τίθεται ἐπίσης καὶ τὸ σπουδαιότερον πρόβλημα: τῆς κοσμοθεωρίας καὶ ἰδεολογίας τῆς. Βρῖσκαται στὴν πρὸ κρίσιμα καμπὴ τῆς ζωῆς τῆς καὶ γι' αὐτὸ δ, τὴ τώρα διαλέξει: θὰ τὸ ἔχη ἰσοθία συντροφία τῆς. Καὶ πόσες φορές ὅλα αὐτὰ τὰ ἀντιμετωπίζει μαζιμένα, ἰδίως τὸν κοῦτο καιρὸ. Καὶ γιὰ τὴν εὐαίσητην φυγῆς τῆς εἶναι πολλὰς φορές δυσδύνατα καὶ τότε ἕνα κῆμα ἀπογοητεύσεως τὴν πλημμυρίζει πού δὲν εἶναι διόλου ἀπίθανον νὰ τὴν ὀδηγήσῃ στὴν εἰ-

κολη λάσι — θυσιάζοντας όμως, ότι ευγενέστερο έφαι από το πατρικό της σπύτι.

Δέν ξεκίνησε όμως η νεαρή έπαρχιώτισσα μ' αυτιά τά θναίρα. Δέν φανταζόταν καν ότι μπορούσε ή πρωτεύουσα νά γίνη ό τάφος τοθ θησαυροθ της. Ποιά θέσι λοιπόν πύρι; Πώς σταθήκε απέναντί τους; Βάβαια και ή φυγή και τό «δέ βαρούσαι» — ίδίως σά ήθικά προβλήματα — βρέθη- καν σά λύσεις; λύσεις όμως πού έκαναν τά ζη- τηματά της πύο πολόπλοκα. Ένας μεγάλος αριθμός φοιτητριών από δλη τήν Ελλάδα με ήρωισμό πέταξε αθ ές τις «λύσεις». Γιατί αντιμετώπισαν με θάρρος και σθένος τά προβλήματα τους, αναμέτρησαν τις δυνάμεις τους; και πλη- αιδόντες ή μάλλον κάνοντας ζωή τους τή χρι- στιανική πίστι, έδωσαν τήν όρθότση και μονα- χική λύσι. Δέν θέρνονται από τους άνέμους της πρωτεύουσας πού μαρκίνουν κάθε ίκμάδα της ψυχής, δέν θαμπώνονται από τά πολόχρωμα φώτα της «θη»ής «ψυχηγωγίας». Έτάχθηκαν όπισθονα και με συνέπεια στό χριστιανικό έργο της φοιτητικής νεολαίας και βρήκαν τόν έαυτό τους. Χαίρονται τώρα τά ώραιότερα χρόνια της ζωής τους, τά φοιτητικά.

#### ΧΑΡΜΟΣΥΝΟ ΓΕΓΟΝΟΣ

Δέν πρέπει νά περάσθ απαρήτηρητό τό τό- σον εσχάριστο και έλπιδοφόρο γεγονός ότι 4.000 και πλέον φοιτητα και σπουδαστά παρηκολού- θησαν τήν Θεία Λειτουργία πού έγινε στή Μη- τρώπολι τήν «παγκόσμιον ήμέραν προσυχής τών φοιτητών» και κατόπιν έπήγαν στό μνημείο τοθ «Άγιοστου Στρατιώτου» για νά κατήσσουν στέ- φανο εις τους πασάντας συναδέλφους των και νά διαβάσουσ διάγγελμα πού έστειλαν σ' όλες τις φοιτητικές ένώσεις τοθ έξωτερικού. «Η ά- θρώα και δλόλογη συμμετοχή τοθ φοιτητικού κόσμου στήν εκδήλωσι αυτή της χριστιανικής πίστεως, και ή όμολογία των πού έγινε με τό διάγγελμα, αποδεικνύουν πόσο καλό είναι τό έμ- ψυχο θλικό πού εκπαιδεύεται σήμερα στά «Ανώ- τερα Έκπαιδευτικά Ίδρύματα».

Και δέν ήταν μόνο ή εκδήλωσι αυτή της φοιτητικής νεολαίας τών «Αθηνών. Και ή συμ- πρωτεύουσα της «Ελλάδος — Θεσσαλονίκη» είχε παρόμοιες εκδηλώσεις στήν ήμέρα της προσυ- χής. «Κατά τήν ήμέραν αυτήν, ένόησαν και ήμεις οι «Ελληνες φοιτητα τ-θ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης τάς δεήσεις μας μετά τών συνα- δέλφων μας όλων τών χωρών διά τήν παγίωσην της ειρήνης», είπαν στό διάγγελμα τους πού διεξείχθη σ' όλα τά Πανεπιστήμια τοθ κόσμου. «Άλλ' ή μοναχική λύσι τοθ δράματος της ά- νθρωπότητας, λέγουσ οι φοιτητα τών «Αθηνών, είναι ή έπιστροφή εις τήν χριστιανικήν Πίστιν, εις τόν άρχηγόν της Ειρήνης, τόν Κύριον και ότι είναι έπιβεβλημένη μια άδιάλειπτη προ- σπάθει έπιστροφής με πρωτεπόρον τήν σπουδά- ζουσαν νεολαν τοθ χριστιανικού κόσμου».

Άς εσχάρθωμ, δλη ή σπουδίζουσα νεολαία της πατρίδος μας νά αναδειχθ έντομα ή πρω-

τεπόρος για τήν δημιουργία της «καινούργιας «Ελλάδος» πού θα γίνη ό φίρος τοθ χριστιανι- κού πολιτισμοθ όλου τοθ κόσμου. Και ή ήμέρα αυτή άρχίζει νά ροδοχαράξθ.

#### ΠΡΟΣ ΑΛΛΟΥΣ ΤΟΜΕΙΣ

Η συμμετοχή τών φοιτητών στήν φθινοπω- ρινή προπάθει για τήν ένίσχυσι τών έπανα- πατριζ-μένων έδειξε για μια άκόμη φορά τήν ένότητα τ-θ κό μου τών σπουδαστών με τό θ- πόλοιστο έθνικό σύνολο. Μέσα από τόν «Ελλη- νικό λαό προέρχεται ό φοιτητής και ό σπου- δαστής και γι' αυτόν έτοιμάζεται νά έργασθ άθρη. Πρό πάντων για νά έπουλάσθ τά βαθύ- τερα τραύματα πού άφησε πάνω στό σώμα τοθ λαοθ αυτόθ ή κατοχή και άνταρσία.

Ένας σπουδαιότατος τομέος εις τόν όποιον καλείται από τώρα νά έργασθ κάπως πύο συ- στηματικά ό φοιτητής και ή φοιτήτρια είναι και ή συμμετοχή του στήν φροντίδα για χιλιά-δες όρφανά «Ελληνόπουλα. Ένα σώμα από μορ- φωμένους νέους και νέες θα πρέσθ νά είναι στή διάθεση της προνοίας τοθ όρφανού, για νά φρον- τίξθ για τήν διαπαιδαγώγησι τών παιδιών αυ- τών με τρόπο άδελφικό. Και μπορούν νά κά- μουν πάρα πολλά εις τόν τομέα αυτόν.

Ός τώρα τά εσχάριστα δεδομένα πού μας περο σίαζαν αι Παιδοπόλεις, όπου βρίσκονται 7.000 όρφανά παιδάκια, εις τά όποιε έργάσθη- καν με ζήλο και έπιτυχία πολλοί νέοι και νέες, έπιτρέπουν κάθε αισιοδοξία. Τό όρφανό παιδί, με τήν δύσκολη ψυχούσθησί του, ή άνοιξη τήν καρδιά του στόν όπ ύθονο φοιτητή, στόν φυσικό αυτό άρχηγό του, είτε στόν καθηγητή, είτε στήν ομάδα. Με τήν πολύτιμη βοήθεια τοθ με- γαλυτέρου φίλου του, τό όρφανό δέν θα μείνη σ' ένα περ θέρμο ψυχικό και κοινωνικό, σά μια πολύ έπικίνδυνη κατάστασι. Θα μπορεί νά ξε- λιθθ σ' ένα δημιουργικό «Ελληνόπουλο ίκανό ν' αντιμετώπισθ με θάρρος άλλα και με έπιτυ- χία τή ζωή.

#### ΕΥΤΥΧΙΣΜΕΝΑ ΧΡΟΝΙΑ

Τόσο σπάνια έκφρασις άλήθειας! Και όμως έτσι άποκαλεί τά σημερινά φοιτητικά μας χρό- νια, γνωστός έπιστήμων, εις έπιστολήν του προς τήν Χ.Φ.Ε.

«Λυπομαι, γράφει, διότι δέν είμαι και έγώ φοιτητής τώρα εις έπαχή κατά τήν όποian έπι- κρατούν εις τό Πανεπιστήμιον οι χριστιανοί φοι- τηται, άλλα δηήρξα εις τά έτη 1932-37 εις έπαχήν όρθολογισμοθ και όλισμοθ. Δι' αυτό ά- κριβώς σάς μακαρίζω για τήν ετύχια σας...»

Είναι δύσκολο άλήθεια νά έκτιμώσθ κανείς μια κατάστασι όταν αυτή ξελλίσσεται γυρω του. Αυτό συμβαίνει σά μετ. Οι δύσκολιες έόες σκλη- ρού άγώνος, ή έπιτυχία πού μόνο με πολύ μό- χθο στέκεται, τό μέγεθος τοθ αντικειμενικού σκοποθ, τοποθετημένα μέσα σά ένα πλαίσιον παγκοσμίου και έθνικού οσι-σμοθ, δίνουν στά ση-

μερικά φοιτητικά μας χρόνια μ'α τραχύτητα που λίγο θέλεις να την πάρης για δυστυχία.

Κάθε άλλο όμως! Ένα κύτταγμα τους από βψηλότερες σκοπιές, με ευρύτερη προοπτική δείχνει ότι τα χρόνια αυτά που κλούον σε μάχες και αγώνες, που άπαιτούν ήρωισμό — γι'αυτό τον όποιο άλλωστε είναι: πληρομένα τα νσιάτα — είναι ακριβώς γι' αυτό χρόνια χαράς, ευτυχισμένα. Και δέν μπορεί να είναι διαφορετικά μιά που ό φοιτητής σήμερα μπορεί να πραγματοποιή τις εδγανικότερες παρορμήσεις της ψυχής του.

#### ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΙΝΗΣΗ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Μιά γράφει ή Θεσσαλονίκη γιά την εργασία των φοιτητών και φοιτητριών της Χ.Φ.Ε. κατά τό α' τρίμηνο του 1960.

«Στό πλαίσιο των βασικών σκοπών της Ένώσεως, ή Ξση του παρυτήματος παρουσιάζει κατά τό τελευταίο τρίμηνο πλειοψηφίας εκδηλώσεις τόσο γιά την εσωτερική καλλιέργεια, των μελών της, όσο και γιά την γενικότερη συμβολή στη δημιουργία ενός χριστιανικού πολιτισμού. Τό 1960 αρχίζει με τή χριστιανική εργασία στον κοινωνικό τομέα: Έποικέφεις σε Νσοκομεία, Ίδρύματα, Γυναικείες Φυλακές από τό Β' Τμήμα όπου έτ θσαν οι βάσεις γιά μιά συστηματική αναμορφωτική εργασία. Μιά έκτακτη ανάγκη, ή τακτοποιήεις δεμάτων των φίλων του στρατού γιά τους στατισουμένους, έξυπηρετήθηκε από πολυάριθμη ομάδα μελών της Ένώσεως, φοιτητών της Ιατρικής. Άρκετές ευκαιρίες συκέντρωσαν και ά τό διάστημα αυτό π λιάος φοιτητές στην αίθουσα του Άποστόλου Παύλου, άλλοτε με τις διαλέξεις που κατά μήνα οργανώνονται γιά τά Χριστιανικά Μαθήματα («Δ κα ο και Ηθική» ήτο μιά με έμλητην τον Καθηγητήν του Πανεπιστημίου κ Χ Φραγκίσταν, «Έλλη ιστορία και Χριστιανισμός» μιά άλλη). Άλλοτε με τά βραδύα των «Ακτιών» με τό πλοίοιο οικουμενικό και ψυχγωγικό τους πρόγραμμα ή τις θοριατικές συκέντρώσεις του μορφωτικού τμήματος της Ένώσεως (έριτη Τριών Ίεραρχών κλπ).

Η συμμετοχή της Ένώσεως στην παγκόσμιο ήμέρα προσυχής των φοιτητών — διότιά στη γονομένη δήσει, συμμετοχή της χωριάς, ψήφισμα — μιά δύο έξορμήσεις γιά συμπληρωματική δικνομή δεμάτων επαναπατριτισμού σε παραμεθόρια χωριά και άλλες με διαφωτιστικές ομιλίες, οι τακτικές ραδιοφωνικές εκπομπές της χωριάς με όμια κλπ, οι έποικέφεις στα στρατιωτικά νοσοκομεία, ή εργασία του γραφείου της Προίνας του στρατιώτου ό τμήμας της άγάνης, ή οργανώσεις έποικέφισαν και έμλιών εις τά Γυμνάσια της Θεσσαλονίκης, είναι γγονόια που προτερόνυ θιτική συμβολή της Χριστιανικής Φοιτητικής Νεολαίας στην άνοικόδημο: της Πατρίδος επάνω στη μόνη άσφαλή βάση, την πνευματική θεμελίωση.

#### ΑΠ' Ο,ΤΙ ΛΕΓΕΤΑΙ

ΑΙ όμιλίες του Όλλανδου Καθηγητού της αρχαίας ιστορίας, της κλασικής αρχαιολογίας και των νεοελληνικών γραμμάτων κ. De Waele που έγιναν τελευταίως εις τό Πανεπιστήμιον των Άθηνών, έχαρακτηρήθησαν, και πολύ δικαίως, ως μιά θερράλεα όμολογία χριστιανικής πίστωσης και συγχρόνως ως ένα θερμόν εγκώμιον προς την Έλλάδα». Τά θέματα του, «ή Μακεδονία χώρα ελληνική ανέκαθεν», «ή πορεία του Μ Άλεξάνδρου εις την άνατολήν», «ό χρόνος της άριζέως του Άποστόλου Παύλου εις την Έλλάδα» κ.λ.π., ζωντανά, έπίκαιρα, άληθινά έξελίξιμα ενός άγνού φιλελληνισμού, ήλεκτρισαν την φοιτητικήν νεολαίαν.

— Σεις 24 Μαρτίου ώργανώθηκε, από τους Κυπρίους φοιτητές της Χ.Φ.Ε. «Κυπριακή έορτή». Μία σε μιά θερμή και συκινητική άτμόσφαιρα, παρουσιάστηκε από τρεις Κυπρίους φοιτητές ή έκκλησιαστική ιστορία της Κύπρου, ή πολιτική της ιστορία και ή κυπριακή λογοτεχνία. Ραδιοσκέτες με σκηνές από τό δημοψήφισμα, έπίκαιρα ποιήματα και τραγούδια έπλασίοναν την έορτήν, την όποίαν παρηκολούθησαν και έπίσημοι εκπρόσωποι του κυπριακού άγώνος. Ήταν πραγματικά μιά ώρα έπίκαιρα όπου έξεδηλώθη πόσο πηγάτο, πόσο όλόψυχο είναι διά τους Έλληνας οπουδιστές τό αίτημα της ένώσεως.

— Ο Καθηγητής της ιστορίας του Πανεπιστημίου Άθηνών κ. Νικ. Βλάχος, άναγερόμενος στην ελληνική επανάσταση του 1821 ειπεν ότι: «Η γαλλική επανάσταση δέν επάδρασαν επί τό δόδουλον Έλληνικών Έθνος διά των άρχών της. Αί αρχαι της έλευθερίας και της ισότητος ήσαν συστηματικόν μέρος του ελληνικού δημοσίου βίου ά έωσον. Ήτοι οι δόδουλοι Έλληνες δέν έχρειάζονταν να τάς διδαχθούν από την γαλλικήν επανάστασιν. Η επανάστασις του 1821 δέν είναι άπότοκος της θεωρίας περί κυριαρχίας του λαού, ούτε των νέων θεωριών περί οργανώσεως της κοινωνίας και του κράτους, ειθ, ειση γήθη ή γαλλική επανάστασις. Είναι άπότοκος δυναμικός και ίδιον κατά πολύ ή ψηλοτέρον: ή πίστις εις τον Θεόν, ή όρθόδοξος χριστιανική θρησκεία, ή πατρις και ή έντεθθεν παραγομένη γενικότερα Ήέα της έλευθερίας, άνεργον και καταθέον την επανάστασιν το 1821».

— Ο Καθηγητής της ψυχολογίας και των παιδαγωγικών κ. Σ. Καλλιόφας, κλείνοντας τό θέμα περί «Οιζινοδίασιν συμπλέγματος» άτόνιος προστά σε πικρό άνθρωπύριο από μετακπιδευσομένους δημοδιδασκάλους και φοιτητές ότι «ή κακτατροφή που επάφερε ή φρ Ψυχική θεωρία όπηρής τερρατία». Έμφανισθείς εις μίαν έποχην όλισμού, έπηθήτης την ψυχικήν έρήμωσιν της νεολαίας ή όποία αθαρσία κατέστη αδύνατον ν' άποκατασταθ. Συντέλεσε εις τό νέν έπαυήθη μιά άλυσ ή δυστυχία και εις την Έλλάδα, προάγουσα την άκολοσίαν από την όποίαν προέχονται πάμπολλα δεινά. Όμως

ήμας οι Έλληνες διαρχόμεθα κρίσιμους εποχές. Έγχοροι επιδιώκουν τον βιολογικόν μας αφανισμόν και θεωρία ως η φροδτική, την οποίαν δυστυχώς εξακολουθούν ακόμη δημοσιογράφοι και άλλοι τινές να διαδίδουν θά συνταλίσου εις την κατάπτωσίν μας». Ταλαιώνοντας δ κ. Καθηγητής έτόνισε και την ανάγκην, κάθε έκπαιδευτικός να αγωνισθῆ γιά τό κτύπημα τῆς θεωρίας αὐτῆς.

— Έδω θά θέλαμε νά προσθέσωμα και μιὰ ἀπερίφραστη δήλωσι: τοῦ Καθηγητοῦ τῆς Παιδιατρικῆς κ. Κ. Χωρέμη, ποῦ σέ πρόσφατο μάθημά του σχετικό μέ τήν ψυχική ἀνάπτυξι τοῦ παιδιοῦ, εἶπε στοῦς φοιτητάς: «Δέν πιστεύω, κύριοι, στόν φροῦδισμό».

Βέβαια, τό θέμα αὐτό ἔχει σχεδόν ἐξαντληθῆ μέσθ στήν ἐπιστήμη. Γιά μερικoὺς ὅμως ἐξακολουθεῖ νά ἀποτελῆ εὐκολο ἐκλαϊκευτικό ἔργο. Τουλάχιστο ἄς φύγη τό ἐπιχείρημα τῆς «ἐπιστημονικότητος» ἀπό τή μέση.

#### ΑΠ' ΟΤΙ ΓΙΝΕΤΑΙ

Ἡ νοσηρότης τῶν φοιτητῶν μας — ὅπως μαθαίνομα ἀπό ἓνα ἔντυπο τῆς ὑγειονομικῆς ἠηρησίας τῆς Δέσχης τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν — φθάνει τά 10%. Τά 5,95% ὀφείλονται στή φυματίωσι (1,15% εἰς ἀνεργόν κατάστασιν). Οἱ ἀριθμοὶ εἶναι εὐτυχῶς 5 φορές μικρότεροι ἀπό τοὺς κατοχικούς. Ἀλλά 5 φορές μεγαλύτεροι ἀπ' τοὺς προπολεμικούς. Ἐν ὅμως 10% τῶν φοιτητῶν μας ἔχουν ἀνάγκην «στοργικῆς ἱατρικῆς παρακολουθήσεως μέχρι παρατάσεως τῶν σπουδῶν των» δέν εἶναι δυνατόν νά δοθῆ καμμιὰ σοβαρῆ οἰκονομικῆ βοήθεια ἢ νοσηλεία εἰς ἱδρύματα, ἐλλείψει χρημάτων — ὅπως γράφει τό ἔντυπο. Ἡ ἠηρησία δίνει ἔτι, μπορεί περισσότερο, ἱατρικῆς συμβουλῆς, φάρμακα, ἀκτινολογικῆς και μικροβιολογικῆς ἐξετάσεως κλπ. Ἐλπίζει δὲ ὅτι μέ τήν ἀνίχνυσι, διάγνωσι και παρρηκολούθησι θά ἐλαττωθῆ στο ἔλάχιστο ἢ νοσηρότης μέσθ στήν προσχῆ πενταετία. Δέν μπορεί κανεῖς παρά νά εὐχθῆ τήν εὐδόησι μιᾶς τόσο εδεργειατικῆς και ζωτικῆς γιά τοὺς φοιτητάς μας ἔργασίας.

— Μία σέ ἓνα φιλικό περιβάλλον, σέ ἀτιμωφαίρα χαροῦμένη ἀπ' τὰ τραγῶδια και τῆ μουσικῆς οἱ φοιτηταί — μέλη τῆς Χ.Φ.Ε. — τῆς Νομικῆς, τῆς Παντείου και τῆς Α.Σ.Ο. και Ε. Ε. μαζί μέ πολλοὺς ἄλλους προσωπικημένους συναδέλφους τῶν Σχολῶν των, ἔχουν τήν εὐκαιρία ἐνὸς βραδυνοῦ.

Τά θέματα ποῦ τοὺς ἀπησχόλησαν ἦταν: Πῶς θέλουν τὸν κρατικό λειτουργό οἱ σημερινοὶ κραιοὶ καιροί. Γύρω ἀπό τήν προσωπικότητα τοῦ Ἀβραάμ Λίνκολν. Τέλος, ἀπό ἓνα δικηγόρον, μέλος τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων, ἔγινε εἰσήγησις ἐπὶ τοῦ θέματος τοῦ τί προσφέρει ὁ Χριστιανισμός εἰς τὸ δικαίον.

Ἀνάλογο βραδυνοῦ ἔγινε και διὰ τῆς φοιτητρίας Νομικῆς, Παντείου, Α.Σ.Ο. και Ε.Ε., ὅπου ἐθίγησαν ἀντίστοιχα ζητήματα σχετιζόμενα κυρίως μέ τήν γυναίκα και τήν ἀποστολήν τῆς.

Παράλληλη εὐκαιρία εἶχαν και οἱ φοιτηταί τῆς ἱατρικῆς. Τά θέματα ἐδῶ ἦσαν σχετικὰ μέ τήν σύγχρονην στροφῆ στήν ἱατρική. Ἀπό διακεκριμένον ἱατρόν, μέλος τῆς Χ.Ε.Ε. ἔγινε εἰσήγησις ἐπὶ τοῦ θέματος «πῶς πρέπει ὁ ἱατρός νά βλέπῃ τὸν ἄρρωστο» (μέ βάσι τήν ἱατρικήν πείρα). Μιά ματιὰ στὰ θέματα: Ἐνθροπος-ἄρρωστα-ἱατρός, ἦλθε νά παρουσιάσῃ τίς σύγχρονες ἀντιλήψεις τῆς ἱατρικῆς και νά τονίσῃ τήν ἀνάγκη δημιουργίεως μιᾶς ὀλοκληρωμένης προσωπικότητος ἀπ' τὸν ἱατρό. Ἐπειτα οἱ προσωπικῆς ὁμολογίεως τόσων καθηγητῶν και λοιπῶν ἱατρῶν στὰ διεθνή συνέδρια τοῦ Bossey ἦρθαν νά τὰ ἐπιβεβαιώσουν ὀλα αὐτὰ μέ τὸ ἀπόλυτο κύρος τους.

#### ΜΙΑ ΜΑΤΙΑ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

##### ΑΓΓΛΙΑ

Μιά ἀπ' τίς πιὸ ἐνδιαφέρουσες και σημαντικῆς ἀπόψεως τῆς ἔργασίας τῆς S.C.M. στήν Ἀγγλία κατά τὰ ἔξη τελευταία χρόνια, ἀπῆρξε τό πρόγραμμα τῆς σχετικὰ μέ τὸ ὅποιο θά ἔγιναντο συνδιασκέψεις, ὁμάδες μελέτης και δράσεως κατά τήν διάρκεια τῶν διακοπῶν γιά ἀγόρια και κορίτσια τοῦ τελευταίου ἔτους τῶν ἀνωτέρων σχολείων.

Σέ συνδιασκέψεις σχολείων ἢ τόσο ἐνδιαφέρουσα ἡλικία, παρουσίασθηκε μέ τῆ χριστιανικῆ πίστι και ἀρροδιότητα γιά τὰ σύγχρονα προβλήματα καθώς και τὰ προβλήματα τῆς ἱδικῆς τους ζωῆς. Τὸν περασμένο χρόνο 75 συνδιασκέψεις παρηκολούθησαν 10 000 περίπου ἀγόρια και κορίτσια, 330 σχολεῖα, ὅπου ἔγιναν ὁμιλίεσ γιά τόσο σοβαρὰ ζητήματα ὅπως: Πῶ εἶναι χριστιανικῆ πίστις; Ἐπιστήμη και Ἐθρσκεία. Χριστιανισμός και κομμουνισμός κλπ.

##### ΤΣΕΧΟΣΛΟΒΑΚΙΑ

«Ἡ ἀποστολή τοῦ χριστιανοῦ φοιτητοῦ» ἦταν τό θέμα τῆς ὁμιλίας ποῦ ἔγινε ἀπό τὸν καθηγητῆ J. B. Soucek, πρόεδρο τῆς κεντρικῆς ἐπιτροπῆς τῆς Χριστιανικῆς Φοιτητικῆς Κινήσεως (S. C. M.) τῆς Τσεχοσλοβακίας, τὸν Ὀκτώβριο, στήν Πράγα, κατά τῆ συνάντησι τῆς Ἀκαδημαϊκῆς Y. M. C. A.

Ὁ καθηγητῆς Soucek ἐτόνισε τήν ἀναγκαῖότητα γιά μιὰ πληρέστερη κατανόησι τῆς θεμελιώσεως ποῦ δίδει ἡ χριστιανικῆ πίστις, ὅστε οἱ φοιτηταί νά μπορέσουν νά βγάλουν πιὸ καθαρὰ συμπεράσματα γιά τῆ ζωῆ τους σὲ Πανεπιστήμιο, στήν κοινωνία και πάνω σ' αὐτῆ τῆ βάσι νά σχεδιάσουν τὸ «χριστιανικό τους πρόγραμμα».

Ἡ βεβιατότης τοῦ χριστιανοῦ, εἶπε, ποῦ ἔβρει ὅτι δέν ἀνῆκει στόν ἑαυτό του (Α' Κορ. 6, 19), τὸν βοθεῖ νά ξεπερνᾷ τὸν φόβο, τοῦ δίδει ἐλπίδα.



## ΑΠΟΨΕΙΣ

### ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Όταν θά διαβάζονται αί γραμμαί αὐταί, θά ἔχη παλῶσει βέβαια ἡ γενική ἐντύπωσις τὴν ὅποιαν ἐπροκάλεσεν ἡ περιφρησις ἐκεῖνη ἐπιστολῆ τοῦ πρεσβευτοῦ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν κ. Γκραϊντῦ πρὸς τὸν τότε πρωθυπουργὸν τῆς Ἑλλάδος. Ἄλλ' ἴσως δι' αὐτὸ ἀκριβῶς θά πρέπει νὰ σχολιασθῆ καὶ ἀπὸ τὴν παρούσαν στήλην ἢ ἐν λόγῳ ἐπιστολῆ.

Ἄς μὴν ξαφνιασθῆ ὁ ἀναγνώστης. Δὲν πρόκειται νὰ γίνῃ πολιτικὸν σχόλιον. Τὸ διάδημα τοῦ πρεσβευτοῦ καὶ μάλιστα μετὸν τρόπον μετὸν ὅποιον ἔγινε καὶ μετὰ ποικίλα σύνδρομα φαινόμενα, ἀποτελεῖ γεγονὸς τὸ ὅποιον ἔχει καὶ πνευματικὴν, ἢ μᾶλλον κατὰ πρῶτον λόγον πνευματικὴν, σπουδαιότητα διὰ τὸν τόπον μας. Ἢμπορεῖ ἢ ἐπιστολῆ αὐτῆ νὰ ἀπετέλει κριτικὴν ὀρισμένης κυβερνήσεως μόνον ἢ ὀρισμένου κόμματος ἢ κομμάτων μόνον. Ἰσως! Ἄλλὰ πάντως ἦτο ἓνα κτύπημα τὸ ὅποιον ἤγειρεν ἄλλους τοὺς Ἕλληνας, ἄλλους μας. Ἢ μᾶλλον—γιατὶ νὰ μὴν τὸ ποῦμε κατ' εὐθεΐαν:—μᾶς ἐπόνεσεν ἄλλους ἀνεξαρτήτως πολιτικῆς.

### ΤΟ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΝ ΝΟΗΜΑ

Δὲν ἐξετάζομεν τώρα, ἂν καὶ κατὰ πόσον τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιστολῆς τοῦ κ. Γκραϊντῦ ἦτο ἢ δὲν ἦτο ἀληθές. Δὲν ἰσχυρίζομεθα ἀκόμη, ὅτι ὁ πρεσβευτὴς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, φίλος πολῦτιμος τῆς Ἑλλάδος καὶ εὐκρινὴς συμπαραστάτης τοῦ ἐθνικοῦ μας ἀγῶνος, δὲν ἐδικαιοῦτο νὰ ἀπευθύνῃ μίαν τοιαύτην ἐπιστολήν. Ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἐνδιαφέρει εἶναι τοῦτο: Μία χώρα, ἢ ὅποια ἀπὸ τὸ 1940—διὰ νὰ λησμονήσωμεν κάθε τι προηγούμενον—μάχεται εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν διὰ τὸν πολιτικὸν χώρα, ἢ ὅποια ὑπέστη ὅσα ὑπέστη, διότι ἐπροτίμησε τὴν ἀναπηρίαν ἀπὸ τὴν λιποταξίαν· χώρα, τέλος, ἢ ὅποια εὐρίσκειται εἰς τὸ χάος καὶ ἀπὸ πταίσμα βεβαίως ἐκεῖνων ποὺ τὴν διοικοῦν ἐκάστοτε,

ἀλλὰ καὶ ἔνεκα συνθηκῶν, ὑπὸ τὰς ὁποίας δὲν ξέρω ποῖος ἄλλος λαὸς θά τὰ κατὰφερεν καλύτερα· μία τέτοια λοιπὸν χώρα, ἓνας τέτοιος λαὸς δέχεται, ἔστω καὶ μαζὺ μετὰ βοήθειαν ἀνεκτίμητον, τέτοια κτυπήματα! Διατί λοιπὸν ἐφθάσαμεν εἰς αὐτὸ τὸ κατάντημα; Διατί; Καὶ τί πρέπει νὰ κάμωμεν διὰ νὰ εὐρωμεν λύτρωσιν ἀπὸ μίαν τοιαύτην κατὰπτωσιν;

Ἄρχει ἄρα γε ἓνας οἰοσθήποτε πολιτικὸς χειρισμὸς διὰ νὰ εὐρῆ ἢ χώρα τὴν λύτρωσιν ἀπὸ τὸ κατάντημα αὐτό; Κανεὶς δὲν εἶναι τόσο ἀφελῆς ὥστε νὰ τὸ πιστεύῃ, ἀλλ' οὔτε τόσο ἐπιπόλαιος, ὥστε νὰ τὸ ἰσχυρίζεται. Τὸ φαινόμενον εἶναι βαθύτερον. Ἀνάγεται εἰς τὴν πνευματικὴν θεμελίωσιν τῆς ἑλθῆς μεταπολεμικῆς μας ὑποστάσεως, εἰς τὸν πνευματικὸν λιμόν, ποὺ βραχνίζει τὴν χώραν μας, ἀλλὰ καὶ τὸν κόσμον ὅλον.

Ἰβὸν διατί τὸ ζήτημα εἶναι πνευματικόν. Εἰς τὸ τέλος τῆς ἀναλύσεως ἀναφέρεται εἰς τὴν εὐθύνην ὄλων τῶν ἀληθινὰ πνευματικῶν ἀνθρώπων νὰ ἀγωνισθοῦν μετὰ ἑλας τῶν τὰς δυνάμεις, διὰ νὰ ἴδωμεν ὅσον τὸ δυνατόν γρηγορώτερα τὴν καινούργιαν ἡμέραν, τὴν καινούργιαν Ἑλλάδα, ἢ ὅποια δὲν θά προκαλῆ καὶ δὲν θά δέχεται τέτοιου εἴδους ταπεινώσεις!

### ΑΙ ΟΜΙΛΙΑΙ ΤΟΥ DE WAELE

Ἀπὸ τὴν πνευματικὴν κίνησιν τοῦ μῆνός πρέπει νὰ ξεχωρισθῶμεν δύο γεγονότα, διότι ἀποτελοῦν ἐκδήλωσιν τῆς διεθνούς πνευματικῆς ἐπικοινωνίας ἢ ὅποια ἔχει πλέον ὡς κέντρον τῆς καὶ τὰς Ἀθήνας.

Τὸ ἓνα, εἶναι αἱ ὁμιλίαι τὰς ὁποίας ἔκαμε καὶ μάλιστα εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ὁ Ὁλλανδὸς καθηγητῆς τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ τῆς κλασικῆς φιλολογίας κ. De Waele. Αἱ διαλέξεις (εἰς τὸ Πανεπιστήμιον ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλα πνευματικὰ ἰδρύματα) ἀνεφέροντο εἰς κείρια σημεῖα τῆς ἱστορίας μας, καὶ τοῦ ἐθνικοῦ μας βίου καὶ δὴ καὶ τοῦ χριστιανικοῦ μας πολιτισμοῦ. Ἐνας ὕμνος πρὸς

τὴν Ἑλλάδα, συγχρόνως ὅμως μία ἐπιστημονικὴ συμβολὴ ἐξαιρείτικῃς ὄντως σπουδαιότητος ἀλλὰ καὶ μία δυνατὴ χριστιανικὴ ἐμολογία ἦσαν αἱ ὀμιλίαι αὐταί. Ἄς σημειωθῇ ἀκόμη, ὅτι ὁ Ὀλλανδὸς καθηγητῆς ὠμίλησε καὶ εἰς τὴν «Χριστιανικὴν Φοιτητικὴν Ἐνώσιν» καὶ εἰς τὴν «Χριστιανικὴν Ἐνωσιν Ἐπιστημόνων».

Αἱ «Ἀκτίνες» μὲ ἰδιαίτεράν χαρὰν θὰ δημοσιεύσουν εἰς τὸ προσεχὲς φύλλον τὸ κείμενον μίᾳ ἀπὸ τὰς ἐν λόγῳ διαλέξεις, τὸ ὁποῖον εὐγενῶς παρεχωρήθη πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἀπὸ τὸν διαπρεπῆ ὀμιλητῆν.

#### Η ΙΑΤΡΙΚΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΟΣ

Κατὰ τὸν περασμένον ἐπίσης μῆνα εἰχομεν ἕνα ἄλλο ἐξ Ἰσοῦ ἀξιοσημείωτον πνευματικὸν γεγονός, τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Ἑλβετοῦ ἱατροῦ Paul Tournier εἰς τὰς Ἀθήνας. Οἱ ἀναγνώσται τοῦ περιοδικοῦ τούτου γνωρίζουν ἤδη τὸ ἔργον τοῦ ἱατροῦ Tournier, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ ἱδρυτῆς τῆς σχολῆς τῆς ἱατρικῆς τῆς προσωπικότητος, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ ὀργανωτῆς καὶ διευθυντῆς, αὐτὸ τοῦτο ἢ ψυχῆ, μίᾳ διεθνέως ἱατρικῆς κινήσεως, ἢ ἑποῖα κέντρον ἔχει τὸ Bossey τῆς Ἑλβετίας.

Περὶ τῆς κινήσεως αὐτῆς ἔχει γίνει λόγος ἐπανειλημμένως εἰς τὸ περιοδικὸν μας καὶ δὴ ἐξ ἀφορμῆς τῶν ἐργασιῶν τοῦ «Ἰνστιτούτου Ψυχικῆς Ὑγιεινῆς καὶ ἱατρικῆς Ψυχολογίας». Ἐξ ἄλλου, εἰς τὸ παρὸν φύλλον δημοσιεύεται ἄρθρον τοῦ ἱατροῦ Plattner περὶ τῆς ἱατρικῆς τῆς προσωπικότητος. Ἡ παρῶσα λοιπὸν στήλη δὲν ἔχει παρὰ τὴν πληροφόρησιν, μὲ ἐξαιρετικὴν πράγματι χαρὰν, τοὺς ἀναγνώστας, ὅτι ὁ ἐν λόγῳ ἐπιστῆμων, κατόπιεν προσκλήσεως τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων» καὶ τῆς διευθύνσεως τῶν «Ἀκτίνων», ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ παρέμεινεν εἰς τὰς Ἀθήνας ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα (13-20 Ἀπριλίου). Ἐκαμε μίαν διάλεξιν εἰς τὸν «Πιτνασσόν» καὶ σειρὰν ὀμιλιῶν εἰς τὴν «Χριστιανικὴν Ἐνωσιν Ἐπιστημόνων» καὶ τὰ μετ' αὐτῆς συνεργαζόμενα σωματεῖα. Ὅλοι ὅσοι τὸν ἤκουσαν ἠρθάνθησαν τὴν ζωντανὴν προσωπικότητα ἀπὸ τὸν πλοῦτον τῆς ὁποίας, μαζῇ μὲ δαφίλη καὶ βραβείαν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν,

ἀπέρρευσε ἢ θεωρία τῆς «ιατρικῆς τῆς προσωπικότητος». Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ἢ πολῦτιμος αὐτῇ εὐκαιρία θὰ βοηθήσῃ μεγάλως εἰς τὴν προαγωγὴν τοῦ ἔργου διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν ἀναγέννησιν εἰς ἕνα ἀληθινὰ πνευματικὸν καὶ ἐπομένως ἀληθινὰ ἐπιστημονικὸν βαθμὸν.

#### Ο ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

Εἶναι εὐχάριστον καὶ παρηγόριον νὰ βλέπη κανεὶς καὶ εἰς τὰς στήλας διαφόρων λογοτεχνικῶν μας περιοδικῶν μίαν κριτικὴν ποῦ κτυπᾷ τὸ καινούργιο πάλιν κῶμα ἐλευθέρου, ποῦ ἐμφανίζεται ὡς τέχνη εἰς τὸ θέατρον καὶ τὸν κινηματογράφον. Ἡ κριτικὴ αὐτὴ ἀσκεῖται μὲ ἰδιαίτεράν δριμύτητα ἐκφράσεων, δριμύτητα ποῦ ἐάν ἐχρησιμοποιεῖτο εἰς τὰς «Ἀκτίνας» θὰ ἐστενωχωροῦσε ἰσοῦς πολλοὺς ὡς ὑπεραυστηρά! Ὡς γνωστὸν, ἢ δριμύτης αὐτῆ ἔφερε τὴν κριτικὴν καὶ εἰς τὸ δικαστήριον. Καὶ τὸ τελευταῖον μὲν τοῦτο δὲν πρόκειται νὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ ἐδῶ. Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁποῖον εἶναι γεγονός, εἶναι ὅτι ὄντως μαζῇ μὲ τὸ θέατρον καὶ ὁ κινηματογράφος, ἐνῶ ἡμποροῦσε, ὡς σπουδαῖον ὄντως μηχανικὸν μέσον, νὰ ἀποτελέσῃ πολῦτιμον, καὶ αὐτὸ τοῦτο εὐεργετικόν, ὄργανον διαδόσεως τοῦ πολιτισμοῦ, γίνεται ἀπλοῦστατα ἀντικείμενον ἐμπορικῆς ἐκμεταλλεύσεως καὶ κερδοσκοπίας. Ἡ ὅλη ὑπόθεσις ἔγινε ζήτημα δικνομῆς μεγάλων μερισμάτων εἰς τοὺς κεφαλαιούχους, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἐνδύσει τὰ χρήματά των εἰς μετοχὰς τῶν διαφόρων κινηματογραφικῶν ὀργανισμῶν. Καὶ διὰ τὴν ὑπάρξευν μεγάλα μερίσματα πρέπει νὰ πωλεῦνται πολλὰ εἰσιτήρια. Καὶ πολλὰ εἰσιτήρια, κατὰ τὴν ἀντίληψιν τῶν ἐνδιαφερομένων κεφαλαιούχων πάντοτε, πωλοῦνται ἔχι μὲ τὸν πνευματικὸν ἀνίφορον, ἀλλὰ μὲ τὸν κατήφορον, μὲ τὸν βέρβερον καὶ τὴν ἐλευθέρου, ὅχι ὅταν προσφέρῃς κάτι ποῦ ἀνεβάξει ἀλλὰ ὅταν διδῇς κάτι ποῦ κολακεύει τὰ ταπεινὰ ἔνστικτα τοῦ κατωτέρου ἀνθρώπου.

Κατὰ πόσον τώρα, καὶ ἀπὸ καθαρῶς ἐμπορικῆς ἀπόψεως, ὁ λογαριασμὸς εἶναι σωστός, εἶναι θέμα ἄλλο, ὀλιγώτερον ἀπλοῦν ἀπὸ ὅτι νομίζουσιν οἱ «ρεαλισταὶ» τοῦ αἰσθησιασμοῦ. Καὶ ἀπόδειξις, τὰ οἰκονομικὰ

τοῦ Χόλλυγουντ, τὰ ὁποῖα δὲν πηγαίνουν καὶ τόσο καλὰ, καὶ αἱ συνεχεῖς οἰκονομικαὶ κρίσεις εἰς τὰς κινηματογραφικὰς ἐταιρείας. Πάντως, θὰ ἀποτελῆ ἓνα στίγμα διὰ τὸν πολιτισμὸν μας, ὅτι εἰς ἐποχὴν τῶν διαφόρων σοσιαλισμῶν καὶ παρεμβατισμῶν ὄταν τὸ κράτος ἐπενέβη παντοῦ καὶ θέλει νὰ διευθύνῃ ἀκόμη καὶ τὴν οἰκογενειακὴν συμβίωσιν, ὁ κινηματογράφος ἀφέθη, ὡς τὸ μόνον ἴσως λαϊκὸν μέσον ψυχαγωγίας, νὰ ἔχῃ ἀποκλειστικὸν ὄδηγόν τὴν κερδοσκοπίαν καὶ τοὺς ἐμπορικοὺς ὑπολογισμοὺς μερικῶν κυρίων, πῶς ἐνδιαφέρονται μόνον διὰ τὰ κεφάλαιά του.

Ἐν τῷ μεταξῷ θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχωμεν περισσότερον προσέξει τὴν διεθνήν προσπάθειαν πῶς γίνεται: μέσα εἰς τοὺς χριστιανικοὺς κύκλους ὅλου τοῦ κόσμου, διὰ νὰ μπευκοταρισθῇ αὐτὴ ἡ ἀξιοθρήνητος ἐκμετάλλευσις, ἔως ὅτου τὸ μηχανικὸν αὐτὸ μέσον, πῶς λέγεται κινηματογράφος, ἔλθῃ εἰς τὴν φυσικὴν του θέσιν, εἰς τὴν ὑψηλείαν τοῦ πνεύματος. Καὶ ἀποτελεῖ ὄντως μίαν ἀνάγκην νὰ γίνεταί μετ' τὴν φωτισμένην κριτικὴν μία καθοδήγησις, ὥστε, ἔσοι δι' εἰσὸν δῆποτε λόγον δὲν ἤμποροῦν νὰ μετέχουν πλήρως εἰς τὴν πνευματικὴν ἐκστρατείαν διὰ τὸ μπουκοτάρισμα αὐτό, τὸ ὁποῖον εἰς τὸ τέλος θὰ μᾶς δώσῃ τὸν καλὸν κινηματογράφον, νὰ ἔχουν τοῦλάχιστον ἓνα βοήθημα, ὥστε νὰ προτιμοῦν τὰς περισσότερον, ἔστω, ὑποφερτάς ταινίας.

• ΚΑΤΙ ΠΕΘΑΙΝΕΙ ΚΑΙ ΚΑΤΙ ΓΕΝΝΙΕΤΑΙ •

Ἔχω μπροστά μου καὶ σειρὰν ἀπὸ ἄλλας πνευματικὰς ἐκδηλώσεις εἰς τὸν τόπον

μας, ἀλλὰ δὲν διαθέτω δυστυχῶς πλέον χρόνον διὰ νὰ τὰς σχολιάσω, ὅπως θὰ ἤθελα. Ἄς ἐλπίσωμεν, ὅτι θὰ γίνῃ αὐτὸ εἰς ἄλλην εὐκαιρίαν. Δὲν ἤμπορῶ ὅμως, νὰ μὴν εἰπῶ, ἔστω καὶ βιαστικά, δύο λέξεις διὰ τὸ βιβλίον τοῦ κ. Κριεζή: «Κάτι γεννιέται καὶ κάτι πεθαίνει». Δὲν ὑπάρχει δυστυχῶς εὐκαιρία διὰ νὰ συζητηθεῖν μία-μία αἱ γνώμαι του. Ἄλλὰ πρέπει νὰ εἰπῶ ὅτι εἰς τὸ σύνολον εἶναι ἓνα πολὺ καλὸν βιβλίον, γραμμένον ὄχι μόνον με θέρμην καὶ πνευματικότητα, ἀλλὰ καὶ με κατοχὴν τοῦ σχετικοῦ ὄλικου. Ἀποτελεῖ καρπὸν μελέτης πολυπλεύρου, πῶς ἔχει λάβει δι' ὄψιν τῆς ὄχι μόνον τί γίνεται ἔξω, ἀλλὰ (καὶ πῶς περιέργον δι' Ἑλληνα διανοούμενον) τί γίνεται καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Πρέπει πράγματι νὰ συγχαρῆ κανεὶς τὸν συγγραφέα. Καὶ νὰ διαδιδάσῃ τὰς θερμότερας εὐχάς!

#### ΚΑΙ ΤΟ ΑΝΤΙΣΤΡΟΦΟΝ

Ἄλλων περὶ τῶν χριστιανῶν ἓνας Γάλλος κομμουνιστὴς ἡγέτης εἶπε: «Τοὺς χριστιανικοὺς πρέπει νὰ τοὺς ἀντιμετωπίζωμεν ὅπως εἶναι καὶ ὄχι ὅπως θὰ ἠθέλαμεν νὰ εἶναι».

Πολλὸ ὀρθὴ παρατήρησις. Ἄν τὴν ἀντιτρέψωμεν, εἶναι ἀκόμη ὀρθότερα. Καὶ τὸν κομμουνισμὸν ὁ χριστιανὸς τὸν ἀντιμετωπίζει ὅπως εἶναι καὶ ὄχι ὅπως ἡ χριστιανικὴ καρδιά αὐτὴ τὸν ἠθέλει ἴσως νὰ εἶναι. Τὸ νὰ συγγέμεν τοὺς εὐσεβεῖς, ἔστω, πόθους, μετ' τὴν πραγματικότητα, αὐτὸ δὲν εἶναι χριστιανικόν!

Z. N.

### Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

#### Ἡ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ..

Με ξεχωριστὴ συγκίνηση καὶ ἰκανοποίηση χαίρουμε τὴν πρώτη Ἑλληνικὴ Ὀσκαριακὴ σύνθεσιν, πῶς με τόση σεμνότητα, εὐγένεια καὶ ἐπιτυχία μᾶς παρουσίασε στὴν αἴθουσα τοῦ «Ἀποστόλου Παύλου» ἡ χρυσὴ τῆς «Εὐσεβείας». «Ὁ Κοινωνικός» τῆς διδῶς Ἑλένης Οἰκονομοπούλου δέ «εἰς αἰ ἀπλόως ἓνα ἄριστον μουσικὸν ἔργον, με ἀγνὴ πνοή, δυνατὸ παλιδὸ καὶ ζωντανὴ ἔκφρασις. Ἐμπνευσμένο καὶ ὡς εἶναι: ἀπὸ τῆς μεγαλόπνοης «Ῥῆ» τοῦ Ἀγαπή-β» τοῦ ἀξέστατου Βαρῆτη μας, ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὸ ἴδιον ἀνώτερον

χριστιανικὸ πνεῦμα, ἀποτελεῖ, μαζί μ' αὐτὸ, μίαν ἐλοκληρωμένην χριστιανικὴν καλλιτεχνικὴν δημιουργίαν.

Ἡ ἀπόλυτη ἐναρμόνισις ποιήσεως καὶ μουσικῆς, ἡ ἀμοιβαία ἀνάμειξις τῶν διαδοχῶν καὶ ἀφοσίωσιν, ὁ πλήρης συνταυτισμὸς τοῦ κοινοῦ πνεύματος καὶ τῶν κοινῶν τάσεων, πῶς μπόρεσε νὰ παρουσιάσῃ ἡ μουσικὴ αὐτὴ δημιουργία, δίνουσι αὐτὴν μίαν ἰδιαιτέραν ἀξίαν καὶ τὴν ὀφθαλμοῦν σὲ μίαν ἀληθινὴν πνευματικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν ἐπίτευξιν, πῶς δείχνει, γιὰ μίαν ἀκόμη φορά (θυμολογοῦμε πάντα τὸ «Προανέκρουσμα» στοὺς ψαλμοὺς τοῦ Δαβὶδ» τοῦ κ. Νεζερίτη) τί

μπορεῖ νὰ πραγματοποιήσῃ ἡ Τέχνη καὶ ποιῶν πολύτιμη συμβολὴ νὰ προσφέρῃ στὴν ἀνάπτυξη τοῦ πνευματικοῦ μαρ πολιτισμοῦ, ὅταν ἐμπνέεται καὶ καθοδηγεῖται ἀπὸ τὰ Ἑλληνο-χριστιανικὰ ἰδανικὰ.

### ΔΥΟ ΜΕΓΑΛΑ ΜΟΥΣΙΚΑ ΕΡΓΑ

Με βαθεῖα συγκίνηση ἐπίσης καὶ μὲ σεβασμὸ σταθῆκαμε μπροστὰ στὰ δύο μεγάλα μουσικὰ ἔργα, ποὺ μᾶς παρουσίασαν τὴν Μεγάλῃ Ἑβδομάδι ἡ Χορωδία Ἀθηνῶν καὶ ἡ Λυρικὴ Σκηνή.

Ὁ «Μεσσίας» τοῦ Χαίντελ, τὸ χορωδιακὸ αὐτὸ ἀριστούργημα, ποὺ μᾶς παρουσίασε ἡ πρώτη, ἀνήκει στὴν καλλιτεχνικὴ δημιουργία, ποὺ ὁ πῆρξεν ἄμεσος καρπὸς τοῦ Χρ ὀτιανικοῦ πνεύματος. Μᾶς εἰσάγει σὲ μιὰν ἀτμόσφαιρα φωτεινοῦ μεγαλείου, ὅπου τὸ ἐπιβλητικὸ καὶ νικητήριον ἔπος τονίζει τὸν θρίαμβο τῆς χριστιανικῆς λυτρώσεως ἐπὶ τὸν θάνατο τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ ἐντύπωση ἐπάνω στὸν ἀκρατὴ εἶναι πολὺ θανατὴ. Ἦταν μιὰ ὄρατι βραδυὰ, ποὺ μᾶς ἔκανε νὰ οὐκνοῦμε τοὺς ἀμύθητους καλλιτεχνικοὺς θησαυροὺς, ποὺ μᾶς ἐκληροδότησαν οἱ αἰῶνες τῆς ζωτικῆς ἐπιδράσεως τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος ἐπὶ τὸν πολιτισμὸ. Καὶ ἀκόμη νὰ ἀναμνησθῶμε πόσο πολυτίμη εἶναι ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτὴ ἡ προσπάθεια τῆς χορωδίας Ἀθηνῶν ποὺ, πρὸ ὅλης τῆς δυσκολίας, κατορθώνει νὰ ἀνασφίξει κάθε ἓνα ἀπὸ τὰ διαμάντια τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ καὶ νὰ μᾶς τὸ παρουσιάζῃ σὲ ὅλη τὴν τὴ λάμπη Χωρὶς αὐτὴν τὴν προσπάθεια θὰ ἔλειπε ἡ ἐπαφὴ μὲ τὴν μεγάλῃ Χριστιανικὴ πνοὴ τοῦ παρελθόντος. Καὶ ἡ ἐπαφὴ αὐτὴ εἶναι σήμερ περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ ζωτικὴ ἀνάγκη γιὰ τὸν πολιτισμὸ μας, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ζήσει, ἀν δὲν δημιουργήσῃ, ἀνελώντας δύναμη ἀπὸ τὸ χριστιανικὸ παρελθόν, ἓνα ἀνάλογο μέλλον.

Παρᾶλληλῃ προσπάθεια ὑπῆρξεν καὶ ἐκείνη τῆς χορωδίας καὶ τῆς ὀρχήστρας τῆς Λυρικῆς Σκηνῆς μὲ τὸν «Ρέκβιεμ» τοῦ Βέρντι.

Δὲν μένει πρὸς τὰ εὐχρηστικὰ ἄδύφωνα νὰ ἀξηθοῦν δὲ πικρότητα καὶ βῆθος τέτοις ἐκδηλώσεσι, ποὺ θὰ ἀνεβάζουν πάντα ψηλότερα τὴν στάθμη ὄχι μόνο τῆς καλλιτεχνικῆς μὰ καὶ γενικότερα τῆς πολιτιστικῆς ζωῆς τοῦ τόπου μας.

### Ἡ ἀΓΩΝΙΑ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ

Πολλὲς μελέτες εἶδαν τὸ φῶς τὸν τελευταῖο καιρὸ, σὲ περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας, σχετικὰ μὲ τὴν πνευματικὴν ἀγωνία, ποὺ ἐπικρατεῖ στὸν κόσμον καὶ ἐσχωριστὰ στὴ χώρα μας, ὅσατερὰ προπάντων ἀπὸ τὴν τερᾶστιαν ἀναστάτωση καὶ ἀναταραχὴ τοῦ κολλῆμου καὶ τῆς σκληρίας. Ὅλοι οἱ μελετηταὶ συμφωνοῦν στὴ διαπίστωση τοῦ γαγονότου αὐτοῦ, προσπαθοῦν νὰ βροῦν τὴς ἀφορμῆς του, τριγυρίζουν γῶρὸ ἀπὸ τὴ βασικὴ, τὴν κεντρικὴν αἰτία, φθάνουν νὰ μιλοῦν γιὰ τὸ φοβερὸ κενὸν ποὺ δημιουργεῖ στὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ ἡ ἀπουσία ἀνωτέρων πνευματικῶν ἰδανικῶν, μερι-

καὶ μάλιστα ἀναγκάζονται νὰ προσφέρουν καὶ τὴ λέξη «πίστη», γιὰ νὰ παραδαχθοῦν πόσο λείπει ἀπὸ τὴν ἀναστατάμενη ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ ὅμως μένουν ἐκεῖ τριγῶρ, δὲν μποροῦν νὰ δοῦν στὸ βάθος τοῦ κρατήρος, δὲν μποροῦν ν' ἀναγνωρίσουν τὴ μοναδικὴ καὶ μεγάλῃ ἀλήθεια: ὅτι δὲν λείπει ἀπλῶς ἡ «πίστη» σὰν μιὰ ἀόριστῃ φιλοσοφικὴ ἔννοια, ἀλλὰ λείπει καθαρὰ καὶ συγκεκριμένα: ἡ πίστη ἡ Χριστιανικὴ, ἡ πίστη στὶς αἰώνιες ἀρχές τοῦ Ἐθαγγελίου, ἡ πίστη στὸν Χριστιανικὸν πολιτισμὸ, ποὺ σ' ἑμᾶς εἰδῶ ἔχει πάρει τὴν ὄραιότερη, τὴν ὑψηλότερη καὶ ἀριεύτερη μορφή: τὴ μορφή τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ.

Πῶς δὲν τὴ βλέπουν αὐτὴ τὴν ἀλήθεια; Πῶς δὲν καταλαβαίνουν πῶς μονάχα αὐτὴ μπορεῖ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἰσορροπία τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, νὰ φέρῃ στὸν ἀνθρώπο τὴ χαμένη γαλήνη καὶ στὸν κόσμο τὸν ἀληθινὸν πολιτισμὸ; Πῶς ἀλλοιωθὲν νὰ ἐξηγήσῃ κανεὶς αὐτὴ τὴν ἀδυναμία τῆς πνευματικῆς καὶ ψυχικῆς τους δράσεως, πρὸς ὅσον ἓνα ἐπὶ πλέον δεῖγμα αὐτῆς ἰσα-ἰσα τῆς ἀγωνίας τοῦ πνεύματος, ποὺ γυρνοῦν νὰ τὴ μελετήσουν στὰ γῶρὸ τους φαινόμενα, ἐνθὲ βρισκίται μέσα τους;

### ἘΝΑ ΚΑΛΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΕΡΓΟ

Μᾶς εἶχε δοθῆ καὶ ἄλλοτε ἡ εὐκαιρία ν' ἀναφέρουμε ἐσχωριστὰ ἓνα λογοτεχνικὸ ἔργο, ποὺ, μὲ τὴν ἐμπνευστὴ του παρμένη ἀπὸ τὴν ἀσταίρευτῃ πηγῇ τῆς ἱστορίας τοῦ τόπου μας καὶ τῆς ζωῆς τοῦ λαοῦ μας, μπόρεσε νὰ τὴν μετουσιώσῃ καὶ νὰ τὴν μορφοποιήσῃ σὲ γνήσια τέχνη. Σήμερ μᾶς δίνεται ἡ εὐκαιρία, μὲ τὴν βράβευση τοῦ ἔργου αὐτοῦ ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, νὰ τὸ ἀναφέρουμε καὶ πάλι. Εἶναι τόσο λίγα δυστοχῆς τὰ καλὰ Ἑλληνικὰ ἔργα, ποὺ αἰσθανόμεσται ἐσχωριστὰ χαρὰ καὶ ἄσφορὰ πῶς συναντοῦμα ἓνα τέτοιο. Καὶ οἱ «Μαυρολύκοι» τοῦ κ. Θανάση Πιστάλη εἶναι ἀσφαλῶς ἓνα καλὸ Ἑλληνικὸ ἔργο.

### Ἡ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΜΑΣ ΥΜΝΟΓΡΑΦΙΑ

Μὲ τὸ ἴδιο ἀκριθὲς πνεῦμα — τὸ ἐντελὲς ἀπρόσωπο καὶ ἀπόλυτα ἀντικειμενικὸ — θὰ ἐκφράσομε τὴ χαρὰ μας καὶ γιὰ τὴν τιμητικὴ εἰσήγηση, ποὺ ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Γεώργ. Σωτηρίου ἔκαμε, παρουσιάζοντας στὴν Ἀκαδημία τὴς σχετικὰς μὲ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν μας ὑμνογραφία ἔργα τοῦ κ. Θεοδώρου Εὐδή. Οἱ ἀναγνώσται τῶν «Ἀκτίνων», οἱ ὅποιοι ἔχουν παρακολουθήσει στὶς στήλας τοῦ περιοδικοῦ μας ἓνα μεγάλον μέρος ἀπὸ τὴς ἐργασίας αὐτῆς, ἔχουν διαπιστώσει μὲ πόση ἀγάπη, κατανόηση καὶ μεθοδικότητα ὁ κ. Εὐδῆς ἔχει παρουσιάσει διαλεκτὰ κομμάτια ἀπὸ τὸν μεγάλο καὶ πολυτίμητον αὐτὸν θησαυρὸν ἰδῶν καὶ τέχνης, ποὺ ὑπάρχει στὴν Ἐκκλησιαστικὴν καὶ ὑμνογραφία. Μακάρι ν' ἀκολουθήσοῦν τὸ παράδειγμα τοῦ καὶ ἄλλοι λογοτέχνες, ποὺ ἔχουν συνήθως τόσο ἰσχνὰ καὶ ὁλὰς πηγῆς ἐμπνεύσεως.

ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

# Ο Κόσμος τῶν Γραμμάτων

## ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Βρ. Δ. Τοιπόουρα: Άνεμόδροχα και Καλοκαιράκια.

Ποιητική συλλογή. Άρχίζει μ' ένα συμπαθητικό πρόλογο, γεμάτο απλότητα και ειλικρίνεια, που υπάρχει άλλωστε και στα ποιήματα. Άλλά τα τελευταία αυτά βοιτεροῦν χτυπητά στην τεχνική, τόσο πολύ ὥστε να μὴ μπορῆ νά γίνῃ λόγος γιά ποιητική συγκίνηση. Άπο τὴν ἀποφί τῆς οὐσίας πὸς ζητάει ἔκφρασι μὲ τούς στίχους αὐτούς, ὁ κ. Β. Τ. πρέπει νά προχωρήσῃ περισσότερο σὸ νόημα τῆς ζωῆς, γιὰτι ὡς τώρα ἔνω πάει νά «πιάσῃ» κάτι ποιητικά, και σὲ μερικά ποιήματα τὸ προσεγγίζει, τελικά δὲν τὸ κατορθώνει.



Άνδρέα Δαμπίρη: Βοοτιτσάνικα τραγοῦδια.

Όλα τὰ ποιήματα τῆς συλλογῆς αὐτῆς ἔχουν σκοπὸ νά τραγοῦδῶσουν τὴν ὀμορφιά τῆς ιδιαίτερης πατρίδας τοῦ ποιητῆ και τὴν ἀγάπη του γι' αὐτή. Ό πρόλογος και ὁ ἐπιλογος μαρτυροῦνε πὸς ἕνα τέτοιο ἀληθινὸ, θερμὸ, αἰσθημα δὲν ἔλειψε. Καί ἡ τεχνική, ὅσο κι' ἂν δὲν μπορεῖ νά χαρακτηρισθῆ ἀριστοτεχνική, δὲν πᾶφται ὀμως κάτω ἀπὸ τὸ μέτρο. Κι' ὀμως κάτι λείπει, ὁ ποιητῆς μᾶς δίνει βέβαια ἀρκέτες ἐπιτυχημένες εἰκόνας, ἄλλά δὲν ζωντανεύει και γιὰ τίς δικές μας ψυχές ἐκεῖνο τὸ αἰσθημα τῆς εὐτυχίας πὸς, ὅπως μᾶς λέει στὸν πρόλογο, ἔνοιωσεν ὅταν ξαναβρέθηκε στὴν πατρίδα. Ἴσως γιὰτι βάλθηκε νά περιγράψῃ, ἀπ' ἔξω, στοιχεῖα τοῦ ἔξωτερικοῦ κόσμου, ἀντὶ νά πασχίσῃ νά πλάσῃ σὲ ποιητικὴ οὐσία τὸ αἰσθημά του.



Ζωῆς Καρέλλη: Ἡ ἐποχή τοῦ θανάτου. Ἐκδοχῆς και παρατηρήσεις.

Ένας ὀλόκληρος τόμος μὲ κάπου ἐξήντα ποιήματα, ὅλα γῶρος ἀπὸ τὸ θέμα τοῦ θανάτου! Στὸ ὄρος ἐπικρατεῖ πολλὴ ἀσάφεια, ὅστε ὁ ἀναγνώστης δὲν ξεδιαλύνει παντοῦ κάποιο σίγουρο νόημα. Τοῦ ὀποβάλλεται μολοντοῦτο μιά γενική ἐντύπωση, μιά διάθεση, ἀπὸ ὅπου δὲν λείπει ἡ ποίηση, παρ' ὄλο πὸς ὁ ἐλευθερος στίχος δὲν βοηθάει. Βρίσκει κανεῖς ἀκόμη πολλές φράσεις ἐπιγραμματικές ὅπως «Σάμπως ἀκούει ὁ νεκρός... Οἱ ζωντανοὶ μιλοῦν γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους», ἢ «Πὸς ἔγινε τὸση ὀδύνη, ἢ δονῆ;» καθὼς και μερικά ἐντυπώσεις σχετικές μὲ τὸ θάνατο ἀξιοπρόσεχτες, ὅπως στὴν «Έκτανένοι» και σὸ «Νανούρισμα». Ἡ χριστιανικὴ ἀντιμετώπιση τοῦ

θανάτου ἀπουσιάζει. Κάποιο ποιήμα μὲ τὸν τίτλο «Χριστιανικὸ» δὲν ἔχει καμμιά σχέση μ' αὐτὴ και δὲν ἄλλα («Θεσσαλονική, 904 μ. Χ.» και «Ἡ προσφυγή τῶν ἀδύνατων») εἶναι ἀπλῆς ἐπικλήσεις τῆς θεϊκῆς προστασίας πὸς δὲν τίς δονεῖ ἡ ζωντανεία τῆς χριστιανικῆς «παρακλήσεως» μπροστὰ σὸ θάνατο.

Κι' ἀπομένει ὀδοιπορικώτερο κέρδος ἀπὸ τὸ βιβλίο κάποια παποίθησι πὸς ἀνεδαίνει, ἄλλωστε μὲ ἀσάφεια, ἀπὸ τὸ βάθος κάθε ἀ.θρῶπινης ψυχῆς, ἢ παποίθησι ὅτι ὁ θάνατος δὲν μπορεῖ νά νάει κάτι ὀριστικό, τελειωτικό:

«Άπίστευτῆ ἢ φοβερῆ ἀκίνησία τοῦ θανάτου. Ἡ θανάτῆ ὀρμη μὲ κατοικεῖ. Θά διαλύσῃ τῆ φρικτῆ ἀκίνησία τοῦ θανάτου, δὲν πιστώσῃ σ' αὐτὴ. Πρέπει νά σηκωθῶνε οἱ νεκροί, δὲ γίνετα. Νά νικηθῆ ἡ νίκη τοῦ θανάτου στὴ ζωῆ». («Ἐπίγραμμα»).



Χρυσάνθης Ζιτσαίας: Συμφωνίες.

Δὲν ὀπάρχει ἀμφιβολία, πὸς ὁ ἀναγνώστης ἔχει μπροστὰ του ἕνα γνήσιο ποιητικὸ ταλέντο. Δείγματά του ὀπάρχουν σ' ὄλα τὰ ποιήματα — περισσότερο, νομίζω, σ' ἔκτενα πὸς δὲν ἀκολουθοῦν τὸς μοντέρνους ρυθμοῦς ὅστε τονίζονται γιὰ καινούργια «πρωτότυπα» θέματα τῆς ἐποχῆς, ἄλλά γιὰ τίς ἴδιες, πὸς εἶναι ὀμως πάντα νῆες και φρέσκες, λαχάρτες και πίκρες τῆς ἀληθινῆς ζωῆς. Ἐκεί δίνει ποιήματα ἀκέρηα, ὅπως τὰ ποιήματα «Φτωχογειτονιά», «Παραμῆθι», «Ἐλεγεῖο», «Ἐσκίνημα» και «Ἀγκυροσ» πὸς ἴσως εἶναι τὸ καλύτερο τῆς συλλογῆς.

Τὸ δάκρυ ὀμως, ὅσο κι' ἂν τὸ πήξῃ ἡ ποίηση σὲ διαμάντι, δὲν πῦνει νά νάει φαρμακερὸ, γιὰ τὰ μάτια πὸς τὸ στάλαξαν... Ἴσως μάλιστα αὐτὴ ἡ συμπόκνωση τοῦ πόνου τὸν κάνει ἀκόμα πιὸ πικρὸ. Ἐτσι ὁ χριστιανὸς ἀναγνώστης δὲν μπορεῖ νά μὴ νοιώσῃ συμπόνεια γιὰ ὄλους αὐτοῦς τοῦς καθῶρους και θλίφι γιὰτι δὲν ἀπλωσαν τὸ χέρι πρὸς τῆ χριστιανικὴ λύτρωση πὸς ὀμως βρισκόταν τόσο κοντὰ τους. Γιὰτι τὰ πρόσωπα τῆς «Φτωχογειτονιάς» δὲν ἔνοιωσαν τὴν παρουσία τοῦ θεοῦ, πὸς θλίφι δλοζῶνταν ἰδιπλα τους και μάτωνε γιὰ τὰ βασάνὰ τους ὀπως ἡ καρδιά τῆς μάνας γιὰ τοῦ παιδιοῦ της τὰ παθήματα. Γιὰτι στὴ «Ἀγκυροσ» και σὸ «Ἐλεγεῖο», οἱ ἄνθρωποι δὲν θέλησαν νά ἰδοῦν τὴν Ἄνάστασι κι' ἐφῶντως ἔτσι στὴν καρδιά τους τέτοιος πόνος. Γιὰτι σὸ «Ἐσκίνημα» ἡ μητέρα νά μὴν ἀναπατεῖται ἔφροντας πὸς μπορεῖ νά ἐμπιστευθῆ τὸ παιδί της στοῦ θεοῦ τὴν ἀγάπη.

Ν. ΒΑΣΑΜΗΣ

Γιάγκου Ἀργυρόπουλου: Παναγιώτης Καλλιέρος — Ένας πρωτοπόρος δάσκαλος (1861-1937).

Εί: αναμφισβήτητα έξω από κάθε συζήτηση ή μεγάλη σπουδαϊότητος τοῦ έργου τοῦ διδασκάλου καὶ ἡ σημασία του γιὰ τὴν κοινωνία.

Μιά τέτοια μορφή, τὸν Παν. Καλλιέρο, ζωντανεμένη ἀπὸ τὴν προσωπικὴ του πείρα, ἔρχεται νὰ μᾶς παρουσιάσῃ σί: σαλ δεσ τῆς ἐκδόσεως αὐτῆς ὁ κ. Γ. Ἀργυρόπουλος.

Εἰς τὸς ἐξ ἀρχῆς ἀντιλαμβάνεται ὁ ἀναγνώστης ὅτι πρόκειται περὶ πρωτοπόρου μὲ ξεχωριστὴν ἐπίδρασι: στὴν κοινωνία τῆς ἰδιαιτέρως του πατρίδος τῆς Πίρου, ὅπου ἦταν δάσκαλος.

Ὁ τρόπος ποῦ ὁ σ. μᾶς παρουσιάζει τὸν Παναγιώτη Καλλιέρο μᾶς κἀνανεὶ νὰ τὸν παρακολουθήσῃ μὲ ἰδιαιτέρας ἐνδιαφέρον στὴν ὅλη ἐρεασί του σὺν δασκάλου, σὺν παιδαγωγοῦ καὶ σὺν κοινωνικοῦ ἐργάτου.

Ἡ ἐπιτυχία καὶ ἡ ἀναγνώρισις τοῦ έργου του θὰ ἔμεινε ἴσως ἀεζήγητη γιὰ πολλοὺς ἀ. ὁ σ. δὲν ἐτόλξε ἐπιανελημμένως τὸ θεμέλιο ἔ ἀνω σὸ ὅτι τὸ δ. Π. Καλλιέρος ἐζήτησε νὰ οἰκοδομήσῃ τὸν πνευματικὸ κόσμὸ τῶν μαθητῶν του: «Ἡ ἠθικὴ μόρφωση ἀποτελοῦσε τὸν κεντρικὸ πυλῶνα τῆς ὅλης αγωγῆς: καὶ μορφώσεως τῶν μαθητῶν του... Ἡ ἠθικὴ μόρφωση εἶχε ὡς προταρχικὸ σκοπὸ τὴν ἐδιδασκεία».

Ἀλλὰ προηγουμένως ἦταν ὁ ἴδιος ἄνθρωπος ποῦ ἤθελε νὰ κἀμπῃ τὰ γόνατα καὶ «νὰ προσέχευται» καὶ νὰ χρησιμοποιοῦ τὸν ἑαυτοῦ σὺν ὁπόδειγμα.

Πραγματικὰ ολοκληρωμένη ἡ προσωπικότης τοῦ Π. Καλλῆρου, ὅπως μᾶς τὴν παρουσιάζει ὁ κ. Γ. Ἀργυρόπουλος εἶναι προσημασμένη νὰ χρησιμοποιοῦ μὲ ἄλλους ἀφανεῖς ἐργάτας τοῦ πνεύματος, ποῦ περιμένουν τὸν μελετητὴ τους, σὺν παραδειγμα σ' ὅσους ἔχουν ταχθῆ πνευματικοὶ ὁδηγοὶ τῆς νεότητος.

M.K.

Τὸ νέο βιβλίον τοῦ κ. Ἡλίας Βενέζη, «Φθινόπωρο στὴν Ἰταλία», ἀξίζει πράγματι νὰ προσεχθῆ καὶ νὰ κριθῆ καὶ σὺν λογοτέχνημα, ἀλλὰ καὶ σὺν πνευματικῆ συμβολῆ. Θὰ γίνῃ λοιπὸν ἡ σχετικὴ κριτικὴ ἀπὸ τὸν εἰρικό συναργάτη μας, σ' ἕνα ἀπὸ τὰ προσεχῆ τεύχη.



The Next Development in Man.  
«Ἡ μελλοντικὴ ἐξέλιξις τοῦ ἀνθρώπου».

Τὸ βιβλίον τοῦ L. L. Whyte εἶναι ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ παρουσιάζουν τὴν ἀνησυχία τῆς σκέψεως κάθῃ διανοουμένου, ἀνησυχία ποῦ ὀδηγεῖ εἴτε στὸ ἀδιέξοδο εἴτε στὴν ἀλήθεια.

Ὁ συγγραφεὺς μὲ τὸ βιβλίον του αὐτὸ ἐμφανίζει μιὰ πραγματικὰ μελετημένη ἐργασία γύρω ἀπὸ τὰ βασικὰ πνευματικὰ καὶ πολιτιστικὰ προβλήματα τοῦ ἀνθρώπου κατορθώνοντας νὰ κρατήσῃ τὸ ὅλο το θέμα, ἀν καὶ ποῦ πλεονεκάτω ἀπὸ ἐνιαυτο πρίσμα, τὸ πρίσμα τῆς ἐνότη-

τος ποῦ ὑπάρχει στὸν πνευματικὸ καὶ ὀλικὸ κόσμ.

Ἔτσι ἀπὸ ἐξανάξις τὴν ἐξέλιξις στὴν ὀργανικὴ καὶ ἀνῳργανη φύσι προχωροῦ εἰδικὰ, νὰ μελετήσῃ τὸν ἄνθρωπο καὶ πέρνει τίς ἰδέας — συμπέρασμα ἀπὸ τὴν μελέτη του — γιὰ νὰ τίς ἀφαιρέσῃ ἢ μᾶλλον νὰ τίς ὀῖ σὺν ἀφαρμογῇ στὴν ἱστορικὴ ἀνάπτυξι τῆς εὐρωπαϊκῆς σκέψεως καὶ εἰδικώτερα σιὰ χαρακτηριστικὰ ποῦ αὐτὴ ἐμφανίζει τὸν τελευταῖο αἰῶνα.

Τὰ δύο τελευταῖα κεφάλαια ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἰδέα τῆς προσωπικότητος, τὰ κοινωνικὰ καὶ πνευματικὰ ρεῦματα ποῦ χαρακτηρίζουν τὴν ἐποχὴ μας, ἔτσι ὅσοι νὰ πορῆ κα-εῖς νὰ πῆ ὅτι ἡ ὀλη ἐργασία τοῦ συγγραφέως εἶναι μιὰ ἀνασκόπησι: τῆς ἐποχῆς μας. ἀνασκόπησι ποῦ συνοδεῦται ἀπὸ μιὰ ἐπιμελημένη προσπάθεια ἀναθρομῆς στὸ παρελθὸν μὲ καὶ διεισδύσεως εἰς τὸ μέλλον καὶ τὴν προσεχῆ ἐξέλιξις τῆς ἱστορίας.

Ἀλλὰ ἐδῶ ἀκριβῶς, στὴν ἀντιμετώπισι τοῦ αἵσιου, βλέπει κανεῖς πόσο ὁ σ. ἔχει πάρει λαμβασμένη γραμμῆ. Ἐνῶ ἀντιμετωπίζει αἰδιόδοξα τὸ αἵσιον στήριζοντας τίς ἐπιπέρας του σὲ μιὰ νέα λ.χ. σχέσι: Ἀνατολῆς καὶ Ἀῤοσεως, φαίνεται νὰ ἀπικρατοῦ τὴν ἰδέα τῆς ἠθικῆς προόδου ὡς συντελεστοῦ γιὰ ἕνα καλύτερο μέλλον.

Καὶ, τότε, ὁ ἀναγνώστης καταλαβαίνει πιά ὅτι ὁ σ. ἔχει ὀική του «γλώσσα» — πρᾶγμα ποῦ καὶ ὁ ἴσιος τὸ ὀμολογεῖ — μιὰ «γλώσσα» ποῦ δείχνει ὅτι μιὰ πολύπλευρη, σὺν τὸ συγγραφέως, σκέψι, δὲν κἀίνει σιὰ σ.δερὰ τὰ μεγάλα διδάγματα τῆς ἱστορίας. Καὶ δὲν ἀργεῖ κανεῖς νὰ ὀῖ γιὰ τὸ βιβ. ἰο αὐτὸ μοιάζει σὺν ἐργασία πλοῦσια ποῦ, ὀμως, μένει μακριὰ ἀπὸ τὴν πραγματικότητα καὶ τίς ἐπιταγῆς τῆς.

Καὶ ὁ ἀναγνώστης, ἐνῶ λυπάται ὅτιν βλέπει ἕνα τέτοιο β.β. ἰο μὴν προχωρῆ στὴν βαθύτερη οὐσία τῶν γεγονότων, ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος χιρτάται μὲ τὴν εἰλικρίνεια τοῦ συγγραφέως ποῦ, νοιῶσθε: τας ἴσως ὅτι μόνον ἀμειβολία κἀίνουσι οἱ ἀπόψεις του, — καθορῆ δημιουργήμα τῆς σκέψεως του ὅπως ὀμολογεῖ —, ὀθλώνει ὅτι: «ἐάν κάποτε μοῦ γνηθῶ ἂν ἀμειβόλιες γιὰ τοὺς ἰσχυρισμοὺς μου ἢ ἀνακαλοῦσθαι πλάνη κατὰ τὴν ἀνάπτυξι: τους θὰ τὸ ἀνακοινώσω». Τὸν περιμένουμε!

Δ. Σ.

Ἡ χριστιανικὴ μαρτυρία στὸν μεταπολεμικὸ κόσμ. (Christian Witness in the Post War World).

Εἶναι μιὰ συλλογῆ ἐνέια ἄρθρων γραμμένων ἀπὸ Βριταννοὺς διανοουμένους — ὀκτὼ κληρικοὺς καὶ ἕνα λαϊκὸ — ποῦ τὴν προλογίζει ὁ γραμματεὺς τοῦ βριταννικοῦ συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν ἄν. Α. C. Craig.

Σιὰ ἄρθρα αὐτὰ ἐκρίζονται οἱ γνόμους τῶν ἄρθρογράφων γιὰ τὸ πῶς πρέπει ν' ἀντιμετωπιθοῦν διάφορα διέσθη, κοινωνικὰ καὶ ἀτομικὰ, προβλήματα ποῦ ἀπασχολοῦν τοὺς ἀθρώπους καὶ ἰδίως τοὺς χριστιανοὺς στὸν μεταπολεμικὸ κόσμ. Τὸ κύριο σημεῖο γύρω ἀπὸ τὸ ὀποῖο πε-

ριστρέφονται: οἱ ἀρθρογράφοι εἶναι οἱ ἀναγνωρίζει· ἡ ἀνάγκη τῆς ἐφαρμογῆς τῶν χριστιανικῶν ἀρχῶν γιὰ νὰ δοθῇ λύσις στὰ μεταπολεμικὰ προβλήματα. Αὐτὸ ἔχει πιά σχεδὸν γενικὰ ἀναγνωρισθῆ. Μόνον ποῦ ἀντὶ νὰ παρουσιάσῃ κανὶς τὴν διάφορα σχέδια πῶς χωρὶς νὰ ἔλωμε νὰ ὑποτιμηθῶσι τὴν ἀξία τους, νὰ μὴ ζῶσι πῶς ἔχουν παθεῖ πιά νὰ ἐπιβουλεύσων τὸν κόσμον, θὰ ἔπρεπε νὰ τονισθῇ πῶς ὁ κόσμος πρέπει νὰ θελήσῃ νὰ ἐφαρμόσῃ τὴν χριστιανικὰς ἀρχὰς πραγματικὰ, ὅπως καὶ τὰ διάφορα σχέδια θὰ φέρουν τὸ ποθοῦμενον ἀποτέλεσμα.

Δ. Σ.

✱

«Ἡ κληρονομία τοῦ Βυζαντίου» (Heritage of Byzantium), γραμμένη ἀπ' τὸν Marcu Beza, γνωστὸν γιὰ τὴν εὐγνωμοσύνην ποὺ αἰσθάνεται πρὸς τὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα, καὶ τὸ ἀρχαῖον καὶ τὸ νεώτερον, εἶναι ἐπισημώσεις τοῦ ἀπὸ ταξίδια του στὴν Ἀνατολὴ καὶ στὴν Ἑλλάδα. Ὁ τρόπος ὅμως ποῦ τὴν ἀφηγεῖται, πλέκονται μέσα ἀναμνηστικὰς ιστορικὰς, φιλολογικὰς κειμενὰ καὶ ζωντανὰς παραδόσεις, δίνει στὶς ἐπισημώσεις αὐτὰς μιὰ ζωντανότητα, ποῦ πραγματικὰ ἐκκινεῖται ἀπὸ ἀναμνηστικὰ. Ἐνα μέρος τῶν ἐπισημώσεων αὐτῶν εἶχαν δημοσιευθῆ πρῶτα στὴν ἐφημερίδα «Hellas» καὶ ἄλλο στὸ περιοδικὸ «Free Europe», ἡ ἀνά μυστησίους τὸν εὖ βιβλίον προσέφερε πολὺν τρόπον ὑπερβαίνει, γιὰ τὴν κάνει προσεχτικὸν ὡς εὐρύτερον κοινόν. Διαβάζοντας κανεὶς τὸ βιβλίον τοῦ κ. Beza, παίρνει μιὰ πολὺ εὐαγετικὴ εἰκόνα γιὰ τὴν χώραν αὐτὴν ποῦ περιγράφει καὶ ἰδιαίτερα γιὰ τὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ ἐγχαριστοῦμε καὶ τὸν συγγραφεὴ καὶ τὴν Society for Promoting Christian Knowledge ποῦ τὸ ἐξέδωκε, γιὰ τὴν προσέθεται στὴ σχετικὴ φιλολογία ἕνα βιβλίον, ποῦ τόσο εὐκόλως τὸ διαβάσει κανεὶς καὶ ποῦ τόσο συντελεῖ ὅτ' νὰ ἀγαπήσῃ ὁ ἀναγνώστης τὸ θέμα του.

I. I. K.

## ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΡΙΣΙ

EMMANUEL MOUNIER

Ἀπεβίωσαν αἰφνιδίως, εἰς ἡλικίαν μόλις 45 ἐτῶν, ὁ Γάλλος χριστιανὸς φιλόσοφος Emmanuel Mounier ἠρηγητῆς τῆς φιλοσοφίας. Εἰς ἡλικίαν 23 ἐτῶν, ἀγκάτελεψε τὴν ἀκαδημαϊκὴν καριέραν καὶ τὴν ἀπολαύει τῆς διὰ νὰ γίνῃ, χωρὶς ὀλίκα μέτρα, δημιουργὸς εἰδὸς κινήματος, γνωστοῦ μὲ τὸ ὄνομα προσωναλισμός. Ἐφλέγετο αὐτὸ τὸν πόθον εἰδὸς ἀνωτέρου κόσμου καὶ ὑπεστήριξε μὲ ἱερὸν πάθος τὰς αἰωνίους ἀξίας ἐπὶ τοῦ γηϊνοῦ πεδίου—μόνον τρόπον, διὰ νὰ ἐξέλθῃ ἡ ἀθρωπότης ἀπὸ τὴν δεσφικὴν κρίσιν τοῦ πολιτισμοῦ τῆς. Ἰπὸ τὸ πνεῦμα αὐτὸ ἐδημιουργήθη πολυπληθὴς πνευματικὴ οἰκογένεια περὶ τὸ παριεὶς κὸν Esprit, τοῦ ὁποίου διηρξεν ἰδρυτικὰ καὶ διευθυντικὰ.

Εἶναι δύσκολον νὰ ἐκταθῇ εἰς ὀλίγας γραμμάς

τὸ ὅλον ἔργον του, ἔργον θεμελιακῆς ὄψης καὶ διὰ τοῦτο ἔργον διαρκείας. Ἐγραψε τὰ εἰδὴ βιβλία: Ἡ σκέψις τοῦ Παγκό (1930), Περσοναλιστικὴ καὶ κοινωικτικὴ ἐπανόστασις (34), Μανιφέστο τοῦ προσωναλισμοῦ (36). Ἡ χριστιανικὴ ἀντιματώπισις (1944), Ἐλευθερία ὑπὸ δρον (46), Εἰσαγωγή εἰς τοὺς ἐξιστανιαλισμοὺς (46), Φιλοσοφία τοῦ χαρακτῆρος (47). Ὁ μικρὸς φόβος τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος (49). Σιντονον σύνθυσιν μιᾶς σκέψις καὶ μιᾶς ἐδέξιας 20 ἐτῶν ἀποτελεῖ τὸ βιβλίον του «Ὁ προσωναλισμός», δημοσιευθὲν ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τοῦ θανάτου του.

Ὁ προσωναλισμός τοῦ Mounier δὲν εἶναι μιὰ ἀπὸ τὰς πολλὰς θεωρίας ποῦ φαιρηκίζονται διὰ νὰ ἐπεκταίνονται ἡ ἰδεολογικὴ σύγχυσις τῆς ἐποχῆς μας. Ὅλα τὰ εἰδὴ τοῦ ἀτομικιστικοῦ καὶ δολοκλήρωτικοῦ ὄλισμου καὶ οἱ παλαιοὶ καὶ μόντεροι μῦθοι τῆς φύσεως, τῆς ζωῆς, τῆς ψυχῆς, τῆς τάξεως καὶ ὁ ἀγνωστικὸς προσωναλισμός, ποῦ ὑποθέτουν ἕνα μυστηριώδες ἀπροσώπου πνεῦματος, ὅπως καὶ οἱ ἀποκλιπτικὸι λεγόμενοι ρωμαντισμοὶ ποῦ βλέπουν εἰς τὴν κοινωικαν τὸν ἀδυσώπητον ἄχθρον τοῦ ἀνθρώπου, εὐρίσκονται ἐξῆ ἀπὸ τὰ ὄρια τοῦ προσωναλισμοῦ ποῦ στηρίζεται τὴν ἔνοικον τοῦ προσώπου εἰς τὴν χριστιανικὴν ἔνοικον τῆς ψυχῆς. Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι μόνον ἕνα τμήμα τοῦ ὄλου, ποῦ περιβάλλεται καὶ ὑπερκαλύπτεται ἀπὸ τὸ ὄλον. Ἡ οὐσία τοῦ ἀπολύτου καὶ τοῦ ἱεροῦ, ποῦ ὑπάρχει μέσα του, εἶναι θανάτων νὰ δοθῇ εἰς τὸν ψυχικόν του κόσμον δικαιοσύνης ποῦ ὑπερκαλύπτουν τὸν ὀλικὸν κόσμον. Δὲν ὑπάρχει μέτρον διὰ τὸ ἀπροσμέτρητον μεγαλεῖον τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ μυστήριον καὶ ἡ ἀπελευθερωτικὴ τὸν ἀνθρώπου συνίστανται εἰς τὸ νὰ γίνῃ αὐτὸ ποῦ εἶναι, δηλ. πρόσωπον. Τοῦτο πραγματικὸποιεῖται εἰς τὴν κοινωικαν, μὲ τὴν ἀναγνήριον τοῦ προσώπου εἰς τὸν πλησίον. Αὐτὴ ἡ συνάντησις ἀνθρώπου μὲ ἀνθρώπον ἀποτελεῖ τὴν προκίονισιν τῆς συναντήσεως μὲ τὸ Πρόσωπον τῶν προσώπων, δηλ. τὸν Θεόν.

Ὁ Mounier πρῶτα μὲν ἔφη καὶ ὑπεράνω τῆς κοινωικτικῆς διαμάχης, ἡ φιλοσοφία τοῦ ὄμου, φιλοσοφία ἐλευθερίας καὶ ἀγάπης, δὲν θὰ εἴη συνεισεῖας μόνον ἐπὶ τῆς φιλοσοφικῆς σκέψις τοῦ μέλλοντος, ἀλλὰ θὰ ἐπηρέασῃ καὶ τὴν πολιτικὴν σκέψιν καὶ ὄρασιν. Τὸ ἔργον του εἶναι δικαιοποιημένον ἀπὸ τὴν δίψαν τῆς κοινωικτικῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς πνευματικῆς ἐλευθερίας, στοιχεῖα τὰ ὅποια εὐρίσκονται εἰς τὴν βίαν τῆς χριστιανικῆς δημοκρατίας. Ὡς πρὸς τοὺς φόβους τῆς Εὐρώπης ἔγραψε, τὸ 1947 τὰ εἰδὴ χαρακτηριστικὰ: Ἡ Ἀνατολή δὲν ἔχει κατακλύσει εἰς τὸ παρελθόν, πρᾶξ μίαν πνευματικὴν ἀεσουναθεμμένην Εὐρώπην. Ἡ μαγικὴ πλημύρα τῆς βαρβαρότητος γεννᾷται εἰς τὴς κενὰς καρδίας καὶ καρτὰς καὶ εἰς τὰ ἔργα μας, τὰ ὅποια εἶναι ἐρήμια, διότι δὲν στηρίζονται εἰς πνευματικὰ θεμελίδια.

Βαθῆτατα χριστιανός, ἐρριφοκινδύνευσεν εἰς τὰ προκατωρμένα φυλάκια τῶν πνευματικῶν ἀξιών—ἐπὶ κατ'ἄλλας ομνηστεύεν εἰς τὴν ἀντίστασιν, ἐφυλακίσθη καὶ ἀπελύθη κατόπιν ἀπερ-

γίας πείνης — όπου ἐπολέμησε μὲ θένος καὶ πνευματικὴν ἐπαγρύπνησιν, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ θεὸς τοῦ πιστεύει, πὸν προσέχει νὰ μὴ νοθεύσῃ τὴν καθαρότητα τῆς πίστεως. Διὰ τοῦτο πολὺ ὀρθῶς ἐτονίσθη, εἰς τὴν ἐφημερίδα *le Monde*, ὅτι «ὡ πνευματικὴ μας ἀνεξαρτησία διατρέχει κίνδυνον, εἴαν ἡ θέσις, τὴν ὁποίαν ἀρῆμεν: κενὴν, παραμείνῃ χωρὶς ὑπερασπιστῆν». Καὶ ὁ ὑπόλοιπος τύπος διακόφει τὴν πολιτικὴν διαμάχην διὰ νὰ θρηνησῇ «τὴν ἰωνήν, ἡ ὁποία ἔδοξεν προφῶρως, καὶ διὰ νὰ ἀποτίσῃ φόρον τιμῆς εἰς τὸν νεότερον ἀπόστολον τῆς ἀξίας: «ἀνθρώπων» καὶ εἰς τὸν «χριστιανὸν μαχητὴν φιλόσοφον», ὁ ὁποῖος ὑπερήγοισεν, ἐναντίον ὅλων τῶν ἰστορικῶν ἀνέμων, τὰς θέσεις, τὰς ὁποίας ἐπιβάλλει ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ δικαιοσύνη.

Καὶ ἐν μέσῳ τῶν στυγερῶν ἀντιθέσεων, τὰς ὁποίας εἶναι μοιραῖον νὰ ἐμφανίζῃ ἡ κοινωνικὴ ζωὴ εἰς τὸν ἄνθρωπον τοῦ πνεύματος, πὸν ἀγωνίζεται νὰ κρατήσῃ εἰς τὴν ἰδίαν γραμμὴν τὴν σκέψιν, τὴν καθεὶαν καὶ τὴν ὅρσιν, ὁ Mounier διατήρησε τὴν δύνειμιν τῆς ψυχῆς του καὶ μίαν «τραγικὴν αἰσιοδοξίαν», ὅπως ἔλεγεν. Ἡ μεγαλύτερα συμβολὴ εἰς τὸ ἔργον του ἠπῆρξεν, ὅπως ἐτονίσθη, ἡ προσωπικὴ του ἀξία καὶ τὸ παράδειγμα μιᾶς χριστιανικῆς ζωῆς, γεμάτης σκέψιν καὶ ὄρσιν. Πόσον ἐποκαλυπτικὰ εἶναι τὰ λόγια, τὰ ὁποία ἠκούσθησαν εἰς τὴν κηδεῖαν ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ἱερέως τῆς ἐνορίας του: Ἰπάρχει εἰς τὸν κόσμον ἀγιώτης ἀρετὴ διὰ νὰ ὁσώσῃ τὸν κόσμον!

Ὁ Mounier εἰσῆλθεν εἰς τὴν αἰωνιότητα, ἡ ὁποία ὅπως ἔλεγεν, εἶναι διαρκῆς νεότης. Διὰ τοῦς συνεχιζοτάς τοῦ ἔργου του καὶ τοῦς ἀγωνιστάς τοῦ πνεύματος θὰ παραμείνῃ, ὅτι ὁ Πασκάλ καὶ ὁ Πεγκύ. Ὁδηγός καὶ παράδειγμα. Φ. Μ.

## ΑΓΓΛΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Διὰ τὴν στροφὴν τῆς Τέχνης πρὸς τὴν Πιστίν, εἰς τὴν Ἄγγλιαν, μᾶς ἐνημερώνει εἰς συχνὰ σημειώματά του ὁ κ. Howard Spring ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγάλους μυθιστοριογράφους τῆς Ἄγγλιας. (Εἶναι ὁ συγγραφεὺς τοῦ «Γιὰ μὲν, ὑπὲρ μου», «Ἡ φῆμη εἶναι σπιροῦ» καὶ «Δὲν ἔχομα ὄπλα»). Πρώην εἰδικὸς συνεργάτης τοῦ «Manchester Guardian» καὶ κριτικὸς τοῦ «Evening Standard» τοῦ Λονδίνου).

Εἰς ἕνα πρόσφατον σημειώματά του τονίζει ὡς ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρον τὸ γεγονός ὅτι ἡ Ἐκκλησία δὲν ἀσκεῖ πλέον τὴν καλαιὴν τῆς ἐπιθροῦν εἰς τὴν ζωὴν. Αὐτὸ ἀκριδῶς θεωρεῖν πολλοὶ σύγχρονοι συγγραφεῖς, ὅτι εἶναι εἰς βάρος τῆς ζωῆς. Πρόκειται δὲ περὶ συγγραφέων πὸν δὲν ἔχουν, ὅλοι, ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρον διὰ τὴν Ἐκκλησίαν.

Τὰ ἔργα τῶν τελευταίων 50 εἰσὼν πὸν ὁσοῦρον εἰς κυκλοφορίαν εἶναι ἕκαστα εἰς τὰ ὁποία λείπει τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν θρησκείαν. Οἱ Τζάιμς, Μούρ, Οὐάλλε, Μπένετ, Κίππλιγκ, Conrad, Glasworthy, Walpole, δείχνουν ζωηρὸν ἐνδιαφέρον διὰ τὰς ἀνθρωπίνους ιδέας, ὅχι ὅμως καὶ διὰ τὴν θρησκείαν.

Ἡ ἀλλαγὴ, ἐν ταῦτοις, πὸν σημειώνεται, διακρίνεται καὶ εἰς πολλὰ σημεῖα τῶν ἔργων τῶν T. S. Eliot, Graham Greene, Evelyn Waugh καὶ ἄλλων. Καὶ ὡς παράδειγμα τῆς ἀλλαγῆς αὐτῆς ἡμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ἡ αὐτοβιογραφία τοῦ Jack Clempo: «Ἐξομολόγησις ἐνός ἀκαναστάτου» (Confession of a Rebel). Ὁ κ. Clempo εἶναι ἕκαστος πὸν ἔγραφε ἐπίσης τὸ «Μπλόι πὸν ἀγροῖα» πὸν ἡμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ περισσότερο ἐνδιαφέρον μυθιστόρημα τοῦ 1948, παρ' ὅλον ὅτι εἰς ὀριμότητα ὁσοῦρα. Τὸ ἔργον αὐτὸ, ἕκτος τοῦ σπανίου προσόντος τῆς συντομίας, ἔχει πρὸ πάντων, αὐτὸ πὸν λείπει ἀπὸ τῶνα μυθιστορημάτων — ἕνα ἀσθημα ἐσωτερικῆς δυνάμεως. Καὶ δείχνει ὅτι ἡ δύναμις αὐτῆ ἔχει τὴν πηγὴν τῆς ἀπλουστατίας, εἰς τὴν πίστιν ὅτι ἕνας προσωπικὸς θεὸς ἐνδιαφέρεται διὰ τὰ προσωπικὰ ζητήματα ὅλων τῶν ἀνθρώπων.

Ὁ κ. Clempo εἶναι νέος πὸν προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀργατικὴν τάξιν, καὶ ἔζησε τὰ 30 χρόνια του εἰς ἕνα ταπεινὸ σπίτι, εἰς τὴν ἐρημίαν τῶν λόφων τῆς Κορνουάλλης.

Πολὺ ἄνωρῃς ἔλασε τὸν πατέρα του. Καὶ κατὰ τὰς σχολικὰς σπουδὰς του συχνὰ διέφευγε ἀπὸ προσβολῆν εἰς τὴν ὄρσιν καὶ τὴν ἀκρίαν του. Καὶ ὅμως ἐπιθετὴ ἀληθινὰ πιστεύει ὅτι αἱ «ὁδοὶ τοῦ ἀνθρώπου» ρυθμίζονται ἀπὸ τὸν θεόν, δὲν παραπονεῖται. Ἀπ' ἐναντίας μάλιστα θεωρεῖ τὰ κατήματά του ὡς μέσα τῆς πνευματικῆς του σωτηρίας.

Ἐπίσης καὶ ὁ Negley Fardon παρουσιάζει θρησκευτικὰς ἀνησυχίας εἰς τὸ μυθιστόρημά του «Τελευταία εὐκαιρία εἰς τὴν Ἀφρικὴν» (Last Chance in Africa).

Ὁ Antony West, ὁ γνωστὸς κριτικὸς, εἰς τὸ πρῶτον του μυθιστόρημα «Μία σκοτεινὴ νύκτα» (On a Dark Night) παρουσιάζει τὸν ἥρωά του νὰ ἀναζητῇ διαρκῶς τὸ κλειδί πὸν θὰ τὸν εἰσαγάγῃ εἰς τὸ νόημα τῆς ζωῆς. Καὶ τελειώνει τὸ βιβλίον του μὲ τὰς λέξεις: «Ἰνῶσις τοῦ Θεοῦ».

Καὶ εἰς τοῦ Joyce Cary (ἐνός ἀπὸ τοῦς καλύτερους μυθιστοριογράφους τῆς Ἄγγλιας) τὸ νέον μυθιστόρημα «Φοβερὴ χαρὰ» (Fearful Joy) ἡ ἰδία ἀναζήτησις τοῦ ἀληθινοῦ νοήματος τῆς ζωῆς παρατηρεῖται. Δ. Α.

## Ἡ ἀλληλογραφία εἰς τὸ ἐπόμενονον.

Περιοδικὸν «**ΑΚΤΙΝΕΣ**», ὄργανον τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων — Ἐκδ. Χριστ. Ἐνώσ. «**Ακτίνες**». Γραφεῖα: ὁδὸς Καρόστη 14, Ἀθήναι (1) Τηλ. 85-028 — Θεσσαλονίκης: Ἀγ. Σοφίας 88. — Παιδαγωγ. Ἐπιμετοδ. καὶ Κελοκοτρώνη 87. — Ἰπυθῦνος: Δ. Γ. Σταμάτης, κατοικία: Παιδικὸς 5 Ἀθήναι. — Ἐτησίαν συνδρομὴ δρ. 18.000, ἐσωτερικὸς βολλ. 8 ἢ Ἀ. Ἄγγλιας 1 /-. — Πρωστ. τυπογραφείου: Δ. Παπακωνσταντίνου, Μαυρομιχάλη 176. — Χειρόγραφα, δημοσιευμένα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.